

МИРТЕМИР

ТАНЛАНГАН
ШЕ'РЛАР

ЎЗДАВНАШР

БАЙРАМ ҚУШИҚЛАРИ

Бугун ўнбеш яшар йигитдай шўҳран,
Бугун тошқин келар юзбир ирмоқдан.
Дўстлар даврасида авжи қаҳқаҳа,
Севинч тўлқинлари ошар қирғоқдан...
Ялла садолари оқар боғларда,
Шодиёна чолар шодмон ўлкам.
Барқ урар шу'лакор минг-минг ол байроқ,
Ўлкамнинг кўкламги кўрки на кўркам!

* * *

Қиё тўшларида кезаман узоқ,
Хаёлимни боғлаб олар чечаклар;
Қуёш кокиллари шаршаракларда,
Кўнгилга ажиб мавж солар чечаклар.
Гўдаклар капалак қувлашар бунда,

Қўшиқдай жаранглар қийқириқлари...
Офтобдай балқитар, кўлдай чалқитар,
Ва имлар илҳом деб аталмиш пари.
Шунда, бир гўдакдай қийқирғум келур,
Дўстлар калакаси тутиб қолади.
Қушлар қўшиғига соламан қулоқ,
Сузгун кўзлар андак кутиб қолади.
Оҳ, қандай бебаҳо менга у кўзлар,
Кўзларки, нигорон — тўрт йил йиғида,
Қўрқаман ишқимнинг хурушларидан,
Кўнглингнинг иши не соч оқлигида?
Кўклам келса тошиб, ёзда қуриган
Тентаксои сингари эмас бу кўнгил...
Нетай, гўдаклигим тутади ба'зан,
Қўшиқдан зерикай демас бу кўнгил.
Инсон бепайғамбар кун кўра олур,
Ва лекин қўшиқсиз яшаши маҳол.
Яхши қўшиқлардан қўялсам, кошки,
Яхши сан'атимиз чиройига хол...

* * *

Оловлар ичида жон берганлар бор,
Унутиш қийин, оҳ унутиш қийин!
Келинлар йиғласа — титрарди дун'ё,
Чоллар инграр эди гўдакдан кейин.
Кечалар бешикда бедор чақалоқ,
Юлар сочларини шўрлик оналар;

Қўйди бағри тошлар сийналарга ўт,
Кукун бўлди, эсиз, не кошоналар...
Қўш булоқдай оқди икки кўздан ёш,
Ҳам ерга урилди қанча дил мулки.
Кўкда кезиб юрди қора булутлар,
Қизлар чеҳрасидан излардик кулки...
Оч ва сувсоқ ўлди не-не болалар,
Панжалар ёпишди тўғри ёқага,
Қимга ҳам дер эди арзу додини,
Ҳақиқат сотилгач қора чақага.
Мудҳиш замонанинг совуқ шамоли
Бу гўзал боғларга тўкканди хазон.
Келарди ўрмалаб ғариб оқшомлар,
Ва жанг гирдобиди титради жаҳон...
Гулдиракдай келди кўкнинг ноласи,
Фигон авжларида чақди чақмоқлар,
Қудратли элимнинг қасос на'раси —
Солди кенг оламга зўр қалдироқлар.

* * *

Қаҳқаҳа чоғида бу фигон надир,—
Дема эй, ўлкамнинг навқирон ўғли!
Байрам юртда қадим бир ан'анадир,
Лекин, қора кундан қалб ҳамон чўғли...
Бугун-ку йигитдай қувноқман, қувноқ...
Лекин дилда ётар мотамлар доғи.

Утганнинг эсларда тургани яхши,
Янтоқнинг ёғи йўқ — душманнинг соғи!
Кунлар келур тагин ёрқинроқ, шодон,
Қуёш кулиб турар қаёнга борсанг.
Лекин, эсда турсин азиз қурбонлар,
Шаҳидларнинг қони, ғолибона жанг!
Чўпонлар куйласин янги қўшиқлар,
Янги қўшиқларнинг шавқи ҳам янги!
Элимга қўшилиб куйлайман мен ҳам,
Зеро, қиммат тушган бахт манги, манги...

* * *

Бугун ўнбеш яшар йигитдай шўхман...

8 май, 1946.

*

МИЛК ҚУШИҚЛАРЫ

АНА, БОҒЛАР..

Тутқун дўстим, гўзал Қамар, турдингми?

Озод турмуш қучоғида юрдингми?

Сочларингни тўлқинлатиб ўрдингми?

Эркин эллар парвозини кўрдингми?

Ана, боғлар... ана гулзор, хиёбон,

Ана, ҳаёт япроқ ёзган биёбон.

Кулиб турган шу ҳаётдан ҳақинг ол,

Сен ҳам инсон, сен ҳам инсон, сен инсон!

Қора тарих қонунлари ёнди, қиз!

Қора турмуш дўзахлари сўнди, қиз!

Юракларинг титрамасин бағр янглиғ,

Ёз қушлари бутоқларга қўнди қиз...

Тутқун дўстим, гўзал Қамар турдингми?

Сочларингни ювиб, тараб ўрдингми?

Озод эллар юксалишин кўрдингми?

Ана боғлар...

Уйнаб, кулиб юрдингми?..

1928. 5 март.

*

Чўл

(Эсдалик дафтаримдан)

Ана чўл: ҳар томон қум,
Тош эрийди гўё мум.
Ялпоқ, ясси тепалар,
Ётади туркум-туркум...
Кенг тала — ҳар томон қум!

Қўралмадим учар қуш,
На садо, на бир товуш...
Адашиб қолсам агар,
Неткум ташна ва беҳуш?
Қўралмадим учар қуш.

Сув бўлсачи, кошки сув!
Битарди жимлик, уйқу...
Йўқликка қочар эди
Йиллардан қолган қайғу...
Сув бўлсачи, оҳ сув, сув!..

Чўл ана, қум ҳар ёғи,
Бу ерлар дўзах чоғи...
На қуш, на товуш... ётар
Туркум, туркум қум тоғи,
Чўл,
 жим .
 тош,
 қум ҳарёғи.

1928 Туркистон.

КУРАШ

Қўрқоқларга бахт қаёқда, дун'ёда?

* * *

Сен қайсидан?

Суясанми тўлқинни...

Истайсанми, аллаласин сув тоғлар...

Билсайдинг, оҳ! На саодат шу чоғлар...

Сўйла, йигит! Ургандингми оқинни?

* * *

Тоғ тўлқинлар қўзғолганда...

Довул қўлга мудҳиш чолғу олганда...

Сукут излаб йиғладингми, чинданми?

Сўйла қалбинг зарра ҳаёт туйганми,

Денгиз усти қора тоғлар тўлганда...

Денгиз куйлар,
Куйла, сен ҳам куйла кураш куйини:
Ўпқунга туш, тўлқинни бос:
Ос! —
Ғалаба туғини...
Доғда қолсин,
Сўнг махтайди сенинг юрак чўфингни...

* * *

Денгиз ўйнар...
Завқ, сафо ўйнашларида.
Кучсиз эсанг, қаҳр ўсар қайнашларида...
Олиш,
 Қувиш.
 Тўлқиндан ўз.
 Кураш —
 Ўзи шу!
Саодатлар бағишловчи қуёш...
 Қўзим шу!

* * *

Тўлқинлардан хавфноқ бўлсанг, бахт
 қайда?

1928 август.

*

ЭДИЛДА

Тўлқинларга қараб асло тўймадим...

Қарашимни қўймадим.

Даста-даста келадилар ҳурккан каби кечадан,
Мен

қарайман

дарчадан..

Қанотсизлар, тўлқинларим, учаолмайлар.

Қора жарлар, ўрмонлардан ошаолмайлар...

Қирғоқларга бўса бериб, узоқларга кетар яна!

Қимлар учун жўнашни билмай, йўллар ўтар
яна!

Ой-оқ чечак сочмиш сувга,

Борлиқ чўкмиш тинч уйқуга...

Оқ чечакли боқчаларнинг боғбони биз

бўлсак-чи...

Чўллар учун чечак тўплаб олсак-чи...

ОВОЗ

ОВОЗ...

Эсимиздан чиқмас у замон,
У замонки бир оғу замон,
Золим замон, зор йиғлатган чоқ,
Юракларга ўқдай ботган чоқ...
Бойланмишди бурро тилимиз,
Армон тўла ва хун дилимиз,
Кўз ёшимиз эди Сирдар'ё,
Оҳимиздан кўк куяр гўё.
Ким зўравон эди у маҳал,
Бахти равон эди у маҳал,
Кимда эди қат-қат кошона?..
Золимларда эди замона!
Ҳоким бўлди замон хунхўри,
Куппа-кундуз қон ичди бўри.
Биз қул, сарсон, овора, афгор,
Бизлар эдик парча нонга зор,
Фарҳод каби тоғда ғор-макон,
Тоҳир ишқи ғунча очмай қон,

Ширин бебахт ва Лайло тутқун,
Мажнун чекар саҳроларда ун,
Муҳаббатнинг қаноти боғлик,
Инсон фазли боғлигу — доғлик...

* * *

Ҳа, юртимиз эди ғамхона,
Ўз бахтидан йироқ, бегона.
Шўрлик эди бизнинг пешона,
Зулм ўқиға эдик нишона.
Сўрардикки, қайда нажот, бахт?
Сен — майдонга от сурдинг шу вақт.
Чақмоқ каби пайдо бўлдинг сен,
Ва дилларга ишқдай тўлдинг сен.
Сен бошладинг ёруғ йўллардан,
Олиб ўтдинг хавфнок чўллардан.
Улуғ ватан байроғи — сенсан.
Маш'аласи, чароғи — сенсан.
Ватан тўлди йигитлик ёшга,
Бошларимиз етди қуёшга,
Ювилди шум ўтмишнинг доғи,
Оқмоқдадир ҳаёт булоғи,
Бу — умрнинг яшнаган чоғи,
Гул очади бахтимиз боғи.
Эй замонлар фарқиға борган,
Қаро тунни қоқ бўлиб ёрган,

Тўлқинларда ботмайин ўтган,
Буюк Ленин қўлини тутган,
Машаққатни енган азамат,
Илгарига! деган азамат...
Ер юзига. севимли дийдор,
Кремльда тонггача бедор,
Зулм-жабр қўрғонин бузган,
Ва бахтиёр бир диёр тузган,
Инқилоблар ўстирган фарзанд,
Сенинг ишқинг саодатга банд.
Сен душманга интиқом тоши,
Сен курранинг қалбий оташи,
Сени эллар отамиз, дейди.
Сен бор, бахтга ботамиз дейди.
Эй, кўзларга тўтиё бўлган,
Эй, оламга нур-зиё бўлган!
Эй, партиям кўз қорачуғи,
Эй, ватаннинг қайрилмас тиги,
Мазлумларнинг дилидаги ишқ,
Хур одамзод элидаги ишқ,
Эй, жангларда камол топган эр,
Эй, забардаст, марду-майдон шер,
Эй асрлар кўз тутган устоз,
Сенга бўлсин мен берган овоз...

Та'рифингга минг китоб оздир,
Минг китобу, юз минг боб оздир,

Сиёҳ бўлса бепоён уммон,
Қоғоз бўлса минг қават осмон,
Миннатдорман, сўз бўлмас адо,
Овозим-ла мен сенга фидо!
Сен биринчи депутатимиз,
Энг биринчи ёзган отимиз,
Бахтиёрман, номзодим сен,
Кеча-кундуз менинг ёдим сен,
Яша, бор бўл, бор бўл отажон,
Доим элга ёр бўл, отажон!

1937, ноябрь.

*

БАХШИНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Қани, сўйла севган созим!
Жаранглагил хушовозим!
Бурунгига кўз ташлагин,
Утганлардан сўз бошлагин,
Эшитганни сўйла бироз,
Навоийдан куйла бироз;
Тимсолдир «Искандарнома»,
Номасида кўп ҳангома:
Шоҳ Искандар замонида,
Мағриб замин томонида
Улкан қирғин бўлган экан,
Қир ўликка тўлган экан.
Улган экан мағриб шоҳи,
Кўкка етиб лашкар оҳи,
Жой тополмай жон қушига,
Қочган экан туш-тушига.

Бирёқ бўлгач катта қирғин,
Шоҳ Искандар тузмиш йиғин.

Ёрлиқ қилмиш: ҳарён чопинг,
Оқил, комил биров топинг,
Мамлакатга улуғ қилай,
Қишварини ёруғ қилай!
Шоҳ Искандар жавоб истар,
Халойиқни ўта қистар,
Эл биракай айлар жавоб:
— Эй подшоҳ, диллар кабоб,
Ундай одам қолгани йўқ,
Сўзимизнинг ёлғони йўқ,
Магар, қолди биров омон,
У ҳам бўлса телбасимон,
Ўликлардир суҳбатдоши,
Гиёҳ-кўкат нону оши,
Тириклардан топмай улфат,
Кезар танҳо, умри — кулфат...
Шоҳ Искандар бермиш фармон:
— Топиб келинг ушбу замон!

Эл гадони бошлаб келди,
Кўзларини ёшлаб келди,
Оёқ яланг, боши яланг,
Гўё итлар қилмиш талон,
Еқаси чок, кўкси пора,
Кўрар кўзга бир бечора,
Даҳр ишидан силккан этак,
Икки қўлда, икки суяк.

Шоҳ Искандар кўрсатди жой,
Қаршисига келди гадой:
— Не суяклар? Ма'нисин айт!
Не савдонг бор? Барисин айт!
Деди: ёлғиз кетар эдим,
Гўр оралаб ўтар эдим,
Чаноқларга тушди кўзим,
Савол бердим ўзга-ўзим:
Қайсибири подшоники?
Қайсибири гадоники?
Қиммати бир ўлганида.
Аммо, тирик юрганида,
Бири камчил, бири устун...
Бу не жумбоқ, бу не тугун?

Жавоб ёқиб Искандарга,
Шундай дебди дарбадарга:
— Билдим, тилинг узун начанд,
Ҳимматинг ҳам бўлса баланд,
Кишварингга шоҳ этайин,
Мушкулинг кушод этайин...

Дебди: сукут — ҳиммат менга,
Тириклигим қиммат менга.
Истайсанки, шоҳ бўлайин,
Шоҳларга гадо бўлайин...
Агар жаҳон қилсанг ато,

Беҳуда ҳам улкан хато,
Чунки тахтга йўқ рағбатим,
Тўрт нарасада бор ҳимматим:
Айтсам, бири — мангу ҳаёт,
Бўлмасин чек ва тўсқин зот...
Бири — мангу йигитлик пайт,
Қариликка, демасин, қайт...
Бири — битмас-кетмас давлат,
Чочиб адо этмас давлат...
Бири — шодлик, бўлмасин ғам,
Мангу йироқ юрсин мотам...
Тўрт тилагим бераолсанг,
Бериб кўкрак кераолсанг,
Фармонингни бажо этай,
Йўқса, қўйгин, бундан кетай...

Шоҳ Искандар ҳайрон қолди,
Бошин букди, ўйга толди.
Гадо йўлга тушди дарҳол,
Чурқ этолмай шоҳ қолди лол...

* * *

Созни созлат, бармоқларим!
Қилни бўзлат, тирноқларим!
Пардаларни озод ушла,
Оқ ҳей ўлан, дилни хушла,
Қўшиқларинг янгратабер,

Кўнгилни оч, яйратабер;
Қадим шоир қилган хаёл,
Бурунгидан қолган савол,
Чигал жумбоқ, мушкул тугун,
Ечилганин кўрдик бугун...
Ким жумбоқни ечган одам,
Ким у ўзи, нуриолам?
Қайдан келди бу соз замон?
Чоллар бўлди шўх навқирон.
Ким келтирди мангу ҳаёт?
Ким у ўзи, ким ўша зот?
Ким тугалмас давлат берган?
Ҳам давлат, ҳам савлат берган?
Қайдан бунча шодумонлик?
Дил мулкида ободонлик?
Ўша учун олқишларим,
Илҳомларим, болқишларим.
Ўша учун, ўша учун!
Махтамасин шоир нечун?
Қўли силар бошимизни,
Қаримизни, ёшимизни
Еруғ йўлга солган ўша,
Кўнгил торин чолган ўша...
Ҳар қадами янги кундир,
Ҳар баҳори гуногундир,
Берди ажаб ҳур замона,
Бахт олурмиз қона-қона...

Одамизод орзусини,
Беғубор бахт кўзгусини —
У яратди, этди барпо.
Унда меҳр, унда вафо...
Эй тўлқинлан, оқ ўланам,
Чақмоқ бўлиб чоқ ўланам,
Жўр бўл, қолма тоқ ўланам,
Кўнгилларни ёқ ўланам!
Мангу ҳаёт келди элга,
Мангу давлат келди элга,
Келди мангу навқиронлик,
Келди мангу шодмонлик...
У сабабкор, у халоскор,
Удир устоз мардонавор,
Сталиндир ўша устоз;
Минг қасида ва дoston оз.
У бор, тоғлар очар конлар,
У бор, хирмон тўлиқ донлар,
У деб, денгиз гавҳар берур,
У деб, дар'ё даштга келур.
Удир элга сардор ва бош,
Шунинг учун эллар қардош.
Шунинг-чун ҳур одамизод —
Му'жизалар қилур бун'ёд,
Шунинг учун кўнгил тўлиқ,
Евларининг ранги сўлиқ.
Мушкуллардан олиб ўтар,

Ҳар қадамда ғолиб ўтар.
Кўрганмикан кекса жаҳон —
Шундай асл, зўр қаҳрамон,
Кўрганмикан бирон эл-юрт
Баланд парвоз шундай бургут?
Йироқларни кўрар кўзи,
Жаҳон бўйлаб янграб сўзи..
Айтилганда унинг номи,
Жаранглайди фалак жоми.
Қарсак чолар минг-минг қўллар,
Учқур қизлар, мард ўғиллар,
Йигит бўлган минг-минг чоллар,
Қад кўтарган ойжамоллар,
Қарсак чолар юз минг овул,
Чегарада мард қоровул,
Яйловларда зийрак чўпон,
Далаларда тийрак деҳқон..
Юлдузларнинг жимиллаши,
Дар'ёларнинг лимиллаши,
Ариқларнинг шавволари,
Даланинг шўх наволари,
Заводларнинг қўшиқлари,
Ватаннинг тинч уфуқлари,
Самолётнинг шовқунлари,
Зар бошоқлар тўлқинлари,
Жилваланган оқ саройлар,
Гулзор бўлган тақир жойлар,

Кеча озод бўлган эллар,
Бугун нурни кўрган эллар,
Гулистонлар, дара, қирғоқ,
Ҳар яшил тол, ҳар кафт тупроқ —
Сезар улуғ бахт айёми,
Айтилганда унинг номи..:

* * *

Эл айласа гар ихтиёр,
Чангалзор — чаманзор ўлур.
Тақдирига эга диёр,
Кун сайин йўғи бор ўлур.
Камол топар ҳали юз бор,
Ёвузга жаҳон тор ўлур,
Партия бор — ғалаба ёр,
Эл — ўқ ўтмас ҳисор ўлур...

*

598.034

ҚУШИҚЛАР

I

Құшиқлар, сөз құшиқлар.
Баланд парвоз құшиқлар.
Оламга ардоқ бұлар
Жаранг овоз құшиқлар.

Улуғ байрам айёми,
Учар сөз бахт мақоми.
Құшиқларда жаранглар
Бахт берган одам номи.

Барқ урар Қизил майдон,
Тўрида улуғ инсон.
Ёнидан ўтар ўлка,
Ёнидан ўтар жаҳон.

Бу дам улуғвор, сөз дам,
Нақадар азиз, кўркам.

Мардона колонналар
Куйлашур: «Улуғ дадам!...»

II

Байроқлар, ол байроқлар,
Тулпор отлар ўйноқлар,
Ўтар эл ботирлари,
Кишнашар арғумоқлар.

Байроқлар, ол байроқлар.
Тошдан учар чақмоқлар.
Танклар ўтар сафба-саф,
Кўтариб тумтароқлар.

Байроқлар, ол байроқлар,
Самолёт заб ярақлар.
Азиз ватан самоси
Тўлиб кетар шу чоқлар.

Байроқларки, жилвагар,
Мазмуни олам зафар.
Амаллар аломати,
Жозибадор нақадар.

Ҳилпирар, тўлқин урур,
Ўлмас шон, ўлмас ғурур!

Ола̄м уфӯқларида
Еруғликлар туғдирур.

III

Баҳор на сулув фасл,
Жилваси асл.
Боғларда вафо — васл,
Гулгун муттасил.

Учар севги ғуссаси,
Ойдин кечаси.
Им қоқар ишқ ғунчаси,
Ширин бўсаси.

Бармоқлар ўч торига,
Оқшам чоғида.
Дил роз айтар ёрига
Висол боғида:

«Ошнажон, сенда кўнглим,
Кел, ёнимга кел.
Тун соялар ёймиш жим,
Бўстонимга кел.

Най наво қилур, наво,
Дамлар вафокор.
Улкада кезар вафо,
Севги бахтиёр».

IV

Учар хаёл ногоҳон,
Учади фақат.
Кўринур бугун жаҳон,
Босади ҳайрат...

Мана олам сахнаси,
Қадим гузаргоҳ.
Бир ён — эрк тантанаси,
Бир ён — теран чоҳ.

Бир ён — бахт таронаси,
Гул очар баҳор,
Бир ён — эл вайронаси,
Эл сурунар зор...

Элимда баҳор борки,
Яшнар, тўлишур.
Дилимда баҳор борки,
Муҳаббат жўшур.

Дейман, бор бўл эй қуёш,
Эй бахт маконим.
Юксал, мудом довон ош,
Жоним-жаҳоним!

*

ЕТТИ БАРНО ЙИГИТ ВА БИР ҚУВНОҚ ЧОЛ

(«Бухоро» китобидан.)

Суҳбат қилишарди клубда хушҳол,
Етти барно йигит ва бир қувноқ чол.
Бири дер: мен узоқ колхозда чўпон,
Колхоз моли учун аямадим жон.
Менинг қўйларимни ололмас бўри,
Мендан овлоқ юрар бўрининг зўри.
Совуқ қиш тунлари қўзичоқлар тинч,
Иссиқ ёз кунлари бўталоқлар тинч.
Балодан, офатдан сақлайман омон,
Эл суюб атаган номим Қаҳрамон.
Колхоз кўз тутганим, колхоз паноҳим,
Орден тақиб қўйди кўксимга доҳим!

Бири дер: мен ўзиқ тракторчиман,
Билиб олган эдим аён бурчим ман.
Эски нормаларни ташладим бузиб,
Мен ерни ҳайдадим ҳаммадан ўзиб.

Мен ҳайдаган ерлар пахтазор майдон,
Бир туп ғўза очур уч юз момиқжон.
Колхоз кўз тутганим, колхоз паноҳим,
Орден тақиб қўйди кўксимга доҳим!

Бири дер: мен эдим колхозда мироб;
Сувни тежаб ерни қилардим сероб.
Экинлар беш йўла ичар эди сув,
Яшил далаларим жудаям сулув.
Тунлар ухلامасдим қулоқ бошида,
Ҳар он ҳозир эдим сувнинг қошида...
Бир томчи сув кетмас эди беҳуда,
Суғориш илмини эплардим жуда.
Колхоз кўз тутганим, колхоз паноҳим,
Орден тақиб қўйди кўксимга доҳим!

Бири дер: мен эса қоровул эдим,
Колхозим мулкини ўз мулким дедим.
Сақладим, қўридим ёмон кўзлардан,
Душманнинг шаридан ва ёвузлардан.
Колхоз кўз тутганим, колхоз паноҳим,
Орден тақиб қўйди кўксимга доҳим!

Бири дер: Менку бир оддий кетманчи,
Ҳаётим фаровон, сен жею, мен же...
Ортдириб ишладим ўз қаторимдан;
Ҳаммаси ўз фе'лим — ўз атворимдан.
Пойгага чопгали тулпор отим бор,

'Албатта ўзади деган шартим бор —
Бу йил бир гектардан центнер юз бўлди.
Қувонган албатта қора кўз бўлди.
Колхоз қувончимдир, колхоз паноҳим,
Орден тақиб қўйди, кўксимга доҳим!

Бирини дер: теримчи эдим мен ўзғир,
Ҳаммани қолдирдим йўлда неча қур.
Ҳар кун бир тоннадан тердим бир ўзим,
Табельга қарангиз тўғридир сўзим,
Тер тўқдим, ишладим, давлатим ошди,
Шойи белбоғ белга ажаб ярашди...
Колхоз таянчимдир, колхоз паноҳим,
Орден тақиб қўйди кўксимга доҳим.

Бирини дер: агроном эдим колхозда,
Деҳқонга ёр эдим ёздаю кузда.
Вақтида шудгори, вақтида ўғит,
Тарбиям тупроққа келтирарди қут:
Йилдан-йил ошарди пахтадан ҳосил,
Қолхозчи муродга бўларди восил...
Мени ҳурматлашар, ёғарди олқиш,
Билим ва тажриба бергандай болқиш.
Қолхозда улғойдим, колхоз паноҳим,
Орден тақиб қўйди кўксимга доҳим!

Сўз олди ҳаммадан сўнг Парпи бобо:
— Офарин дўстларим, хушбахт, марҳабол

Ҳарқайсинг бир колхоз номдори экан,
Меҳнатда ўзғири, шунқори экан.
Мен ҳам ўз ишимга анча ўтикман;
Қолхозда раисман, ишга етукман.
Уйқусиз тунларим тонги отгандир,
Бахтимнинг тонглари янги отгандир.
Қолхоз бахти учун жон аямадим,
Меҳнат саҳросида қолди кўп одим.
Қолхозим илғордир кенг Бухорода,
Тупроғи олтинга тенг Бухорода...
Қолхоздир таянчим, ишқим, паноҳим,
Ленин орденини тақди жон доҳим!

Суҳбат қизиб кетди, келди бахшилар,
Келди эл ичида номи яхшилар.
Келди ўйинчилар, бир тўп созанда,
Қўшиғи жонфазо қанча хонанда,
Клуб бир нафасда тўй тусин олди.
Маҳалла кўйларга садо таралди.
Соз лапар кетидан қўшиқлар кетди,
Даврада айланиб у шўхлар кетди;
Орқа сочларида қирқ кокили бор,
Лапарчи қизларнинг бурро тили бор,
Созандалар олди ажаб шўх мақом,
Жаранглаб турарди осмон — мовий жом,
Фарах садосидан янгради кенг зал.
Еш бола сингари хурсанд Парли чол...

ПОЙТАХТ

ШАҲАР БУСАҒАСИДА

Ильич чироғларининг тўлқнида ғарқ бўлиб,
Жаҳонга ёруғ бериб, саҳар кўринур.
Жаҳон-жаҳон зафарнинг пўлат қўрғони бўлиб,
Кўкларга қанот кериб, шаҳар кўринур.

Сақлар кўз нурларида ўлмас Ленинни...
Метро гурлашлари-ла янграр ер таги.
Сақлар ўз қучоғида бир улуғ кинни,
Бир кинки, курашларнинг янгроқ эртаги..

Кинки, агар қўзғолса жанг бўронлари,
Олтин ишқида тағин жаҳонга юрса;
Ола байроқ кўтариб, ғарб шайтонлари,
Қуршаб олса, ўлкага отини сурса;

У кин отилажақдир ловалар симон,
У кин пўртаналардай уражак тўлқин,
У кин қўзғоложақдир мисоли тўфон,
Ва келгинди бошига солар қора кун.

Ўлкани сақлаяжак ёв ҳамласидан;
У кин бутун ўлканинг қаҳр оташидир!
Қўяжакдир аёвсиз—ўқ синасидан,
Ўқки, қирағай қирғин, ўлим тошидир!

Асрим оҳангларида куйлар сочади
Заводлар, автоларнинг зил товушлари.
Чизиқсиз кўк юзида озод учади
Қанот қоқиб ўлкамининг пўлат қушлари.

Пойтахтнинг ғурури ва ўлка фаҳри
Қизил майдон бағрида мармар мақбара...
Нур шаҳри, зафар шаҳри, инқилоб шаҳри,
Ҳар куни улкан тарих, тарихи сара...

Ильич чироғларининг тўлқинида ғарқ бўлиб,
Самоларга бўй чўзиб шаҳар кўринур.
Кремль юдузлари ярқираб, кулиб,
Кўзимга олам-олам зафар кўринур.

1934.

*

ПОЙТАХТ

Кумуш резалар учур пойтахт устида,
Муаззам кўчаларда қор ёғмоқдадир.
Оқ қуюн кўк ҳусини сал бўғмоқдадир.
Урмонлар ва саҳролар қуюн тусида...

Афтобуслар югурар кўчаларида,
Заводлар со'чларини ёяр осмонга.
Радио куй чалади бутун жаҳонга...
Бешйиллик маш'аллари ёнур кечаларида.

Бир метр муз остида сувга термулдим:
Оқади, ҳад бормикин тўхтатадирган?!
Оқади, томирларда оққанидай қон,
Асрим фалсафасидан шунда ўргилдим.

Ҳар зарра ва ҳар томчи тўхтовсиз оқур,
Оқади шу йўсинда буюк денгизлар,
Усади, юксалади, қўяди излар,
Такрорсиз оқиб ўтар, бир карра-бир қур...

Метро туннельларида тинмайди садо,
Метро туннельларида бир шиддат ҳоқим,
Ер йиғлайди: «сўкмангиз менинг, деб,—
чоқим!»

Ер таги тилсимлари бўлмоқда адо...

Кўзнинг нурлари янглиғ азиз кўради
Метро тилсимларини шавкатли шаҳар.
Лазарь Моисеевич — большевик раҳбар,
Метро туннельларида бедор юради.

Курранинг ғурурисан ва зийнатисан,
Еруғ замон бешиги — ягона пойтахт!
Элларнинг кўз нурисан, муҳаббатисан,
Одамзод сендагина топмоқдадир бахт...

Кремльнинг ёнида, қизил майдонда
Қора мрамар дахмани билмаган борми?
Курранинг кўркини ҳам суймаган борми?
Дамашқдаю, Ҳиротда ва Ҳиндистонда,

Хитой шаҳарларида, Африка саҳросида
Кўради... Унга суйгу боғламиш олам,
Унинг ишқи тортади дилни дамба-дам,
Уни сақлайди курра кўз қорасида...

Қутб ботирларига ғайрат, куч берган
Пўлат бадан пойтахт, сен эмасмисан?

Сен ўларга уч, юксал, тез! — демасмисан?..
Тарих қанотларида ҳей, қанот керган!

Пойтахт кўчалари ол байроқларда,
Байрам сарпоси кийиб, барқ урар, гулгун..
Шарқнинг кундузларидай чарақлайди тун,
Шу'лалар рақс этади кўп йироқларда.

Пойтахт, улуғ ўлка байрамда бутун,
Самоларда жаранглар авжи тантана, —
Тантаналар-ла тўлиқ кун, ой ҳам-сана..
Буюк Сталин келди даҳмага шу кун.

Ўша кун Американинг бир қул хўжаси.
Том¹ оғани кишанлаб бозорга солди,
Ва бутун курра бўйлаб мунг-ла таралди —
Ўша кун Элиза ҳам Топси² ноласи.

Ўша кун Пекинда рикиш³, бир гўдак
Очликдан, ишсизликдан қотди кўчада..
Рикишлар ис'ён қилди, ҳаётдан зада,
Ҳаётда улар, ахир, теңтирар беҳақ...

Вайрона эҳромларнинг харобалари бўйлаб,
Бир тўп гадо суруниб ётди Мисрда:

1. 2 — «Том бобонинг' чайласи» романининг қахрамонлари, қул бозорида сотилган одамлар.

3. Одам ташучи.

«Эҳром ҳам, ка'баси ҳам бу—қутурған асрда
Шафоатсиз» деб йиғлар, нолакор куйлаб...

Шу кун... Британияда — кўмир конларда
Тоғчилар бир ловадай қилди қўзғолон...
Кўча говларин бузиб, торож ва толон
Этди шаддод миршаблар сузиб қонларда...

Броқ!.. бари пойтахт ишқиға тутқун,
Бари курра ғурури ила шод, мағрур!
Барининг кўзларига пойтахт берур нур...
Бари буни хотирда тутган ўша кун!

Ўша кунки... пойтахт байрам блан банд,
Елларда мавж урадир қизил байроқлар...
Шу'лалар қучоғида йироқ, йироқлар,
Пойтахт нутқ қилади радиода баланд...

Оқади!.. бир метрлик музлар остида
Сув ҳеч тўхтов билмайин оқади ҳамон...
Пойтахт уфқларида ёйилар туман,
Учар қор қуюнлари унинг устида.

Фақат, унинг музайян кўчаларида
Автобуслар учади, кўзни олади,
Радио курра бўйлаб садо солади,
Бешйиллик маш'аллари ёнур кечаларида.

Муаззам кўчаларда қор ёғишдадир,
Фақат на қуюн, довул, совуқ та'сирсиз...

Ҳаёт — соғлом юракдай, ғуборсиз-кирсиз,
Жаҳон узра жаҳонлар яралишдадир! —

Улкамнинг ғурурисан ва зийнатисан,
Кўкларга кўкрак керган улуғ пойтахт,
Элларнинг кўз нурисан, муҳаббатисан,
Сен маҳкум ўлкаларга ёруғ юлдуз — бахт...

Сен улуғ ватанимиз пўлат ҳал'аси,
Сен бизнинг юракларга ишқдай тўласан!
Югурук бу йилларнинг сен маш'аласи
Балки эртан куррага пойтахт бўласан...

1935. Москва.

*

❁ ЯШИЛ ЯПРОҚЛАР ❁

САФАРБАР

I

Чайқаламан юқори тахта устида,
Узоқ вақт кўзимга келмайдир уйқу.
Уйлайман: «шу осмон остида
Айрилиқдай оғир ҳол йўқ-ку...»

Мен ўйлайман, туннинг чироғлари
Олтин игналарин отади.
Блокнотнинг тоза варақлари
Янги сатр кутиб ётади.

Мен ўйлайман, поезд ғилдираклари
Йўл босади ўзича куй солиб,
Йиқилгандай қолур йўл тераклари,
Қора айғир қичқирур толиб-толиб.

Вагон дарчасидан кўраман
Ҳар нафасда янги бир лавҳа...
Олдин телеграмлар бераман,
Ҳам муҳаббат, ҳам ишқ, ҳам навҳа.

Хат ёзаман, унутмасин дея,
Хат ёзаман ширин сўз блан.
Кутиб олсин мени суя-суя,
Кутиб олсин ўша кўз блан.

II

Ўша кўзлар... броқ, букун мана
Бутун фикр бошқа, ўй бошқа.
Кечқурунлар сирқирайди тана,
Ҳатто вақт йўқдир ухлашга.

Ўша кўзлар... фақат, букун кўринг
Иш тобида, ўзга бутун куй.
— Йигитча! дер,— қани эрта туринг...
Дарвозани қоққан посевной.

Ҳатто шу кунларда бир сатр ҳам
Жавоб ёзай десам йўқ вақтим.
Кунга, тунга, тонгга бермай дам
Иш кетади, шумикан бахтим?

Эрта, индин саф-саф темир туёқлар
Талаларга биракай ҳамлага чиқур,

Эрта, индин мана мен турган ёқлар
Эрта кўклам қўшиқларини ўқир.

Эрта кўклам қўшиқлари остида
Сепилади тоза мсир чигити.
Бадавлат ҳаётни шундай осувда
Қурур, қурур кўлхоз йигити.

Эрта, индин кўклам сувлари
Ариқлардан тошиб-тошиб оқади,
Поёнсиз қирларнинг ёйиқ йўллари
Лола, қизғалдоқлар тоқади.

Мана меҳнат; кучли паҳлавон,
Мана қудрат, даврақ ва савлат.
Мана турмуш сувлардай ровон —
Оқади фаровон, бадавлат!

Иш устига иш тошур яна,
Лабларда ҳам бутун ўзга куй.
Кечқурунлар сирқирар тана,
Сафарбарга олган посевной.

Фақат... қўлга кирган ҳар ўлжа
Дармон, қувват, суюнч беради.
Тўлган сари кўзланган мўлжал
Жумҳурият кўкрак керади.

*

ЯХШИ ШАҲАР

(Ойнисонинг хати)

Бир фикрда эдик иккимиз
Ва мен такрор этдим ҳар сафар:
— Ки, дун'ёда эҳтимол, ёлғиз
Яхши шаҳар — биз турган шаҳар.

Хизмат битар, қайтамиз уйга,
Ҳар қадамда шилдирар сувлар.
Шу'лалар рақс этар ҳар куйга,
Кўнгилда мусаффо туйғулар.

Биз атайлаб пиёда юриб
Йўл соламиз шаҳарчамизга.
Энг юқори устунда туриб
Ғазал ўқир радио бизга.

Олқиш ўқир ёз шу'лалари
Учиб, қўниб тол бошларида,

Олқиш ўқир биракай бори
Боғ, япроқлар гуллар қушлар-да.

Биз сен блан бир фикрдамиз
Ва мен такрор этдим ҳар сафар:
— Қи жаҳонда якка ва ёлғиз
Яхши шаҳар, шу бизнинг шаҳар.

Қиш тонглари... ҳаволар аёз,
Тўда-тўда кетамиз ишга.
Қор парчалар қилади парвоз,
Ел саломлар келтирган қишга.

Шу'ла чизиқлари музларда
Ҳали бутун сўнмасдан туриб,
Дадил одим ташлаб йўлларда,
Иш вақтига борамиз кириб...

Хизмат кутиб қарши олади,
Суюнч тўла, бахт тўла ҳаёт.
Кунлар янги ҳис-ла кулади,
Яхши кунлар айланур қат-қат.

Бир фикрда эдик ижкимиз,
Бу сўз бўлди такрор ҳар сафар:
— Шу дун'ёда ягона-ёлғиз
Яхши шаҳар — биз турган шаҳар.

Суйдик, яхши кўрдик қўйнида
Қувнаб юрдик. Сўнгги бир кеча
Хайрлашдик бекат ёнида...
Қараб қолдим узаб кетгунча.

Булутлардай қора тутун отиб
Учди кетди улкан паровоз.
Рўмолимни елларда ўйнатиб
Қанча турдим тит-тик — тикиб кўз...

Улуғ шаҳар ўзи ўрнида,
Ҳамон шундай яқин ва азиз.
Броқ унинг шовқун қўйнида
Сайр этаман сенсиз мен ёлғиз.

Биз сен блан бир фикрдамиз
Бу сўз бўлди такрор ҳарсафар:
— Ер устида якка ва ёлғиз
Яхши шаҳар — биз турган шаҳар.

*

ҲАМ ПОСЕВНОЙ ҲАМ ВАСЛ..

I

Атр исларими аста сочилур
Қўйнингизда ойдин апрель тунлари.
Бодом гулларидай очилур
Салқин, соя, сўлум баҳор кунлари.

А, посевной қитдек кутаолурми
Тала, майдон тўла ҳозир бўлсин, дер.
Жумҳурият тоқат этаолурми
Улка бонг урадир: пахта, пахта бер!

Ҳой сен, тракторга сувори,
Минган қора аргумоғинг бардамми?
Сенку посевнойнинг илғор саркори —
Қадамларинг шўхми, тезми, шахдамми?

Бир ҳаракат тинмай тўлқин уради
Кенг Фарғона саҳий адрларида.

Посевной гувуллаб огир юради
Жумхурият олтин водиларида.

Саф-саф бўлиб чиқур темир туёқлар
Адрларга сўнгги қат'ий ҳужумга.
Кўмкўк, сарин тала — мана шу чоқлар,
Тун — кундузга айланур, кундуз — тунга.

Ишим шу чоқ жуда бошимдан ошган
Ёзолмайман, кечир, ҳулкарим кечир.
Жуда кўргим келар ўзингни ба'зан,
Эсларимдан чиқмас ўгилча ҳечбир.

Узоқ тунлар ўлтираман-да, ба'зан,
Мажлис, ҳисоб, қарор қиламан.
Тонг отганда киприк қоқмасдан
Тағин қир бағрида ҳозир бўламан.

Улсам нима, шул сафарларда
Кичик бир доғ, лекин иш буюк!
Шуни равшан кўрган дамларда
Енгил келар тоғдай огир юк.

Кунлар боғлаб олгандай қанот
Зафар олиб учаберади.
Бу йил илғор бўлса жумхурият
Кенг ватанда кўкрак керади.

II

Беҳад суюнч ила қайтаман,
Шу йўл... броқ, еллар мулойим.
Ўз-ўзим-ла суҳбат этаман
Қим қаршилар. Уми, ё ойим?

Фақат поезд тўхтамай туриб
Ўша кўзларингни кўраман.
Мен — сенга, сен менга зум юриб,
Қўлларимни ма, деб бераман.

Уйга етмай туриб неча марта
Кулдираман ҳазил сўз айтиб.
Суюнч ёшларингни арта-арта,
Уйга кирмай ўпасан тутиб.

Ҳам посевной, ҳам-да васлингнинг
Суюнчлари сифмайин терга,
Ҳам овқат еб қўлингдан сенинг
Ҳам «Гамлет»га борурмиз бирга.

1935, 12 ноябрь.

*

ЯШИЛ ЯПРОҚЛАР..

Салқин, силлиқ, сўлум баҳор эртаси...
Уфуқ бўйлаб ёнар шафақ байроқлар,
Яшариб товланар барра япроқлар —
Қўшиқдай таралур қушлар нағмаси.

Далада, саҳрода, сой сиртларида —
Қуёш кокиллари ётур паришон,
Поёнсиз экинзор беради нишон —
Узоқ уфуқларда, кўқ четларида.

Кездим кенг водида эрта саҳардан:
Қолхоз даласининг зич эҳкомлари,—
Трактор саройининг пўлат томлари —
Жилва қилур яшил текисликлардан.

Дала салқин тонгга очди кўзини,
Иш куни бошланган, қайноқ бир фурсат.
— «Ҳой, япроқлар! — дедим, юзингни кўрсат,
Тинглагали келдим асл сўзингни!

Сиз учун даланинг чокини сўкдик,
Чиқардик қора ер қа'ридан омон,
Сизнинг ишқингизда аямадик жон,
Бола ўсдиргандай эмгаклар тўкдик.

Парваришлаб, жиндак кетолмай нари,
Суғориб, чопиб, ўтаб ўтмоқда кунлар,
Момиқ чечак оч, деб кутмоқда кунлар,
Ўзанинг қўш япроқ кўк новдалари!

Ишқимиз сендадир, гул чиройингда,
Бахтимиз ғазалин ўқисак, деймиз.
Фабрикада малолсиз тўқисак, деймиз.
Тунларда қўриймиз қолиб ёнингда.

Куч тўкиб кечалар, тонг чоғида боз —
Тўрғайдан олдинроқ уйқудан туриб,
Йўлларингда юриб, трактор суриб,
Шовқингда ўтади бутун кўклам, ёз.

Ниҳол бўйларингни, яшил япроқлар!
Қадрласак сулув қизлардай азиз,
Қадрласак жўшқин севгудай чексиз,
Чунки, бешигингиз бизнинг тупроқлар...

Тупроқки, берилган у деб беҳад бош;
Ҳар одим бир қошиқ қонимизга тенг.
Қон тўкиб олинган мамлакат бой, кенг;
Унинг фахри, шони куррада қуёш.

Сўйла эй япроқлар, шундай ватанга,
Шундай ватан бўйлаб жавлон ургучи,
Унда соз, ғовғосиз ҳаёт қурғучи
Элга вафонг борми, бу сўроқ санга!»

Силкинди салқин тонг шаббодасида —
Аскар қаторидай яшил булоқлар,
Кўзимда қат'ият кўрди япроқлар,
Шунда бутун водий хор садосида —

Берди жавоб: «Бизми? Фидо ватанга!
Ниҳол бўйимизда — зумрад шохларда,
Оқ момиқ ярқирар кузги чоқларда —
Олқиш кўкартганга, меҳнат тўкканга!»

Ше'рдай янгради кенг води саси..
Уфуқ байроқ тақиб гулгун ёнади.
Сўнгсиз қирлар усти яшилланади,
Элда қанот ёзди баҳор нафаси.

1935. Май.

*

КУТИБ ОЛГАНДА

(Орденлиларга)

Бу — сизга саломларим, бу мақташимдир;
Бу — сизга мадҳиямдир — севинч ёшимдир.
Йўлингизга тўшаган мрамр тошимдир,
Субҳидамларда туриб бу сайрашимдир.

Мақтаганим — жангларда қозонилган шон,
Мақтаганим — юртимнинг юлдузларидир.
Республиканинг донгдор қизи Тожиҳон,
Хожарой, Пошшаҳону, Қундузларидир.

Салом, кўкраклариди орден ярақлаб
Пойтахт кўчаларидан ғурур-ла ўтган!
Кремль залларида кўзлар чарақлаб,
Сталиннинг қўлини ҳурматла тутган!

Жанг тўлқинида пишиб, тарбия олган,
Бахт шарбатин ичган пиёлаларда.

Республика ғурури бир тўп қаҳрамон,
Эй танларини ювган шалоларда.

Салом, Файзулла Юнус, пахтакор устоз,
Тансуқ орден кўкракка қандай ярашуқ.
Тошкент субҳидамдан чолаётир соз,
Ҳаволарни титратур янграган қўшуқ.

Ун бешинчи асрнинг карнай садоси,
Суюнчимизни жиндак қилчи ифода.
Салом, республиканинг азиз отаси,
Тубанлардан юксалган жонажон, содда.

Тантана товушлари қилади парвоз,
Юлдузлардай ёнади порлоқ исмингиз,
Нақадар мақтасамда, бари бир бу оз,
Илғор республикамнинг ғурури сиз-сиз!

Анҳор! Бир зум тўхта, кўр, бу намоиш,
Юракларга сиғмаган, севинч, тантана...
Камол топган ҳур элим ўз бахтига эш;
Кўриб ол, сўнг кўпириб оқарсан яна.

Юрган йўлларингда куйлаб ўтарсан,
Улка бўйлаб ёйилсин бу шон, бу шараф.
Тилинг лол, қалбинг ёруғ, шоша кетарсан,
Бахтига кўмилибди, дерсан, бу тараф.

Радио! Бир минутга тўхта, уқ сўзим,
Гурлаган товушлардан бўлмагин карахт,
Териб ол, саралаб ол бир нафас, бир зум,
Гуллар, байроқлар ора кулар пойтахт.

Тинглаб ол, музиканинг тўлқин товишдан
Қудрат куйи таралур кўкларга сўнгсиз.
Пўлат қушлар ўтади пойтахт бошидан,
Шу товушларни тарат куррага мунгсиз.

Қуёш! Бир нафас тўхта, қолсанг-да йўлдан,
Сайр эт, биз мардларга қилмоқдамиз тўй.
Мардки, бўстон яратган қақраган чўлдан,
Рекорд берган жабҳада; шунга мақтов, куй.

Бу менинг бир мадҳиям — севинч ёшларим,
Довруғингизни жиндак мақташимдир бу.
Субҳидамларда уйғоқ бу сайрашларим,
Ёш бошим, йигит ёшим, қарашимдир бу.

Бу танимда югурган тоза қонимдир,
Сизга бағишлаганим, армуғонимдир.
Сизга атаб чизилган ше'р маржонимдир,
Оташин олқишимдир, шараф-шонимдир.

1936, январь Тошкент

*

ЯЛИ-ЯЛИ...

(Қўшиқ)

Дар'яси кўп дардга даво, яли-яли.
Лим-лим оқар, бўлмас адо, яли-яли.
Ховлиқиши телбанамо, яли-яли.
Боқмай ўтар асти қиё, яли-яли.
Шовқинидан тўлди ҳаво, яли-яли.

Қирғоғида қирғоғи йўқ дашт ётар,
Телба оқим қанча теран, шўх ўтар.
Ташнасига қатра сув берса нетар?
Қатра тугул, заррасига зор этар,
Мағрур ўтар шому-сабо, яли-яли.

Дар'я жамолини кўрарманми, дер.
Ошиқ экан қанча замон ташна ер,
Қанча замон бўсасини энди бер.
Тўйни қилур танги элим нарра шер,
Дашту-дала топди сафо, яли-яли.

Дашт юзига юрди элим қаҳрамон,
Қудрати зўр — топмағуси тоғ омон;
Бахт сувини очғуси у бегумон,
Бўстон ўлур, сувга қониб ҳар томон,
Тўлқинида меҳру-вафо, яли-яли.

Бўйларида сухсур учар, ғоз учар,
Қирғовул, оқ қувлар этиб ноз учар,
Булбул ўқур, нағма хушовоз учар,
Қишни қувиб, кўклам учар, ёз учар,
Кўкка тўлар савт-садо, яли-яли.

*

ШОДИЕНА

Янги, зўр дар'ё бўйлаб тошқин келади.
Чўлга ободончилик шошқин келади.
Сувга қонар, ёл олар азиз она ер,
Олмошлаб экиш асри ёрқин келади.
Янги зўр дар'ё бўйлаб иқбол келади,
Лим-лим бўлиб, чайқалиб оқ бол келади.
Саҳарда келинчакдай уйғонар саҳро,
Асрлик уйқисига завол келади.
Янги, зўр дар'ё бўйлаб оқин келади,
Жизғинак саҳроларга салқин келади.
Баракатли панжалар ёяди дар'ё,
Сакрашига узоқлар яқин келади.
Янги, зўр дар'ё бўйлаб тўлқин келади,
Қадимий орзуларга якун келади.
Тўлқинида ушалар дилдаги тошлар,
Сув деганинг гулдираб ҳар кун келади.
Янги, зўр дар'ё бўйлаб бахт хуш келади.
Беҳаёт майдонларга хуруш келади,

Кўкалам ува олиб, чечаклар олиб,
Фаровон ва бахтиёр турмуш келади.
Янги, зўр дар'ё бўйлаб мўл бахт келади.
Уни қамраб олгали эл шахт келади.
Зўр бинолар қурамиз канални бўйлаб,
Жаҳонга кўз-кўз қилур соз вақт келади.
Дар'ё бўйлаб баланд, зўр армон келади,
Баҳодир элимизга хўб шон келади.
Чўлларнинг сийнасида жаннатлар бўлур,
Сайри жаннат этгали жаҳон келади.
Янги, зўр дар'ё бўйлаб урфон келади.
Ма'рифат барқ уради — шодон келади.
Аср поғонасини ойларда ошиб,
Жаҳонга мард, баҳодир инсон келади.
Янги дар'ё бўйлаб сув чандон келади,
Пахтаю-мева, ипак, мўл дон келади.
Халқим севгиси блан тошиб шодимон
Улуғ доҳининг ўзи хандон келади.

1939.

*

КУЛ БУИЛАРИДА

Ташна далаларнинг дудоқларига —
Ҳаёт тошқинлари лиммо-лим оқар.
Сўлғин саҳро ясси қумлоқларига —
Елпизлар, райхонлар, чечаклар тақар.
Ўсар адрларда яшил тўқайлар,
Булбуллар ўқишар гул бутоғида.
Жаннатга айланур чангалзор жойлар,
Бепоён ватаннинг бу аймағида.

Даррандалар кезган бўш дараларда —
Мағрашар подалар, йилқилар, қўйлар.
Ўтгуси гуногун манзараларда —
Меҳнат байрамлари, шодумон тўйлар.
Бахши достонида куйланган дар'ё —
Халқим хаёлида барқ урган соз кўл,
Мардлар қудратида бўлди мухайё.
Қатралари гавҳар, гавҳарлари мўл...:
Офарин, марҳабо, Оқбилак опа!
Офарин, тасанно баҳодир Едгор!

Чўлда вафó кўли, ишқ кўли барпо,
Денгиз қадар чексиз мазмунлари бор...
Балли азаматлар, топинг барака,
Яшаймиз ёронлар, мангулик бу бахт.
Бизники ғалаба, тўю-ма'рака,
Йўқ эди, бор бўлди зар кўл, айна вақт!

Усар адирларда яшил тўқайлар,
Булбуллар ўқишар гул бутоғида.
Жаннатга айланур явшанзор жойлар,
Бепоен ватаннинг бу аймағида.

Қаттақўрғон 1941

*

АМУ ҚИРҒОҚЛАРИ

Оқ ёлли асов тулпор,
Бебош ва тентак оқин,
Қумлоқ саҳро эркаси,
Ва дар'ёлар серкаси.
Бешик-бешик тўлқинлар
Тўлғаниб ён сойларда,
Жийдалиқ тўқайларда,
Қақроқ саҳро лабига,
Ҳам боғлар асабига,
Дармон элтар, жон элтар.
Биёбон томирида
Кўпиргучи қон элтар.
Эзгу дар'ё, шўх дар'ё,
Тошқинларинг шиддаткор.
Жаҳон-жаҳон қудрат бор,
Худди саҳро арслони,
Ва қумлар паҳлавони,
Ариллайсан тунларда.

Қирғоқларинг қалтирар,
Олислар бўлур ларзон,
Нили мубораксумон
Лойқаланиб тошасан,
Тепалардан ошасан,
Қишлоқларни кўмасан,
Шундай завққа чўмасан.
Мангуберди от сурмиш
Табаррук, эй, қирғоқлар,
Темур Малик изларин
Сақламиш кўк яйлоқлар.
Гулларнинг атрлари
Елларнинг қанотида,
Огаҳий сатрлари
Учар хаёт отида..
Эй бош эгмас, чўнг дар'ё,
Гурурингни синдириб,
Босқинингни тиндириб,
Ҳам сенинг қоқ белиннга
Бир улкан сад миндириб,
Ва бошлаб асрий бир дов,
Солғумиз сенга жилов!

Апрель 1946. Хоразм

*

АМУ ҚИРҒОҚЛАРИ...

Эй сен сулув дар'ё, азамат дар'ё,
Эй сен тентак тўлқин, тизгинсиз тўлқин,
Эй сен саҳроларнинг дардига даво,
Эй қудрати жаҳон — эй қалби жўшқин,
Эй сен ўлкам кўрки, юртим чиройи,
Ойдин дийдорингни соғиниб келдим.
Она Сирдар'ёнинг соҳилларидан
Қадим диёрингни соғиниб келдим.
Лойқа тўлқинларинг тебратар на ҳуш,
Сутдайин беғубор тун қучоғида,
Эҳтимолки, мени гўдак чоғимда
Бешикда тебратган онам шундақа,
Сийнамга ел урар, ҳам очиқ ёқа,
Ойнинг кокиллари ҳалқаю-ҳалқа,
Паришон титрашар сув сийнасида,
Эхе, бу дар'ёнинг хазинасида
Нақадар гавҳар мўл, хирмону-хирмон,
Дар'ё заҳматкаши янглиғ ахир ман
Ун олажакман теран сувлардан,
Тугал олажакман..

Эй она дар'ё,

Эй сен боболарнинг сўлим диёри,
Эй сен асрларнинг соз шифокори,
Қучоғимни ёйиб, юз тубан тушиб,
Эзгу тупроғингни ўпмак истайман,
Тўқайлар устида лочиндай учиб,
Олтин қирғоғингни ўпмак истайман.
Тўлқинларнинг мудҳиш қучоқларида
Мисоли олп наҳанг кечмоқ истайман,
Ва сенинг муборак лойқа сувингни,
Ҳа, лойқа сувингни суртиб юзимга,
Тўтиё сингари тутиб кўзимга,
Бебаҳо шаробдай ичмак истайман.
Чунки сенинг эзгу қатраларингда
Қақраган чўлларга ҳаёт муҳайё.
Сенинг бир қатрангни шимган инсонга
Йўлда учмак учун қанот муҳайё.
Чунки сенинг сўлим соҳилларингда
Узоқ боболарнинг хоки бор, Аму!
Шунинг учун ҳамки сенинг ҳар қатранг
Саҳроларнинг асрий дардига дору...

* * *

Гирдобларнинг мудҳиш қучоқларида
Асов наҳанг каби кечмак истайман.
Ва сенинг муборак, лойқа сувингни
Шароб каби тўйиб ичмак истайман.

Июнь. 1946 Қора-Қалпоғистон.

ТҮЙГА АТАГАНИМ... 1

Жўралар, тўй қутлуғ бўлсин,
Гуллар сочай бошингизга.
Қадаҳларга бода тўлсин,
Бол татисин ошингизга.

Бирдай сулув сиз иковлон,
Пахтазорим ўзғурлари.
Теримчи қиз, ботир ўғлон,
Гул диёрим кўз нурлари...

Созчи куйлар чолиб мақом,
Шоир тўқир жонон ғазал.
Тўй — умрда тансиқ айём,
Севишганлар тўйи гўзал.

Ширин ёшлик берди замон,
Қадрин ҳарким билса қани.
Ишқ умрида янги даврон —
Икки умр қўшилгани...

Қўш кафтардай яшанг иноқ,
Оналар дер: қўша қаринг.
Мард йигитга севги синоқ,
Эрка бўлса севган ёринг.

Ишқ дегани — олий туйғу,
Олиб учар самоларга.
Юз яшасин ўтлик суйғу,
Донғи кетсин дун'ёларга.

Бахт ўқидим юзингизда,
Қутлуғ дўстлар шодиёна.
Шодиёна тўйингизда
Қутлов сўзим шоирона:

Бахт устига бахтлар келсин,
Соя солсин бошингизга.
Тўй устига — тўйлар бўлсин,
Етинг юз бир ёшингизга...

1940.

*

КУЗ

(«Бухоро» китобидан)

Зийрак чол уйқудан уйғонди саҳар,
Беқасам чопонни солди эғнига.
Уфуқ ёқасидан тўкилади зар,
У эса йўл олди дала қўйнига.

Қайрилиб боқмади шитирлаб тушган
Олтин япроқларга — куз чехрасига.
Боқмади қировга, тўп-тўп учишган
Қушларга... Фаслнинг янгроқ сасига.

Боқмади саҳархез ўзидай чолга,
Тим яшил гумбазга, азон мунгига.
Қайрилиб боқмади кўҳна аҳволга,
Бобо ўзга севги солган кўнглига.

Олтин уфуқларга чўзилиб кетган
Пахтазор ҳуснига тушди илк назар.

Саҳарда, тунларда ишқини тутган,
Бобо ёт севгидан қилади хазар:

— Кўксимга Ленинни таққан одамга
Саҳар саломини олиб бор, сабо.
Белга қувват, илҳом солди дилимга,
Даврингдан айланай,— дейди чол бобо.—

Даврингдан айланай, ҳар саҳар турсам,
Сурати ўтади кўзим олдидан.
Кўнгилда қолади ҳаттоки ўлсам,
Ҳеч нима ололмас уни қалбимдан.

Кўрсатдим элимга эрлигим бутун,
Жаҳонга ҳур меҳнат даврагин солдим.
Яшарган кекса, деб атайлар бугун,
Бахтлиманки, Ленин ордени олдим.

Соқолим оқарган эркисиз меҳнатдан,
Мендайларнинг сони бормиди ахир?
Ғариб бир қул эдим у замонда ман,
Кўрган куним оғир, ҳаётим оғир.

Йил бўйи тер тўкиб қолар эдим оч,
Болаларим кезар эди дарбадар.
Бухоро тахтида нонкўр олтин тож
Топган бахтимизга қўшарди заҳар.

Шундай саҳарларда миноралардан
Чўлларга оқарди эртанги азон.
Дўзах ваҳмасида жон титрар эди,
Ранглар ҳам хазон.

Энди билсам бари аврашнинг ўзи,
Зада эди юрак, хун эди жигар.
Доғули нағмаси экан ҳар сўзи,
Қарор топган экан тахтда сеҳиргар.

Чолнинг сўзларини тинглар даласи,
У тунда ҳам ҳозир, саҳар ҳам пайдо.
Бахтиёр ватаннинг кекса боласи,
Тер тўкиб ишлаган бунда доимо.

Тер тўккан чол бобо, дам олган тушда,
Юртига танилган қарри пахтакор.
Шу тут соясида қилган нонушта,
Жазирама офтоб этолмаган кор.

Шу дар'ёдан ичган сувсин қосада,
Шундан туриб ёзган пойтахтга хат.
Шу ерда юксалган кечаги гадо,
Шу олтин бешикдир қилган тарбият.

Шунинг учун бобо уйғонур саҳар,
Беқасам чопонни солур эгнига.
Уфуқ ёқасидан тўкилганда зар
Йўл солур пахтазор дала қўйнига.

Йўлда эшикларни қоқиб ўтар чол,
Бригадирларнинг ўчар уйқуси.
Кўз ташлаб ҳар томон боқиб ўтар чол,
Ба'зан аччигидан оқарар туси:

— Кенжабой, ўйлайин демадинг ҳануз,
Бригаданг ҳамон тошбақа қадам.
Чироққинам, санда борми ахир юз,
Хайронман уятни билмаса одам.

Ўзинг то тушгача кўрпа йиғмасанг,
Бригаданг эса далада бебош.
Бу ахир кўпчилик ори демасанг,
Шунча гап эшитса эрийдику тош...

Кенжа қизаради, бу иккинчи гал
Бобо чиқди ширин уйқу устидан.
— Энди кечикмайман, дейди, ҳеч маҳал.
Ғазаб йўқолади чолнинг тусидан.

Бобо кўзларидан қочмас ҳеч бало,
Бирзумда далани чиқар айланиб.
Уни танигандай тебранур дар'ё,
Тебранур кўз етмас пахтазор таниб.

У саҳар саломи йўллар субҳидам,
Унинг сўзларини элтади сабо.
У ахир юртида жавобгар одам,
У ахир колхозда каттакон бобо.

ОЙСАНАМНИНГ ТҮЙИДА...

Узоқ овуллардан меҳмонлар келди,
Гўзал келинчаклар, жононлар келди.
Ой юзлар, қаламдай қийилган қошлар,
Шер сифат, мардона, шўх, барно ёшлар.
Лочиндай чабдаст эл чавондозлари,
Бургутдай забардаст кўп шоввозлари,
Йигитдай яшарган азамат чоллар,
Ҳурматга сазовар оппоқ соқоллар,
Элининг бахтини ўзбахти билмиш —
Кекса оналар ҳам бу тўйга келмиш...

Бир томонда пойга, бир ёнда улоқ,
Гижинглаб кишнашар тўп-тўп арғумоқ,
Олмос туёқлари кўтарар қуюн,
Бир ёнда авж олар даврада ўйин,
Шўх-шўх парвоз этар ўлан овози,
Бахшинилг қўбизи, созанда сози,

Кўшиққа чирмашар ба юксалар авж,
Аму тўлқинидай дилда ўйнар мавж...

Кузнинг сўнг кунларин узатур дала,
Хуснини кузга боб тузатур дала.
Нақадар чиройлик саҳронинг кузи,
Симобдай ялтирар дарёнинг юзи,
Олтин ранг олмишдир жийда тўқайлар,
Ёз кунин сояга мўл, сўлум жойлар,
Қирғоғи баракат тўлиқ, қўр тупроқ,
Асрлик уйқудан турган ҳур тупроқ,
Онадай меҳрибон, вафодор сийна,
Меҳнат қилган сари тўкар хазина.
Мардона меҳнатда ўтди сахий ёз.
Энди кенг саҳрода юради аёз.
Пахта тоғларини қилгин тамоша,
Ҳаёт кўшиқларин куйла, кул, яша...
Давлат колхоздадир, топилур мурод,
Камолга еткизар меҳнат умрбод.
Биров Маскав жўнар орден олгани,
Биров гишт қуйдирар оқ уй солгани,
Биров чегарага ёзади салом:
«Совғалар юбордим, чироғим, болам!
Омон бўл, ўргилай, доим омон бўл,
Ватанни қўриқла, белга дармон бўл!»
Биров байрамга деб янги тўн бичар,
Биров колхоз берган соз уйга кўчар,

Биров пул дасталар, санолмас ҳайрон,
Биров ухлаёлмас топиб катта шон.
Саҳрони тўлдириб келур подалар,
Қадаҳлардан тошиб тушар бодалар.
Энди кенг саҳрода тўйлар бошланур,
Олтин куз ша'нига куйлар бошланур.
Ошиқ ма'шуқага ғазал битади,
Баҳорги ва'далар вафо кутади...

Ойсанам, ой юзли озод Ойсанам,
Туғилган ўлкаси обод Ойсанам,—
Шоҳига ўралган, кўзи сузилар,
Қўрган ҳар йигитнинг бағри узилар.
Севинчдан ёнади жуфт қора кўзи,
Қизил олма бўлиб пишипти юзи,
Ойсанамнинг тўйи — элининг тўйи,
Қўқларга ошади хуррамлик куйи.
Уни олқишлашар кулиб ёш қизлар,
Қолхозчи оналар, тенг қурдош қизлар,
Ойсанам тўйига шавкат қўшади,
Дўмбираю, қўбиз ишга тушади.
Колхозидā илғор Ойсанам, ахир,
Унинг экинзори қолмади тақир.
Элига отоқли, меҳнатда ўзмиш,
Ойсанам ўтмишнинг нормасин бузмиш,
Гектардан биракай юз ўттиз бўлди,
Шони юртга тўлди, яхши сўз бўлди.

Жума ҳам элига танилган йигит,
Эл бахтин ўз бахти деб билган йигит.
Колхозда ударник — қирда чавандоз,
Жумадек баҳодир элда эмас оз...
Ойсанамнинг тўйи — унинг орзуси,
Унинг Ойсанамга ишқи, туйғуси,
Аму тўлқинлари каби оҳангдор,
Унинг Ойсанамга теран ишқи бор.
Иковлан қўшилса қувонади эл,
Тўйни ҳам элники деб санади эл.
Тўрда ўтиради кўпни кўрган чол,
Қўлида қўбизи, куй оқар дарҳол,
Чол бахши товушини роса қўяди,
Чол бахши элининг бахтин суяди.
Бахши кечмишларни хотирга олди,
Қўбизга жўр бўлиб куй бошлай қолди:
— «Қани, юртим! Қани яқин кел!
Чол бахшига қулоғинг сол, эл.
Мен умримда кўп замон кўрдим,
Элни гадо ва нолон кўрдим,
Айланамда дор, зиндон кўрдим,
Ҳар гўшада ғариб жон кўрдим.
Қайнар қумда, сўнгсиз саҳрода,
Ҳар қадамда оҳ-фиғон кўрдим.
Элни бахтсиз, сарсон, афтода,
Золимларни беомон кўрдим.
Бий калтаги, бойнинг қамчиси,

Туққан юртни хор қилди дун'ё,
Баданларда қоннинг томчиси,
Парча нонга зор қилди дун'ё.
Гўзал Аму қирғоқларида
Овуллар бор, экинзорлар бор.
Яшил боғлик қишлоқларида
Сулувлар бор, нозли ёрлар бор.
Гулбиби ном бир нозанин қиз
Силинмайди ҳануз кўнгилдан.
Ҳуснига чол ҳануз букар тиз,
Ўшум тақдири айирган элдан.
Сулувлиги ёйилган эди,
Достон эди элнинг тилида.
Сочларида атиргул ҳиди,
Азиз эди ошиқ кўнглида.
Қоши қора, кўзлари қора,
Бўйи қамиш, юзлари анор.
Ҳусни бўлди унга бир бало,
Йигит-яланг етолмайин зор.
Донгга етди хон қулоғига,
Бег келдию зўр блан олди.
Элим қолди фироқ доғига,
Сулув қизни ўрдага солди.
Саҳро қизи — элнинг эркаси
Тор қафасга тушди беомон.
Йигитларнинг бутун серкаси
Ғазабдан чекишарди жон,

Хон ўрдаси хотинга тўлиқ,
Хоразмнинг гўзаллари бор.
Гулбибининг юзлари сўлиқ,
Титраб қочар, йиғлар зор-зор.
Дилга ёқмас хоннинг севгиси,
Ахир унинг ўз севгани бор.
Ҳар нафасда келур ўлгиси.
Ёш умрида шўрлик бўлди хор...

Қиз унамас, сўзида турди:
Мўнчоқ бўлиб оқди кўз ёши...
Маҳрамлари боғлашиб урди,
Энг сўнг қуйи солинди боши.
Аммо хонни қўймас ёнига,
Нафрат блан қочар Гулбиби.
Наҳот етмас дил армонига,
Бўзлар етим бўтача каби.
Гулбибидай қизни боғлашиб,
Чангалга ётқизди яланғоч.
Беғуноҳ дилини доғлашиб,
Буюрди хон: «қайноқ сувни соч!»
Қайноқ сув тўкилди устидан,
Самоларга учди ноласи.
Ўлиб кетди хоннинг дастидан
Кенг саҳронинг сулув боласи.
Тўй бўлганда, хушнуд кунларда,
Гулбибини ёд этинг, қизлар!

Шўхлик қилиб, ўйнаб, ярақлаб,
Чол бахшини шод этинг қизлар.
Давр келди, даврон соз келди,
Қизалоқлар, шодмон ўйнанг!
Қиш ўрнига баҳор, ёз келди,
Қизғалдоқлар, беармон ўйнанг.
Эркингизни бергандир қўлга,
Октябрьда Лениннинг ўзи.
Эл қувониб тушди бу йўлга,
Маш'ал бўлди доҳининг сўзи.
Сарсон бу эл, оввора бу эл,
Золимлардан олди ўчини.
Кундан-кунга қувонади дил,
Ватанига берар кучини».

Шунда битақолди бахши достони,
— «Балли, балли!» деди бирдан аламон,
Юртимиз ҳақиқат бахтлар бўстони,
Арзийди бу юртга фидо қилсак жон.
Ойсанамнинг тўйи — элнинг ўз тўйи,
Ойсанамнинг куйи — элнинг ўз куйи.
Шод қўшиқлар баланд кўклардан ошар,
Эл бари биракай қувонар, тошар...

1938, март-апрель,
Тўрткўл.

*

ФАРҒОНА

(Парчалар)

I

Она водий, олтин тупроқ, Фарғона!
Юртимизнинг эрам боғи — беғубор.
Чиройингга кундуз қуёш парвона,
Кечалари юлдуз хумор, ой хумор..

Улуғвор тоғларинг баланд шу қадар,
Бошларини қўйган булут тўшига.
Ўқ етмас қал'адай, элимга мадор,
Шу қадар тегади ёвнинг ғашига...

Поёнсиз пахтазор тоғ этаклари,
Уфуққа ястанган очиб гул чирой.
Жилваси жаннатдир тоғ чечаклари,
Мавж урар сийнангда сувлар сойма-сой.

Панжарангдир тизма тоғлар занжири,
Боғларингда ёқут олу, шафтолу,
Тотли узум, хушхўр анор, анжири...
Булоқлар оқими — шифолик дору.

Подалар яйлоғи — яшил ўтлоқлар,
Қирғовуллар учар тўқайзорлардан.
Шарбат қовун берар ясси қумлоқлар,
Кўллар пайдо бўлур тоғда қорлардан.

Табиат сан'аткор, одам ижодкор.
Жамолингни биҳиштмонанд яратмиш.
Бу ифтихор, гулгун диёр қайда бор?
Толингни даврон баланд яратмиш.

Бир давронки, та'рифига қалам лол,
Қойилдир тарихлар, қарри замонлар.
Бир давронки, қудратига одам лол,
Даврлар, давронлар бўлур ҳайронлар.

Бир давронки, орзулари жо-бажо,
Инсонни кўтарган ботқоқ ичидан..
Лаҳзасига йиллар этар жон фидо,
Му'жизалар туғар қудрат кучидан.

Давронки, яратган расо одамзод,
Сўйлай ўша инсон саргузаштидан.
Азм айласа бўлур тошлоқ ер обод,
Бугун у кўринур Норин даштидан.

Она водий, олтин тупроқ, Фарғона!
Ленин етагида бахтинг ёр бўлди,
Ирода, ихтиёр берди замона,
Қадим кенглик парвозингга тор бўлди.

Чунки баланд ошиёндин парвозинг,
Қудратинг-жур'атинг барқ урар равон.
Жаҳонга шон ёйди ғолиб овзинг,
Хаёл ҳам қилмаган қадим нотавон.

Бу кунинг, баҳоринг, бахтинг шу'ладор,
Эртаги кун ёз уфқидай равшандир.
Иродангда тошлоқларинг лолазор,
Ҳимматингдан яйдоқ саҳро — гулшандир.

II

Уйноқлашган арғимоқлар асовдир,
Йўллар тўзон, мардлар ўтар мардона.
Бу—полвонлар тузган улуғ ясовдир!
Бу — қаддини ростлаб олган Фарғона!

Бу — оёққа турган танти лашкардир,
Лашкарбоши партиямдир ягона.
Қудрат кучи аён, истак ошкордир,
Тупроқ ва сув жанги томон равона...

Қуёш кулар оинайи самода,
Ярқирашар узоқ чўққи қорлари.

Эл қиёмат қўзғар яланг саҳрода,
Ларзон бўлур тепалари, жарлари.

Ер қарсиллар кетманларнинг зарбидан,
Тошлар учар тўзон бўлиб, чанг бўлиб.
Садо чиқар гўё ернинг қалбидан,
Сийнаси чок, тўлғонади, танг бўлиб.

Яхлит тошлар учар яшин синғари,
Зилзиладай силкинади қирғоқлар..
Қолдирайди ўз зарбига маст дори,
Садосига садо қўшар йироқлар..

Ўт ёргудай бўлиб ҳаво гулдурар,
Кўтарилур кўкка қуюн даштидан.
Ер зир қақшар, қат-қат давон дилдирар,
Темир қўллар, мард ўғиллар шаштидан!

Аммонал¹ гулгула, ғавғо 'солади,
Қалтирашга тушар кекса биёбон.
Елдай келадию, селдай олади —
Янги дар'ё очаётган зўр инсон...

Кетман урар соқоли оқ оталар,
Кетман урар ғайратлари мавжидан.
Навқиронлар шердай ерни таталар,
Дашт янғирар қўшиқлари авжидан.

¹ Портловчи дори.

•
Биёбонга тўлар ялла садоси,
Кўнгулларни очар қувноқ қўшиқлар,
Оқшомнинг энг ширин, сўлум асноси,
Уйин бошлар ялангликда у шўхлар.

Танбур, гижжак, дутор ва чанг жўр бўлур,
Авжга олур найнинг наво пардаси,
Қарсақлардан само титрар, дашт тўлур,
Ларза солур чилдирманинг зардаси.

Очилади ғунчадай қиз жамоли,
Қушдай енгил учиб ўйнар даврада,
Мунча барно, хўб тўлибдир камоли,
Мундай оҳу борми бирон дарада.

Ошифтадир кўзлар ҳур жавлонига,
Пахта терган бўлур, шўх хиром этур.
Ҳайҳай, на хуш келди дашт айвонига,
Жилваси, рафтори дилни ром этур.

Қолхозида топган бари бахт, камол;
Танти, жўмард, якдил ҳур инсон булар.
Меҳнат ҳалол, ҳур меҳнатдан умри—бол,
Жаҳонга шон ёйган қаҳрамон булар!

Навбат ширин суҳбатларга ўтади,
Аввал Москвадан ўқилар хабар.
Чор атроф жим бўлиб қулоқ тутади,
Партия сўзида мазмун тоғ қадар.

Москвада, Кремльда ўтирар —
Барча севган, барча билган бир инсон.
У—эл учун ўйлар, кенг хаёл қурар.
Машаққатлар бўлур у блан осон.

Унинг даҳосида қанча ҳаёт бор,
Хаёлида эл бор унинг ҳамиша.
Ҳар сўзида дун'ё қадар қудрат бор,
Қувват олар кенг мамлкат бахтеша.

У бор экан олам бўлур бахтиёр,
Ундан ёруғ олар чексиз уфуқлар.
Васлига етганда ҳатто икки ёр—
Унга аталади ўлмас қўшиқлар.

Иродаси равон, элга вафо бор,
Қайноқ даштда этаолур гул пайдо.
Сўзи ҳақдир, ўзи содда, вафодор,
Улуғлиги — камтарликда ҳувайдо.

Номи — зўр ишларга беради илҳом,
Эллар, ўлкаларга йўл солар баҳор.
Шу қадар қувватли, қутли улуғ ном,
Очар янги дар'ё, суви мўл анҳор...

III

Саҳро ухлар, ел дим ухлар,
Олади тун уйқусини.
Эшитмайин эл жим ухлар —
Турналарнинг қий-қувсини.

Ухлаёлмас тунда броқ
Бош инженер, Теша саркор.
Тонгга давр ёнар чироғ,
Эл ишига куймак даркор.

Қанотини қуш қоқмайин,
Уйғонар эл полвонлари.
Еллар майин, лаҳза сайин
Ёйилар тонг алвонлари.

Меҳнат қизар то кечқурун,
Тўнтарилар қиё тошлар.
Қисқа, дейди, шу узун кун,
Тошни ўйган у наққошлар...

Сизоб оқар зовурлардан,
Отилади шағал ва қум,
Эригандай ҳовурлардан
Тош қирқилар гўёки мум.

Ботирларнинг баданлари
Ялтирайди мисоли мис.
Келур хаёл қилганлари
Уша куллар эмас олис.

Янги дар'ё қандай кўркам,
Бу бўлади ҳаёт наҳри.
Байрам этар бутун ўлкам,
Ташналикдан нажот наҳри.

Салом бўлсин ботир авлод,
Ҳилпирасин қирмизи туғ.
Ватан айтур муборакбод,
Зафар қутлуғ, замон қутлуғ!

IV

Ҳали йўллар жимжит эмас,
Шўх-шўх оқар ҳали сойлар.
Бўронлардан шовқин келмас,
Қор уймаган оқ саройлар...

Ел тунлари нолон эмас,
Пешонадан урмас аёз.
Ҳали боғлар яланг эмас,
Қиш — навбаҳор сингари соз.

Ғолибона тўй бор эди
Жаннат диёр Фарғонада.
Шодиёна куй бор эди
Ҳар қўрада, ҳар хонада.

Ялангларда давра базм,
Оқшом ёнар маш'алалар.
Янграр ялла ва шўх назм.
Учарди ҳуш қаҳқаҳалар.

Майдонларда қизгин сайл,
Пойга олур бедов отлар.

Улоққа ҳам қилур майл
Дов юраклар, азаматлар.

Мардлар тўйи қизур чунон,
Қаҳрамонлар ясов-ясов.
Шу базмда ботир Дўнан,
Шу даврада Тожимат дов.

Эл суюнар, байрам этар,
Тўлқинланар денгиз гўё.
Бош тўғонга қарай кетар,
Сувга тўлар букун дар'ё.

Жавлон уриб келади сув,
Сув олдида саркор ўзи.
Суюнчидан ларзада у,
Мардонавор боқар кўзи.

Сув олдида эл келади,
Қўлларида байроқлари.
Эл мисоли сел келади,
Титрар дар'ё қирғоқлари.

Келар шодон, келар куйлаб.
Дудоқларда шўх ашула,
Келар сулу дар'ё бўйлаб,
Юзларда барқ урар шу'ла.

Ҳур меҳнатнинг қудратига —
Салом берур қўшни тоғлар.
Эл севинар меҳнатига,
Севилади бўз тупроқлар.

Сероб бўлур пахтазори,
Давлат ошар, қувват ошар.
Ғалабалар ортган сари,
Ўлка гуллар, ўлка яшар.

Гумбурлайди дашт бўйлари —
Чилдирмалар садосидан.
Басталанган шўх куйлари —
Ғалабалар ҳавосидан.

Ўқилади сўлум ғазал.
Ўқилади гул'ёр, баёт.
Тўйлар гўзал, куйлар гўзал,
Чунки оқур оби-ҳаёт.

Ўйин тушар дилоромлар,
Жаранглайди соз мақоми.
Сўқишади биллур жомлар,
Фарғонада тўй айёми.

Не Фарғона, эл тўй қилар,
Қувнар, ўйнар хушбахт диёр.

Пешонани зафар силар,
Мардонавор эл бахтиёр.

Қорақалпоқ яйловлари,
Хоразмнинг боғларида:
Бухоронинг қишловлари,
Зарафшон қирғоқларида,

Янграр ялла, чолинар соз,
Келур салом навбат-навбат.
Қашқадар'ё қўшар овоз,
Тўй қилурди кенг мамлакат.

Эл доҳига йўллар салом,
У ўзидир улуғ сувчи.
Дар'ё олди шарафли ном,
Дун'ёларга тенгдир кучи.

Дар'ё бўйи — тўй, ҳангома,
Дар'ё ўзи улуғ зафар.
Дар'ё ўзи зафарнома.
Дар'ё ўзи бир шоҳ асар.

*

ОШИҚОНА

ОЙ ЮЗЛИК...

Кеча ойдин, кўз ойдин!
Мен сўрадим сўз ойдин,
Ой деди: ой юзлигинг
Ойдинроқдир юз ойдин.

Қўзим, сен эркатойсан,
Шўхликда тентак сойсан.
Юлдузлар орасида
Тўлин ой, тўлин ойсан.

Ойдинда денгиз сулув,
Сувда ой тенгсиз сулув,
Денгиздан ҳам, ойдан ҳам
Ой юзли шу қиз сулув.

Сув усти қора бахмал,
Шу'лалар нақши зарҳал,
Ой туққандан яхшироқ
Оқшом сен келган маҳал.

Соҳилларда най чолай,
Куйла, ҳамоҳанг бўлай,
Хоҳла дўст тут ўзингга,
Хоҳлагил аканг бўлай.

Бир йўл кўрдим, тўймадим,
Юз йўл кўрдим, тўймадим.
Бир бало бўлса керак,
Минг термулдим, тўймадим.

Булбул дер: очил, ғунча!
Сайрар зор очилгунча.
Сайрайман зору нолон,
Ой юзинг тўсдинг бунча...

Ойдинда кўрай сени,
Боғимда кўрай сени.
Саҳнада жавлсч этган
Чоғингда кўрай сени...

1939.
Ҳазар

*

* * *

Кўзларим йўл устида,
Ер келур, жононим келур.
Меҳри кулиб дийдасида,
Ер келур, жононим келур.

Севганига этмас жафо.
Ва'дасига айлар вафо,
Сайр этгали боғ босафо,
Ер келур, жононим келур.

Шаҳло кўзи юлдуз мисол,
Қирқ кокили қундуз мисол,
Кулса юзи кундуз мисол,
Ер келур, жононим келур.

Бахт ялласин куйлаш учун,
Дилни боғлаб дилга бутун,
Вафосига етиб букун,
Ер келур, жононим келур.

МАРД ЙИГИТ, ЁРИНГ БЎЛАЙ

(Қиз қўшиғи)

Мард йигит ёринг бўлай,
Ҳам вафодоринг бўлай,
Сен ёвга қарши отлан,
Мен жилавдоринг бўлай.

Мард йигит ёринг бўлай,
Ҳам вафодоринг бўлай,
Сен — ёвга қарши отлан,
Мен — мададкоринг бўлай.

Мард йигит ёринг бўлай,
Ҳам вафодоринг бўлай,
Ўқ тегиб яралансанг,
Мен шифокоринг бўлай.

Мард йигит ёринг бўлай,
Ҳам вафодоринг бўлай,

Ёвни енгмайин келма,
Мен, интизоринг бўлай.

Мард йигит ёринг бўлай,
Ҳам вафодоринг бўлай,
Сен қўлсиз қолсанг агар,
Мен куч, мадоринг бўлай.

Йигитсан, жангда жонсан,
Тантисан, паҳлавонсан,
Ватанга ботир ўғлон,
Ёвга ўчсан — ёмонсан.

Жангда жавлон уриб кел,
Ёвларни ўлдириб кел,
Соғ бўл, мард бўл ҳар қайда,
Қасос олу, қириб кел.

*

ПИЛЛА

(Қиз қўшиғи)

Яшил япроқ, хуш япроқ,
Зар япроқ, кумуш япроқ.
Қуртларимга оборай —
Этагимга туш япроқ!

Боғимга ниҳол экдим,
Тут экдиму, тол экдим,
Пиллам хўб ипак берди,
Ёрга соябон тикдим.

Рўмолим шойи катак,
Барг кесай этак-этак,
Душман бўғзини қийсин
Қизлар йигирган ипак.

Ипагим қизил пушти,
Юрагимга ўт тушди,
Севганим кўкда учиб
Фашист блан урушди.

Қизларжон, қўрқди деманг,
Парашютдан ғам еманг.
Севганим тушган бўлса
Ёвни қилар ҳанги-манг.

*

БҮСАСИ ҚАНД

Ишқинг юрагимга ташламиш каманд,
У кундан ошиқман, камандикгда банд,
Балоларга дучор бўлсам-да ҳар чанд,
Сени унутмайман, о бўсаси қанд!

Орзуманд кўнглимнинг шўх дилдори сен,
Севги салтанатин шу'ладори сен,
Йигитнинг айрилмас вафокори сен,
Нечук унутгайман, о бўсаси қанд!

Ешликка муҳаббат — ажаб ярашиқ,
Ёр-ёрниг кўзида ёнган қорачиқ
Ёр севган йигитнинг йўллари очиқ,
Сени тарк этмайман, о бўсаси қанд!

Майдонга кираман ҳали қанча бор,
Ёдимда севган юрт ва севимли ёр,
Бор бўлсин ёрларки, сендай вафодор,
Ва'дага етгайман, о бўсаси қанд!

*

КУЗЛАРИМ ЙУЛИНГДА

Айб этма, дил қурғур дилингга пайванд,
Кўзларим йўлингда, эй номи баланд!
Олти ой хат кутдим Барчиной монанд,
Кўзларим йўлингда, эй номи баланд!

Енингдан тушмасам бир қадам айри.
Жонимга тегипти ғурбатнинг сайри.
Ҳою ҳавасларнинг бўлмас ҳеч хайри,
Кўзларим йўлингда, эй номи баланд!

Беқарор кўнгилга шифокор ўзинг,
Ев учун ҳақ ажал — мард сувор ўзинг,
Қалбида ёлқини — ўти бор ўзинг,
Кўзларим йўлингда, эй номи баланд!

Қаҳрамон бўлиб қайт, қучоқ очай мен,
Азиз бошгинангдан гуллар сочай мен,
Кўксингга бош қўяй, бўйнинг қучай мен,
Кўзларим йўлингда, эй номи баланд!

*

ЕР

(Қиз қўшиғи)

Билсанг, гўдак чоғимдан
Кўнгил берганман сенга.
Гулларни ҳам боғимдан
Атай терганман сенга.

Гулларим даста-даста,
Ҳамон сени кутаман.
Тўрт йил ҳажрингда хаста,
Йўлингга кўз тутаман.

Уйқусиз кечаларда
Суратинг кўз олдимда.
Кезсам гар кўчаларда
Савлатинг кўз олдимда.

Қандай сени унутай,
Кўнглимни боғлаган ёр!

Барчиной янглиғ кутай,
Бағримни доғлаган ёр!

Майли, қўлсиз келсанг ҳам,
Кел, интизорингга кел.
Жилмайиб мисли кўклам
Интизор ёрингга кел!

1944.

*

БОҒ КҮЧА

Боғ кўчадан ўтаман бўстони­мга,
Ҳар кун салом бита­ман жононимга,
Жонон ёзар: жонгинам кел, ёнимга,
Қизларжон, қайдасиз?

Боғ кўчадан ўтаман тутзор томон,
Тутзорим орқасида — гулзор томон,
Қўнгли қурғур учади дилдор томон,
Қизларжон, қайдасиз?

Қўнгли қурғур учса ҳам илож бўлмас,
Тошқин ўтмас ерларда равоч бўлмас,
Йигит жангга кирмаса ривож бўлмас,
Қизларжон, қайдасиз?

Боғ кўчадан ўтаман барг тергани,
Юртимга олтин пилла мўл бергани.
Ёри жангда, уят қиз ўлтиргани,
Қизларжон, қайдасиз?

*

САҲАРЛАРДА

Тонг елидай саҳарларда,
Узоқларга жўнар бўлдим,
Жанг қизиган маҳалларда,
Водиларга қўнар бўлдим.

Тонг елидай саҳарларда
Ев устига юрар бўлдим.
Юртим учун зўр жангларда,
Золимларни қирар бўлдим.

Хушқол, санам! Пари, хушқол!
Омон бўлсам қайтарман ҳам.
Тонг чоғида булбул мисол,
Дил розини айтарман ҳам...

Тонг елидай саҳарларда,
Сунбул сочинг силарман соз.,.

Бир йил учун мунча зарда,
Зафар олиб келарман боз...

Тонг елидай саҳарларда
Деразангни қоқарман, ёр,
Ухлар бўлсанг осма парда,
Тўйиб-тўйиб боқарман, ёр!

*

• ҚОРА КҮЗЛИК

Қора кўзлик ва гул дийдор,
Баҳор чоғи мени ёд эт!
Хиёбонда кезар бўлсанг —
Наҳор чоғи мени ёд эт!

Қора кўзлик, сўлим дилдор,
Сенга айлай сирим ошкор,
Агар кечса кечанг бедор,
Саҳар чоғи мени ёд эт!

Қора кўзлик, вафолик ёр,
Ажаб хилват, чаманзор бор,
Кўзинг тушса этар хуммор,
Хуммор чоғи мени ёд эт!

Қора кўзлик ва гул дийдор,
Бўлай жангда шижоаткор,
Агар ўлсам, сўрай такрор,
Баҳор чоғи мени ёд эт!

*

БИР ШҰХ

(Қўшиқ)

Дейдиларким, шаҳримда бир шўх бормиш,—
Ҳар оқшом боққа кириб мани сўрармиш.
Изларимни тополмай оҳлар урармиш —
Гир-гир юрармиш,
Ҳайрон бўлармиш.
Ўлтириб япроқлар-ла суҳбат қурармиш...

Салқин кеч елларига ёйиб сочини,
Ҳасратда сузар эмиш кўзу-қошини,
Соатлар бўйи эгиб азиз бошини
Ичмай ошини,
Қилмай ишини.
Қатра, қатра тўкармиш кўздан ёшини.

Ишқ учун осмас кимса мени, деб, дорга,—
Ба'зан қўлин чўзармиш мунгли дуторга,

Соғликлар тилар эмиш олисда ёрга,
Асл хушторга,
Ҳажрида зорга...
Саломлар йўллар эмиш бу интизорга...

Дейдиларким, шаҳримда бир гўзал бормиш,
Ҳар оқшом боққа кириб мени сўрармиш.
Изларимни тополмай оҳлар урармиш,—
Гир-гир юрармиш,
Ҳайрон бўлармиш,
Ултириб япроқлар-ла суҳбат қурармиш...

24.7.1934.

*

ОНАЖОН

САРГУЗАШТ

Катта йўлда кетардим шошиб,
Чиқиб қолди бир қиз ногуҳон.
Қора сочи белга чирмашиб,
Шахло кўзлар сўрар эди жон.
Чиқиб қолди ўзи беҳабар,
Ташланганди қия шол рўмол.
Қараб турди жиндак беҳатар,
Барқ урарди гулдайн жамол.
Тўлин ойдай ёруғ чеҳраси,
Новда ниҳол — келишган қомат.
Гўзалликнинг порлоқ зуҳраси,
Қоши қийиқ, бирам қиёмат.
Дарҳол тутди юзига чиммат,
Фар'ёд сездим кўз қарашида
Билмам, умри сезилмас қиммат,
Тутқин экан кичик ёшида...

Гўё, эсин йиғди шу фурсат,
Қочди кетди келган изига.
Қараб қолдим, кўзимда ҳайрат,
Ичкарининг сулув қизига...
Тўхтолмадим, кутарди мени —
Ҳарбий машқ, командир, майдон.
Жўнаб қолдим, броқ, ўйимни —
Боғлаб олди бу қоши камон...
Машқ ҳам битди, яна кечқурун,
Ўз взводим блан қайтдим мен.
Ҳаволарга солиб садо — ун
Дўстларимла қўшиқ айтдим мен.
Ушал ошна эшик олдидан
Утар чоқда азобда қолдим.
На учундир тўлғанарди жон,
Қимларгадир, ғазабда қолдим.
Эҳтимолки, қизнинг отаси —
Ҳали жоҳил, жаннатфурушдир.
Қиморбоздир балки оғаси,
Ё, кўрганим хаёлдир, тушдир...
Онасида эҳтимол гуноҳ,
Қизни қўймас у ўз эркига.
Йўлларига балки қазган чоҳ,
Бўлмаса, у ҳануз қул нега?

Машқ битди, тегди қоғозим,
Лекин кездим у маҳаллада.

Ба'зан куйлаб ўтдим, овозим
Балки қилди бу қизни зада.
Учратолмай юрдим сарсари,
Хабар бермас кимса дилбардан.
Қим экан у нозанин пари,
Сўрар эдим оқшом, саҳардан...
Ҳануз дилда бир ғам ётади,
Ғазаб тошар ўйласам ҳануз.
Балки, нафрат тошин отади
Қимларгадир ҳануз у ой юз...

1936. Май.

*

СУЛУВ

Ювилмиш дилимдан аламли доғлар,
Фикримни банд этмас у сархуш рўё.
Жонларга роҳатдир атир гул боғлар,
Боғларки, сартосар жаннатдир гўё.

Бахт қўшиқларидан жаранглар осмон,
Ялла товушлари учади баланд.
Кўнгил яйраб кетар, ором олар жон,
Гуллар манзараси севинчга пайванд.

Юрак тўлқинларим ёз, дейди, баёт!
Қўшиқлар келади дилга бутун ёд.
Алвон лавҳаларда ярқирар ҳаёт,
Сузилиб қарайман ше'р бўлур бун'ёд.

У келар, ва'далар беҳуда эмас,
Чачвонни кўтарар, қайрилиб қиё.
Чой бер самоварчи, ташвишланма, бас,
Кўзлари кўзимга тўкажак зиё.

Дўқлар иш беролмай қолди, ошна!
Макру — ҳийлаларнинг занжири узуқ.
Қошга ўсма қўйиб, қўлига хина,
Қолмас баҳор қизи кўзлари сузук.

Чой бер самоварчи, боқасан нега?
Кўз қирингни ташлаб урунма, лекин —
Тўлин ой кирганда осмон қўйнига,
У ҳам юзин очиб келади секин...

Унга янги қўшиқ қилдим армуғон,
Унга келтираман китоб ва дафтар.
Севгилим отини Сулув қўяман,
Бахтиёр яшармиз худди қўш кафтар.

1936. Июнь.

*

КУЗ

Кеча ёруғ, тўлин ой елкансиз юзар,
Тўп-тўп юлдуз пирпирар, жилва кўргузар,
Еллар шўх, ўйнаб тинмас, баргларни узар,
Кўз илғайди гўёки олам-олам зар...

Ҳаво аёз, кўк тиниқ, ясси тоғлардан,
Ой остида товланган заррин боғлардан,
Куз қўйнида мудраган кенг ўтлоқлардан,
Қўшиқ янграр пахтазор зар тупроқлардан...

Юртим ҳуснига тўймас, юлдузлар боқар,
Куйлар бахтиёр авлод, садолар оқар,
Залларда, клубларда чилдирма қоқар,
Куз нағмаси дилларда завқу-шавқ ёқар.

Келади қўлтиқлашиб тунда икки ёр,
Бир-бирдан севимли, гўзал, бахтиёр,

Оқ тунда ажралолмас, жушқин ишқи бор,
Қандай гўзал бу ватан, яхши бу диёр!

Тотли бўса, хилват тун, ва'да, ширин сўз,
Ой ёруғи остида ёнар қора кўз,
Ёнар илк бўсалардан гул яноқ, ой юз —
Нақадар шоирона, на соз келдинг куз!

Тоғларга ол туғ тикар қуёш тонг чоғи,
Ҳали-бери қайнайди дала қучоғи;
Республикам — ғурурим, эй эрким боғи,
Қамолингга етасан, бахтим чароғи!

Шоир соз олачиқар шўх сой бўйига,
Қуйлари таралади фасл тўйига,
Жўр бўлур шўх наслнинг шўх-шўх куйига,
Қуёш ҳам кўз узолмай кулар қуйига..

1936.

*

ВАФО

Эшигимни чертди, кимдир, туйқусдан,
— Киринг, дедим, бламан кимсиз.
Қириб келди ўша кулгуси бўстон,
Ошино қиз, ўша жонон қиз.

Бир нур балқиб турар тиниқ юзида,
Қора кўзлар солгудай офат.
Хулқи ҳувайдодир сўзи — ўзида,
На хуш бичим — қувноқ қиёфат.

— Салом, дедим, соҳибжамол соғмисиз?
— Раҳмат ака, нечук ўзингиз?
— Тамошага борайликми, барно қиз? —
Қўлтиқладим, чиқдик иккимиз.

Ёнади хиёбон, кўча боғларда
Асримизнинг шам чироғлари.

Киприк қоқар шунда кўп йироқларда
Фазо бўйлаб нур япроқлари.

Шаҳарда оқади музика саси,
Биз ўтамиз асфальт йўллардан.
Бу сас, бу музика ёз лирикаси,
Кўз қамашар чаман гуллардан.

— Кинога кирайик, хўбми, сулув қиз?
Патта олдим, кирдик, ёриди саҳна.
«Петр!»¹ саргузаштин кўриб иккимиз,
Мунгда қолдик, бир лаҳза яна...

— Ака, деди, шундай кино кўрганда
Юраккинам ачиб кетади.
Мен ҳам эдим эрксиз, қул — банда,
Бу саргузашт бағрим титади..

*

¹ «Петр» — фильм.

БАЛКИ...

Хайрлашдим муюшида кўчанинг,
— Хайр, раҳмат...Унутилмас яхшилик!
Эшик очди... ёруғ қўйни кечанинг —
Барно қизнинг сочи янглиғ кўп силлиқ.

Хайрлашдим, ўпдим, жаранглаб кулди,
Юлдузлар нур тўкди кетар йўлимга.
Қалбим бир севинчга парвона бўлди,
Балки бу қиз...
Она бўлур туғилажак ўғлимга.

*

ОРЗУЛАРИ..

Унинг кўзлари бўлур қопқора, тиниқ.
Унинг қўллари, юзи, тани оқ бўлур.
Қоши, киприги қора, сочлари силлиқ,
Дўндиқ, шўх бўлур ўғлим—эркалар кулур.

Алла айтиб бераман туриб бошида,
Оқ сўт эмизаман, гулдай боқаман.
Мактабига элтаман саккиз ёшида,
Бахт шам'ини бошлаб ўзим ёқаман.

— Уғлим! деб чақираман... Қуш боласидай
Қанот ёзиб келади, соғинганимда.
Тенглашолмас на юлдуз, на қуёш, на ой,
Қувонар этагимда, кулар қўйнимда.

Галстук боғлаб келар ўғлим тўдадан,
Она, пионер бўлдим, она, пионер...

Маш'ала ёқиб келдик ҳозир даладан,
Она, чечак келтирдим сенга мана, дер...

Байрамда энг олдинги бир колоннада —
Мен уни кўражакман, севинчи тошган.
У ўтар ўз сафида, кийинган содда,
Бўйинбоқ кўкрагига қандай ярашган...

Бир кун мени чақирар мактаб мудир.
«—Ўғлингизнинг тўйига келинг кечқурун.»
Ўғлим а'ло ўқиган кўпларнинг бири,
Шаҳодатнома олур ҳаммадан бурун.

Сталин, жилдларингни варақлар сенинг
Ватанимга фидокор бўлажак, ўғлим.
Қувончим, икки кўзим, умидим менинг,
Бахтиёр фарзандим, бағрим, севиклим...

1935.

*

УҒИЛ

Тонгда кирдим чаманзоримга,
Барглар блан ўйнар ел майин.
Гул боғладим хаста ёримга,
Хурсандлигим тошар дам сайин.
— Уғил қутлуқ, дейди жиддий чол,
Фурури барқ урар кўзида.
— Қутлуқ ота, дейман заб хушқол,
Жиндак ҳаё аён юзимда...
Бир даста гул қўлда, кетаман,
Уғил туққан хушрўй қайдасан?
Юрак ўйнар кўча ўтаман,
Оқ шу фурсат қандай ўйдасан?
Чақалоққа меҳрингни қўйиб,
Кўз соласан, балки, ҳар минут.
Фурур ила боқасан тўйиб,
Дилга дейсан: ғуссани унут...
Гунча очган сўлум новбаҳор,
Кутганимдан келтирди дарак.

Товланади барқут боқчалар.
Қўшиқ айтар йўлда шаршарак.
Гул кўтарган қиз дуч келади,
— Дояхона, эй синглим, қайда?
У шодумон ва шўх кулади:
— Хиёбондан бурулган жойда.
Жаранглайди кулги кўчада,
Аста қўнар гуллар баргига.
Қувончим мўл, бўлиб ман дада,
Ўғил яхши ота кўркига..
Куйла кўнглим! Мана онаси,
Ором олур, қошлари қиё..
— Жиндак кутинг,— дейди дояси,
Бир ўғилки, кўзга тўтиё..
— Салом сулув, салом сумбул соч,
Гулдастани ол, эмас гуноҳ.
Ватандошим, ўғлим қўлинг оч,
Бир ўпайин, меҳримга гувоҳ..
Улғаярсан, кулгуси новвот,
Юртинг тенгсиз, асл гулдиёр.
Ҳар қадаминг — порлаган ҳаёт,
Эл бахтиёр, сен ҳам бахтиёр..

1935.

*

УХЛА, ҚҶЗИМ

Нега уйқунг қочди, ухла қўзим!
Тун — туш осиб келган бўйнига.
Бош устингда туриб куйлай ўзим,
Қир қулуним чойшаб қўйнига.

Тўлин ойнинг сузгун боққан чоғи.
Яшил атлас қирлар уйқуда.
Сувга тегар майин ел дудоғи,
Мавж кўринар жим, турғун сувда.

Юзларида шудринг резалари,
Мудрашади гул, ёлпиз, райҳон.
Ором олур қирғоқ сабзалари,
Ухлар Бўта, ухлайди Ойхон...

Жониворлар ухлар инларида,
Чирқилламас уяда қушлар.

Уйқу кезар оқ тун йўллариди,
Улаштирар оламга тушлар.

Уваларда, ясси тепаларда
Уйқу қўяр секин қадамлар.
Тол остида, айвон, супаларда
Ором олур, ухлар одамлар.

Еллар учиб дашт томон йўл солди,
Чирчиқ бўйлаб кезади уйқу.
Қамиш, жийда, тўқайзор жим қолди,
На учади оққув, на қий-қув...

Жаҳон мудрар салқин қучоқларда,
Ел сал эсар, фурсат кўп сўлим.
Уйқу билмас ёлғиз шу чоқларда
Аскар оғанг — шер сифат ўғлим....

Ул тик турар, ҳуш'ёр тунлар бўйи,
Оқ булутлар ўтар бошидан.
Содиқ ўғил бўлмоқ бутун ўйи,
Ёв қочолмас кўз қарашидан.

У туради; довул, дайди бўрон
Кўзларига тупроқ уролмас.
У Ватанни сақлар, асл ўғлон,
Душман асло ёвуқ боролмас.

Чегарачи оғанг — танти, полвон,
Оғанг мағрур, оғанг посибон..
Кеча ойдин, ярқирайди жаҳон,
У бор, тўфон тўкса-да осмон.

У Ватанни сақлар босқинлардан
Шижоати ёв учун даҳшат.
Ватан омон бало, тошқинлардан,
Йироқ, ўғлим, Ватандан ваҳшат!

Ухла қўзим, ухла сен ғунчадек,
Ухла азиз ўғлим, қулуним!
Роҳат уйқу олар Ватанинг тек,
Сен ҳам ёл эт бахтим, оқ куним!..

1935 й. . .

*

ҚУЕШНИНГ ЗАБТИ...

Ажриқзорни бузиб, текислаб майдон,
Қўчатлар ўтқазиб сув бўйларида;
Республика боқча муҳайё қилган,
Сени ўйнасин деб ёз ойларида.

Боғлар соясида ўйнайсан ўғлим,
Сенинг ўртоқларинг бўлур бир талай.
Қуёшда, сояда осойишта — жим,
Қўшиқлар айтарсан, кўзи қуралай!

Бари сиз учундир: шу чаман, шу боғ,
Утмиш жафосини билмай, ўсасиз.
Оппоқ кўнглингизга бало солмас доғ,
Умрингиз йўллари ғамсиз, ғуссасиз!

Сиз улуг жангларнинг ҳикоятини
Уқийсиз асрнинг шоҳ асаридан.

Улуғлайсиз ватан саодатини,
Умрингиз халосдир кечмиш захридан.

Қўшиқлар тўқийсиз бахт тўғрисида,
Уқасиз Ленин ким, ҳам Сталин ким.
Қуёшнинг эртаги забти ҳақида
Биринчи сатрни сен ўқи, ўғлим.

1935.

*

ОНАЖОНЛАР..

(Қўшиқ)

«Аёл—ёрти!» демишдир қур'онлар,
Ҳарамларда тутди сархуш хонлар.
Базмларда сочи паришонлар,
Қўкка учиб нолаю-афғонлар —
Бағри қонлардир, бағри қонлар...

Эмиш: аёл эрга чўри, қул, банда,
Эр амридан чиқса тугал шарманда.
Қафасларда қолди гўё парранда,
«Ожиз махлуқ, деди, тутинг кишанда!»
На бўҳтонлардир, на бўҳтонлар...

На хуш даврон келди, ўзга ҳол ўлди,
«Аёл—одам!» сўзи заб мақол ўлди.
Бадгумонлар шармисору лол ўлди.
Аёл — бу ҳаётга хўб жамол ўлди.
Соз замоналардир, соз замоналар..

Гўзал Нурхон, Ҳожар бўлди садпора,
Элда гавҳар беҳад, битмас якбора.

Рафторингдан эл лол сулув Тамара,
Ҳалима, Раҳима, Маҳбуба, Сора —
Хуш алҳонлардир, хуш алҳонлар...

Элимнинг қизлари машҳур жаҳонга,
Орденлар сочади ёруғ осмонга,
Тенг эга — давлатга, ерга, хирмонга,
Тенг эга, тенг соҳиб бахтга, давронга,
Тенг инсонлардир, тенг инсонлар...

Бири ҳамширадир, бири комиссар,
Қамол топган, сўзи қиличдай кесар.
Бири туғиб берар ватанга псар,
Бири кўкда учар, шамолдай эсар,
Мард жавлонлардир, мард жавлонлар...

Аёл бу ҳаётда тўлин ой сумон,
Дўстимизсан, мушкулларда бегумон.
Боғлайсан ўқ есак жангда ногаҳон.
Фарзанди-дилбандга эса меҳрибон
Онажонлардир, онажонлар...

Йўлингиз ёритар офтоб ўзи,
Кремль офтоби — оламтоб ўзи.
Давримизга ёзди зар китоб ўзи
Бахтимиз қўшиғи ҳарбир боб ўзи,
Заб давронлардир, заб давронлар! —

1939.

✽

(СЕН ОНА...

Алишерга алла айтиб ухлатган

Сен — она.

Оғушида Бобир камолга етган

Сен — она.

Торобийни оғир жангга жўнатган

Сен — она.

Оламни нурида мунаввар этган

Сен — она.

Йиғласа дун'ёни расо титратган

Сен — она.

Кулгуси-саодат парвариш этган

Сен — она.

Доҳилар бешигин бедор тебратган

Сен — она.

Меҳри — баҳорида элни яшнатган

Сен — она!

Ягона ўғлингни жўнатдинг жангга,

Бўл бардам, она!

Онадай ошиқ йўқ она-ватанга,

Муҳтарам она...

1941.

ЎЙЛАР

ҚИЗГАЛДОК

Йигит ёшимгача қишлоқи эдим,
Қуёнларим қашқа, тойчоғим тўриқ.
Бола хаёлимни олиб учарди
Явшон тағларидан учган булдуруқ.
Ташна қушлар келур айни туш пайти,
Тузоқлар қўярдим сув ёқасига.
Илинар олифта каклик жўжаси,
Қил тушиб чиройли бақбақасига.
Тонг чоғи турардим қушлардан бурун,
Тинглай деб парранда куйини саҳар.
Тўрда, қафасларда толпинар эди
Тўрғайдан тортиб то қийғирга қадар.
Кўнглимни тутолмас на ов, на ўйин,
Нимадир излардим, билмайман ўзим.
Хаёлимни олар чўлларда қуюн,
Тепаларга ҳайрон боқарди кўзим.

Инсон бола чоқни унутарми ҳеч?
Тегирмон ўйнардик сув ёқасида.
Шикоят қилардик бўғиқ ҳаётдан,
Улкан ғарамларнинг жим орқасида.
Бир даф'а саргардон йўл канорида,
Ясси қир бағрида сен бўлдинг дучор.
Қизғалдоқ... ҳеч гулда бундай жило йўқ,
Сен учун адашдим чўлда неча бор.
Сен эй далаларнинг тантиқ чиройи,
Ясси тепаларнинг эй ярашиғи,
Мен ўша кунданоқ бўлдим шайдойи,
Қолди соққаларим алқор ошиғи..
Қолди қафасларда каклик жўжалар,
Қолди сулув қийғир, қолди бедана.
Қолди қашқа қуён, тўриқ ғунаним,
Янги савдоларга берилдим яна.
Менинг тенгдошларим дилкаш чўпонлар,
Менинг овинчоғим бўлди қизғалдоқ.
Даста-даста териб келтирар эдим,
Ҳам ўйин, ҳам юпанч, ҳам дилга алдоқ..
Ўша кундан бери ажаб мафтунман,
Эсингдами териб йиғлаганларим.
Эсингдами, тақди олиб қўлимдан
Сени болаликда севган дилбарим.
Мен унга қўйгандим сенинг отингни,
У ҳам сулув эди қирмизи чирой.
Лола юзлигимни кўролмас бўлдим,

Далани тарк этди лола таққан ой.
Мендан йироқ тушди қизғалдоқдай қиз,
Беишқ дил умрбод бўтадай бўзлар.
Эсиз у латофат, у дилбар эсиз,
Оқ парда остидан қадалган кўзлар...
Қишлоғимдан кетдим бола чоғимдан,
Мунча эрта тушди бошимга савдо.
Сарғайдим, ранг ўчди ол яноғимдан,
Еш умрим довда...
Мен бугун учратдим ясси тепада,
Хаёлимдан ўтди болалик даври.
Қани жўраларим, қани лола юз,
Бошимдан учдими эсарлик ҳоври?
Еш бола сингари ўксиб йиғладим,
Сўлди қизғалдоқлар, сўлди чаманлар.
Мен йигит умримга топмайман баҳо,
Едимга тушганда йиғлаб кетганлар.
Чаманзордан ўтдим, сувлари равон,
Қўнгил, қишлоғингга мунча боғлисан.
Қирларим ҳусни эй сулув қизғалдоқ,
Гулзор ўртасида турсанг ҳақлисан...

1940.

*

ҚИЗ

Оқшом... Тун соядай келади жимжит,
Ҳар дам бир умрдай, бўғилар кўнгил.
Ой чиққунча бунда одам бўлур хит,
Ёрилиб кетгудай тўлғанади сил.

Яхлит бир пардага бурканур толлар,
Тоғларнинг қораси хира ва чигил.
Туш—тушдан учишиб келар хаёллар,
Оқ қоя, арчазор товланмас хил-хил.

Шунда, жимжитликда аллақайлардан
Сен аста бошлайсан роҳат машқини.
Одамлар туради бир-бир жойлардан,
Дилда қўзғалади ҳаёт тошқини.

Тун сингари аста босиб келади,
Сув сингари сарин жимиб келади,

Тоғ елидай шошқин эсиб келади,
Кўл мавжи сингари тиниб келади.

Бўз тўрғай сингари айтар юз наво,
Булбул қўшиғидай — жаранглар толзор.
Бўғиқ кўнгилларга гўёки даво,
Жимжитликни бузиб келар шифокор.

Нақадар мунг ётар бу пардаларда,
Утган умрларнинг оҳу зорими?
Қушлар чирқилламас тол паналарда,
Уста бармоқларнинг кўринг корини...

Тўлқинланиб учар оҳиста оҳанг,
Тўлқинланиб учар теран туйғулар.
Бир лаҳза тўхтаб қиз созлайди таранг,
Кўзлардан қочади оғир уйқулар.

Сан'ат чўққисига кўтарил кўзим,
Тараг шўх қўшиқлар, тарат шўх баёт.
Жўр бўлур ғазалим, юрагим, сўзим,
Жўр бўлур шодимон ва рангин ҳаёт.

1940
Шоҳмардон.

*

ҚОЯ

Толзор куз рангида ва салқин,
Дарахтларда япроқлар олтин,
Тоғдан эсар ел оқин-оқин,
Тағин бұлур тин.

Толзор куз рангида, бутоқлар —
Бари киймиш ёқут сарупо.
Кўзни алдар хил-хил бўёқлар,
Оқ на дилрабо!

Толзор қолди, тоғларга ошдим,
Тоғ устида қор бор бел бўйи.
Арчазорга кириб адашдим,
Гўё йил бўйи.

Атай излаб келдим оқ қоя,
Сен нақадар мағрур ва кибор.

Имлагандай бұлгандинг боя,
Кўнглингда не бор?

Кетар чоқда бир кўрай девдим
Сенинг мағрур хуснингни аён.
Тошлоқлардан йўл солиб келдим,
Сиринг эт баён.

Тилга кирди қоя, тингладим.
«Мен азалдан яралдим мағрур.
Кел, тепамга ош одим-одим,
Жаҳон кўринур.

Умровимда қор хазинаси,
Мана, ён-беримда ирмоқлар.
Мана музлар — садаф сийнаси,
Мана булоқлар.

Арчазор мўл тош кўкрагимда,
Мана бу ён яшил яйлоқлар.
Дафина кўп кенг юрагимда,
Қатларим сақлар.

Кучинг бўлса юракка қўл сол,
Қудратингга қойил бўлайин.
Аямайин, майли бариң ол,
Ҳеч аямайин».

1940.

*

СЕНИ БОЛАЛИГИМ, МЕН КҰРДИМ БОЯ...

Қушлар чирқиллашур, тўп-тўп учишур,
Кўкка кўтарилур катта йўл чанги.
Боғда юрганымда ёдимга тушур
Болалик кунларим — умримнинг тонги.

Ҳар япроқ, ҳар навда, норасида шох
Баҳор оғушида рози, беармон.
Гуллар жилвасидан товланади боғ,
Гунафша, гулсафсар, пушти напармон.

Баҳор болалигим каби беғубор,
Табиат ижоди шундай аслики...
Шудринг маржонлари тақмиш сабзазор,
Сувларга узалмиш толларнинг илки.

Қапалаклар учар гулзор айланиб,
Атлас қанотлари кўзга жилвагар.

Гуллар дудоғидан сўришар қониб,
Жавлон уриб ўтар туркум кабутар.

Савлатидан мағрур якка қайрағоч,
Далдасида ўйнар икки мусича.
Лой ташийди шипга бир жуфт қалдирғоч,
Нили муборакдан келишган кеча.

Ўша уялардан айтишур қўшиқ,
Ҳа демай чиройли полопонлари.
Учишар, қўнишар, ўйнашар шўх-шўх
Она қалдирғочнинг митти жонлари.

Куз фасли кўргандим, бўш-ди бу гўша,
Сийнаси сабзалар мавжидан гулгун.
Яна ёлпиз ўсмиш, бултурги ўша,
Излаб ўз ўрнида учратдим бугун.

Демак, болалигим кетмадинг йироқ,
Мен сени гулларнинг баргида кўрдим.
Ҳархил суратларга кирасан, броқ,
Мен эса кўп кунлар ахтариб юрдим.

Дўст тутгансан қуёш ша'ша'асини,
Баҳор сумбуллари, сумбул япроғи
Сенинг жилвангмидир? Кўрдим мен сани
Қуёш чехрасида субҳидам чоғи.

Она чиройида барқ урган зиё
Фарзанд яноғида бўлади пайдо.
Сени болалигим, мен кўрдим боя
Баҳор дийдорида равшан — ҳувайдо.

Қушлар қўшиғидан келди овозинг,
Бу қўшиқ нақадар яқин созимга.
Сувларнинг нағмаси у жўшқин созинг
Шу қадар ошино, жўр овозимга.

Эрта тонг салқини, қуёш кулгуси,
Шафақ латофати, булоқ дийдори,
Оналарнинг меҳри, падар сўйгиси,
Ҳаёт малоҳати — жилванг диёри!

Сувларнинг мавжида кўрдим мен сени,
Кўкда янги ойнинг юзида кўрдим.
Тош — тоғлар тожида кўрдим мен сени,
Бурро пионернинг кўзида кўрдим.

Демак, болалигим кетмапти йироқ,
Жилваси шафақда, гуллар рангида.
Хил-хил суратларда кўринар, броқ,
Барқ уради ҳарбир умр тонгида...

Оталиж шарафи тушур елкага,
Аммо, нари бўлмас на бахт, на ғурур.

Миннатдорман азиз республикага,
Шиддатга ўргатган, шиддати турур.

Шиддатга ўргатган болалик чоғим,
Кўзим қорасида қолур умирбод.
Сочимга оқ тушди, ўғлим, чироғим,
Аммо, кўнглим мулки сенигдай обод.

1937.

Тошкент.

*

ЮРТ ҚУШИҒИ

Қанча йироқ чопса, чарчамас тулпор,
Қанча йироқ оқса қурумас булоқ.
Майса қулпурганда маст бўлади нор,
Нафси ёмон киши бўлур қурғулоқ...

Тупроқ остида ҳам зар — ҳамиша зар,
Кумушни занг босса — кумушдир ҳамон.
Денгиз тубларида гавҳардир — гавҳар,
Чиқар тоғ тагидан кон ҳам бир замон...

Ойни этак блан тўсиб бўлурми?
Тутатки бўлурми юлдуз чўғида?
Айтингчи, мард одам асло ўлурми?
Номи қолар юрт қўшиғида...

*

НАВОИИ

Узун тунлар бедор ва танҳо,
Ўтираман тикиб кўзимни.
У келади ярқироқ сиймо,
Унутамаман бир дам ўзимни.

— Сиз ўшами, келинг марҳабо.
— Мен ўшаман, лол бўлма, бўтам.
— Кўз тутганман, муҳтарам бобо,
Кўз тутганман азизим, отам.

— Мен ўлганман, унутдингми ё?
Лекин, шоир ўлмаган ҳали.
Сиймосида барқ урди зиё:
— Балли, саҳар суҳбат маҳали..:

Кўз олдимда нуроний сиймо,
У забардаст қаламкаш инсон.

Дафтаримга қилади имо,
Ғазалимни ўқидим ҳайрон.

— Балли, деди,— андак ҳавас бор,
Ҳикмат деган ғазалга ҳусн.
Чидам даркор, вазминлик даркор —
Куйлагали эрлар туйғусин.

Умринг ёруғ, Ҳатанинг учмох,
Мендан сўра, мен ёниб ўтдим.
Англамади замона, эвоҳ,
Беш асрим, шу кунни кутдим.

Бешигим у қадимий қал'а,
Балки оғам у Баҳром сардор,
Балки онам нозанин Лайло,
Балки синглим Ширин нолакор.

Балки юртим у зангин дара,
Балки дўстим Фарҳод паҳлавон.
Аммо, асринг — баланд юз карра,
Ҳар пояда бир улуғ дoston.

Искандардан ўтик ва а'ло
Муз тоғида у тўрт қаҳрамон.
Шириндан ҳам кўзлари шаҳло.
Қизлар кўрдим, фаҳри бир жаҳон.

Тилсимларни очур бегумон,
Полвонлари эртақдан баланд.
Қуёшларки, қочади туман,
Замоналар кутган, жон фарзанд.

Кўкни олур ватанинг азми,
Хазиначилар очур тоғлардан.
Афсонадан баланд ҳар базми,
Қўшиқ учар чаман боғлардан.

Озод элнинг армони борми?
Мен у чоқда ёш тўқдим талай.
Бугун боқиб кўзим тўярми?
Ҳарким ҳам дер: шоиринг бўлай...

Шоир кетди... Кўз узмай қолдим,
Кетди буюк у алам дийда.
Чўчиб турдим, бир назар солдим,
«Хамса» турар бошим тагида.

Кўк ғуборсиз, юксакда қуёш,
Лайло янглиғ вафодор ва ёш.
Достон ила ухлаб қолибман,
Тушларда ҳам шоир суҳбатдош.

1940.

*

БОГИМНИНГ ЧЕЧАКЛАРИ

Оҳ, сулу чечаклар, сулу чечаклар...

Қирмизи барглардан кўз узиш маҳол,
Қиз бола кулгуси янглиғ қувноқсиз,
Қиз бола уйқуси янглиғ юмшоқсиз...!
Эрта саҳарларда уйқимдан кечиб,
Қўшиқ эшитганман тагларингизда,
Ғазал тўқиганман баргларингизда...
Мен ўзим этганман сизни парвариш,
Севгилим юзига юз қўйган каби—
Сизга саҳарларда юзим суртганман,
Товланган баргларга кўзим суртганман,
Оҳ, сулу чечаклар, сулу чечаклар....

Қизил ранг — кўнглимда латофатлик ишқ.
Пушти гул — дерларки, шарофатлик ишқ.
Буларни келтирдим ардоқлаб сизга
Нақадар нафису, нақадар хушбўй...

Булар — бари менинг пешона терим,
Булар — менинг жўшқун ишқим ва меҳрим...

Лекин, афсус бари шу гўзаллик-да
Сизнинг жамолингиз олдида лолдир!
Сизнинг камолингиз олдида лолдир!
Сиз — жаннат гулисиз, сиз жаннат гули...
Эй сўлум чечаклар, сўлум чечаклар!
Ёрга аён этинг кўнглимни тугал.
Ҳар гул алоҳида айласин баён,
Инжа муҳаббатим, тошқин севгимни,
Кечалари бедор соғинганимни...

Оҳ сўлум чечаклар, сўлум чечаклар.

*

* * *

Самога телмуриб боқдим кечаси
Само — чексиз, яшил далага ўхшар.
Тўлин ой кечанинг оппоқ ғунчаси,
Ҳар юлдуз қирмизи лолага ўхшар.

Адирда юрганман наврўз айёми,
Адир чексиз, яшил денгизга ўхшар.
Шу қадар чечак мўл, топилмас номи.
Ҳар барра қизғалдоқ юлдузга ўхшар.

Ямяшил самонинг кўрки — юлдуздир
Ямяшил даланинг кўрки — қизғалдоқ.
Тўқайзор кўлларнинг кўрки — қундуздир,
Баланд тоғлар кўрки — чўққилари оқ...

Салқин булоқлардан қонар йўловчи,
Гул очилса боғда булбул нағмакор.

Жайран ҳасратида йўл кечар овчи,
Ошиқнинг дардини сўйлар ғазал, тор...

Қора кун келганда — дўст келади илк.
Номард дўст душмандан баттар жафодир!
Йигит кўрки эса мардлик, тантилик,
Ақли расо ёрнинг кўрки — вафодир.

*

БАҶАКА ТОМЧИЛАРИ

Оқ туман оқади юксак тоғ бошидан,
Шамол қувлаётир водий устига.
Ҳайратда боқаман ясси оқ тошидан,
Бир зумда кўк кирар мрамар тусига.

Бир зумда очилур оқ елкан саноқсиз,
Бошимнинг устида бари сузушур.
Шу қадар кенг кўкда тинимсиз, қўноқсиз,
Чақнашур, яшнашур, сукут бузушур.

Оқ, тиниқ томчилар — худди дур донаси,
Тўкулур, сочилур дала бетига.
Юксак тоғ бўлмаган фақат бош панаси,
Аста йўл солишар саҳро кетига.

Қатралар тушади... Дақиқа ўтмайин,
Ювиниб, ярқираб қолар арчазор.

Оқ булут бўз саҳро устига етмайин,
Қушларнинг қўшиғи келур лутфикор.

Ҳавога тўймайсан, ҳаволар муаттар,
Кўзларинг тушади тўлун ойига.
Қарайсан: на шамол, на ёғин, на хатар;
Оқ туман қайтади тағин жойига.

Гўёки шўх шамол боғларнинг юзидан —
Гардини олгали булутни қувмиш.
Булут ҳам чиқмайин шамолнинг сўзидан
Тўқайзор, экинзор юзини ювмиш.

Барака ёғади бу олтин тупроққа,
Бир зумда мусаффо, кўмкўк айлана.
Жон кирмиш япроққа, ҳаттоки тош-тоққа,
Ёмғуржон ёғ, дейсан, ёғ ёмғур яна.

Қорли тоғ оқ мрамор силсила сингари,
Дилни беихтиёр хуснига боғлар.
Кўзларга кўринмас сулунинг дигари,
Тушимга киради ҳар кун у тоғлар...

1940. Шоҳимардон

*

* * *

Билмайсанки, кўзларимда
Пирпировчи шу'ла бор.
Саҳарларнинг оташкада
Парисидан бахшида.
Оташпараст хаёл этма,
Оташда ҳам бор ғубор;
Париларнинг партавиға
Оташ берар бу дийда...

Инонмагил, оташ пурзўр,
Лекин чақмоқ бўлмайди,
Истардимки, ёритолсам
Уммонларнинг қа'рини.
Нетай ахир, на ўчмайди,
Ва на бирдан сўнмайди,
Мен биламан ўзимни ҳам
Куйдургулик қаҳрини.
1944.

ЛОЛАЗОРДАН УТГАНДА

Қатта йўлнинг бўйида ясси тепа, тошлоқ бор,
Ҳар йил баҳор келганда бўз сийнаси лолазор...

Мен бу йўлдан неча бор қишлоғимга ўтганман,
Лолазорнинг сайрига тўялмайин кетганман,
Ҳар йил эрта баҳорда тошлоқ ерда сел оқар,
Қатта йўлни сув босар, гўё жўшқин Нил оқар.
Ҳар йил баҳор келганда ҳатто тошга кирар жон,
Баҳор чоғи бормикан яйрамаган бирар жон?
Қалдирғочлар келади ўчиб аллақайлардан,
Чиройлик уй солади балчиқлардан, лойлардан.
Қизариб тонг отганда сайраб қолар тўрғайлар,
Овоз қўшар бедана, кўлда оқ чағалайлар...
Қатта йўлнинг бўйида мана шундай ҳар баҳор—
Алвон-алвон жимиллаб имлар ёйиқ лолазор.

Эсимдадир: бир кезде, амакимнинг ёнида,
Мен ўтдим лолазордан навбаҳорнинг тонгида.
Лола япроқларида ялтирарди инжулар,

Инжулардай жилодор шудринг томчилар
булар...

Мен анча лола тердим, кўзни ололмас эдим,
Бола кўнглим рағбатин тутиб қололмас эдим.
Худди биров атайлаб эккан каби чиройлик,
Мен кўзим узолмайман, амаким дер: юрайлик!
Мен кўзим узолмайман, мен суқ блан

қарайман,
Кўнгиш тошқинларидан, билмам, недур
сўрайман.

Амаким хўрсинди-ю, кўз солди лолазорга,
Пичирлади, фотиҳа ўқигандай мазорга,
Сўнг деди: бу тепада улкан қирғин бўлувди,
Қанча қонлар оқувди, қанча одам ўлувди.
Қалмоқ подишосининг лашкари келган чеқда,
Фалокат бўронлари дашт бўйлаб елган чоқда,
Элнинг найзадорлари, қиличбозлари ўлди,
От ўйнатиб, ёв қирган чавандозлари ўлди.
Увалар тўлиб кетди каллалар ғарамидан,
Боболарни ўткизди душман қилич дамидан.
Мен сендай гўдак эдим ўша қирғин замонда,
Кўргандим бу тепани белашган қизил қонда...

* * *

Амаким хотираси юрагимдан жой олди,
Улғайганим сари у теран-эсимда қолди...

Мен ба'зан улжан йўлдан қишлоғимга ўтаман,
Ҳар ўтганда лолазор тепа бўйлаб кетаман.
Лолаларни тераман, ололмайман кўзимни,
Болалигим тутади, тутолмайман ўзимни.
Хаёлимга тушади амаким хотираси;
Дейман: ҳар қизил япроқ ўша қонлар қатраси...

1938.

*

ДЕНГИЗ БУИИДА

I

Чақмоқдай тутқувсиз, хаёлдай учқур
Қуёш шу'лалари сувлар остида.
Симобдай ярқироқ ва оғир тўлқин,
Қирғоқларга фақат денгизнинг пеши.

Жаннат гўшасими бу сўлим соҳил,
Кўз узиб бўлмайти ой жамолидан?
Сув блан тупроқнинг қадим жангига
Қоялар қуйма бир табиий ҳайкал,
Удир асрларнинг тош китобаси...

II

Зайтунзорким, қушларга ошиён,
Табиатнинг қизлик чиройи.
Қирғоқларким, тошларга макон,
«Тош айиқ» нинг тўхтаган жойи..

Ҳайбатидан титрайди денгиз,
«Айпетр»да булут барқарор.
Этагида сулув арчазор,
Тўлқинларда юзар «Орзи қиз».
Тўқайларнинг қоқ ўртасидан
Бош кўтарган маноралар бор.
Тоғлар қадар мағрур ва кибор,
Қолмиш Юнон дабдабасидан...
Бутхонанинг сур деворига
Ҳар ўткунчи бир сатр битган.
Қанча йўлчи қадами етган
Кечмишларнинг ифтихорига...
Жаннатосо боғда жилвагар
Соз, турфаранг мрамор кошона.
Қошонани айлаб майхона
Базм қурмиш бунда то саҳар —
Сариқ шайтон, келгинди ўзи.
Тоғ бошида мудҳиш занг урар,
Ёнбошида қора хоч турар,
Қонун бўлмиш нома'қул сўзи...
Гул қизларнинг илк оқшамлари
Сўлмиш, сўлмиш совуқ оғушда.
Уйқудан маст туриб дол тушда
Ташланмиш боз май, базм сағри.
Ҳай дариф, деб, кўрган кунига —
Сулув Қирим, бегуноҳ Қирим.

Қирим қизлариким бежирим,
Кул бўлармиш куйиб зулмига...
Қон йиғлади тоғда оқ булут,
Қон йиғлади тош бўлган айиқ.
Қон йиғлади гўдак эммай сут,
Қон йиғлади кўкалам ёйиқ.
Қон йиғламиш буюк шоир ҳам,
Эл деб бағри куйик шоир ҳам,
Ётолмайин гўрда бечора,
Бу диёрда кезмиш овора.
Сариқ вабо дилни тигламиш,
Шундай, Пушкин руҳи йиғламиш...
У демади аммо: «Ҳай дариг!»
У тутганди ханжар — қинсиз тиг.
Тигки, золим қўрқар — қалтирар,
Жон сўраган янглиғ азроил.
Тигки, қасос талаб — ялтирар,
Хун тўлайди ялмағуз — тош дил...

Зулмлардан дилшикаст шоир,
Аммо эли забардаст шоир,
Қуёш ғамгин ботар чоқларда,
Қўлка мисол шу қирғоқларда
Тентирармиш танҳо ва ғариб,
Тинмай рубоб чолармиш лекин.
Тонг отганда машриқ оқариб,
Чайқалармиш денгиз ҳам секин...

Қирим, Қирим! Эзгу қадамжо,
Шоир севган сеҳиргар соҳил.
Токай топтар ифлос оёқлар,
Қандай чидар эрксевар кўнгил!
Қирим, Қирим! Жаннат диёрим,
Фигонингдан отмагин тутун..
Йиғлама эй Пушкин севган юрт,
Келди тугал озод бўлар кун!

Тонг юзидан пардани олди,
Сув юзига олтин хол солди,
Ўркач-ўркач оқ булутларнинг
Қизилликка ботди ранглари.
Жўр бўлишиб сайрашур қушлар,
Жаранглайди хуш оҳанглари.
Жаранглайди қизлар кулгуси,
Бутун Қирим саз қўшиқ айтар.
Жаранг берар денгизнинг усти,
Қояларга урилиб қайтар.
Эркин диёр, жаннатосо юрт,
Дийдорингга ҳусн оқ булут.
Ҳар гўшада шифо чашмаси,
Кўк денгизнинг симоб жилваси
Кўнглимизни тортар ўзига,
Сайиргоҳдай дилбар ва сирлик.
Қулоқ солдим шоир сўзига,
Жилваларинг ажаб сеҳирлик!..

Азиз диёр, жафокаш диёр,
Ҳам аламнок, ҳам дилкаш диёр,
Сен йиғладинг, дилингда армон,
Эрк! Дединг сен, чекдинг кўп фиғон,
Сен учун деб тўқдик биз ҳам қон,
Сен озодсан, озод ва омон.
Сенга, тугал беҳад кошона,
Салом, шоир севган соз қирғоқ.
Жаннат бўлур боз бу вайрона,
Қаттол кунлар мангулик йироқ...

Худди шундай ғариб, мунгли чоқ,
Оқшом сувга сеп ёйганида,
Уфуқ ранги сарғайганида,
Сув устига термулиб узоқ, —
Хаёлларда ҳориган бошин
Салқин елга қарши тутгандир,
Ла'нат ўқиб қора кунига.
Зайтунзордан аста ўтгандир,
Юрагида тўла ғазаб — кин,
Ҳужрасига танҳо қайтгандир,
Бу элларда оввора Пушкин
Денгиз учун ше'р айтгандир.

Азиз диёр, сўлум кошона
Салом шоир севган соз қирғоқ,
Жаннат бўлар боз бу вайрона,
Қаттол кунлар мангулик йироқ...

АЧЧИ СОЙ

Боболарим юрти — бужур Қоратоғ,
Олма тўқайларинг имлаши яхши.
Хонқиз чўққилари нақадар бедоғ,
Ҳар қарри чўпонинг бир улуғ бахши...

Этакларинг яйлов, созлоқ ва пода,
Қайдаки сув бўлса, қатор ўтовлар.
Қалдирғоч уяси янглиғ кўринур
Тоғнинг камарида қалин қишловлар.

Олқор сурулари дараларингда,
Баҳор тошқинлари олиб қочар от.
Адашган кўзига човт солар бургут,
Осуда ҳаёт...

Сой ариллаб оқар, қўпорар ҳарсанг,
Ҳарсанг чўп парчадай чарх урар ночор.

Нақадар ўтовлар оқиб келади,
Ўркач-ўркач тўлқун на зилзилакор.

Еттикўл қаерда гар сен бўлмасанг!
Жийдазор, пичанзор, новча қамишлар.
Тўқайда қирғовул, кўлда ўрдак, ғоз,
Қобонлар кезади мисли гавмишлар.

Учиб кўнар, сайрар юз хил парранда,
Елғизга дуч келар бўри ё қоплон.
Бир-бири қонини ичар дарранда,
Туяни чўкдирар йўлбарс ногаҳон.

Етимкўл, Қабонкўл, Кўккўл, Ойдинкўл,
Наҳангга ем бўлур авайсиз тушган.
Қайиқларда юздим болалигимда,
Узоққа борма, деб бобом уришган...

Куз чоғи, эсимда, ўт кетар эди,
Тунларда боқардим узоқдан ҳайрон.
Олис қишлоқни ҳам дуд тутар эди,
Қочарди қобонлар, қочарди жайрон..

Нега Аччисой, дер, сени билмайман?
Ахир, қатралари ҳаётбахш сувсан.
Одамзод қонади, тупроқ қонади,
Жонивор қонади... Эзгусан, бойсан.

Офтоб таптида қақраган фалак
Лойқа тўлқунингга ошиқ ёз куни.
Бир қонса, бас, пишар шакар қовунлар,
Сендан бошланади ёзги саз куни...

Сен бўлмасанг қуриб қолар Мингбулоқ,
Сен бўлмасанг қайда Уйиқ ва Музбел?
Сен бўлмасанг қайда сулув Кўкқие,
Барига яшиллик берган лойқа сел...

Сен бўлмасанг қайда Ёйиқ, Мойбалиқ?
Лиммо-лим Еттикўл нетарди сенсиз?
Сен бўлмасанг қайда, Ясси, Ёйилма,
Яна қумлар босиб кетарди сенсиз...

Телба тўлқунларинг чўллардан ошиб,
Кўлларни тўлдириб, Сирга шошилар.
Тошганинда асло бўлмас ёнашиб,
Ночор от чопишар мироббошилар.

Тўғонлар бузилур, бандлар бузилур,
Лойқа босиб қолар кузлик буғдойлар.
Денгиздай мавж урар тизза бўйи ўт,
Маст бўлиб чопишар қулунлар, тойлар.

Табиат кийинар кўкламга хос тўн,
Ялпизларнинг бирам анқийди ҳиди.

Атлас тепалардан кўз узиб бўлмас,
Қанот қоқар дилнинг мудроқ умиди.

Телба тўлқунингни тўсар кун келур...
Мунча ҳам мағрурсан, шошмай тур ҳали.
Она Сир дар'ёдай солинур жилов,
Ўзинг қойил бўлиб дерсан: ҳа, бали!

Ҳали бир қатранг ҳам бекор кетмагай,
Ҳали тўлқунингга зор қишлоқлар бор.
Тўлғонарсан одам ихтиёрида,
Ҳали зор, армонлик бўз тупроқлар бор.

Телба сой, сенга ҳам келади кезак,
Мунчалар ҳовлиқиш, мунча бебошлик?
Тошларни-тошларга урма мунча ҳам,
Сенга одат бўлур ҳали ювошлик...

Оқарсан одамзод истаган ёққа...
Йигит қўл солгуси ёри бўйнига,
Уйнаб-ўйнаб ҳали кирарсан ўзинг
Ошиқ ва ташна лаб тупроқ қўйнига.

Ва кўклам ёмғури симсилаганда,
Бўз қирларга инсон экар кўчатлар;
Боғлар, хиёбонлар пайдо бўлгуси,
Явшанзор даштларда сабза-кўкатлар.

Хазиналар тўқар сахий, қўр тупроқ,
Яшил похтазорда гавҳарлар унар.
Узоқларни кўзлаб йўл солган йўлчи
Танг қолар ва жаннат диёрда тунар...

Нега Аччи сой, дер, сени хайронман?
Ахир ҳар қатраси муборак сувсан.
Майли, бугун кўпир, майли бугун тош...
Эрта яна азиз, яна эзгусан!

* * *

Тоғда қўрғошин бор, темир бор ва қор...
Сен оқиб чиқасан конлар қа'ридан.
Қўрғошин тоти бор қатраларингда,
Тўтиё оласан тоғнинг бағридан.

Шунинг учун оқар тўлқунинг лойқа,
Шунинг учун сувинг тами аччиқроқ.
Боболар атаган сени аччисой,
Аслида ширинсан, тотлисан, броқ...

Келди асрий муддат, ижодкор замон,
Қоратоғ кўксига қўл солди одам.
Яшрин хазиналар қулфини очди,
Ўлқа учун қора зар олди одам.

Одам бу ўлкада соҳиби фармон,
Одам бу ўлкада соҳиб ихтиёр,
Одам бу ўлканинг танидаги жон,
Янги дун'ёларни қуручи девкор.

Одам бу ўлкада яратучи куч,
Тап тортмас дўзахлар, тилсимотлардан.
Манзилини топди қадим эртақлар,
Ҳақиқат устундир учар отлардан...

* * *

Холий ва ёввойи Қоратоғ бағри,
Бағрингда бетилсим талай кон кўрдим.
Кўксини очмишдир қора ер қа'ри,
Қора зар қазиган мард инсон кўрдим.

Қора зар қазиган инсон кўзида
Бахти чороғини чороғон кўрдим.
Устакор бўлибди чўпон болалар,
Давронларга тенгсиз хўб даврон кўрдим.

Ильич чироқлари дараларингда,
Подалар мағрашар, радио куйлар.
Икки тоғ ораси шуқадар ёруғ,
Ярқирар тун бўйи қатор, оқ уйлар

Сойларнинг телбаси, қайсар ва шўх сой,
Қоратоғ онангдир, хазинанг қордир.

Бағринг ҳали қулфлик тилсимларга бой,
Қоратоғ, ҳали кўп сирларинг бордир.

Мунча хайқиргунча, телба тўлқунлар,
Симларга қувват бер шалолалардан,
Яна ҳам ёруғроқ бўлгуси тунлар,
Шалблалар отган шароралардан.

Майли, бош бермайсан, йиллар уриндик...
Майли, бугун кўпир, ўз майлингча оқ.
Асов нор туядай уриб бурундиқ,
Ёввойи буқадай солгаймиз бошвоқ...

Чўпон қўшиғини тинглаган тоғим,
Кўклам тошқинидан бадмаст, тентак сой,
Яйлоғим, қишлоғим, навниҳол боғим,
Қулочингни кенг ёй, қулочингни ёй!...

Боболарим юрти бужур Қоратоғ,
Олма тўқайларинг имлаши создир.
Ҳаёт оғушингда жўшқун, кўркам, соғ,
Бахши хаёлидай баланд парвоздир...

1940
Қоратоғ.

*

ГУРУНГ...

Олам ухлар момиқ қор қучоғида;
Жимиб келар оёз ва юлдузлик тун.
Еруғ туннинг сўлум, завқёб чоғида
Даврага тизилар бир тўп ўспурун.

Бари сабза мўйлав, норғул, новқирон,
Йил боши базмига жам бўлмиш тиғиз.
Ҳар қайси ёнида чевар ва бийрон,
Теримчи, тўқучи ё а'лоч қиз...

Қўшоқ-қўшоқ бари тушар ўйинга,
Мавж урар қўш ўрум орқа сочлари,
Чароғон дарчадан ранг берар тунга
Қора тундай ҳалқа-ҳалқа сочлари...

Тинма, эй тийиқсиз чаҳ-чаҳ, кулгилар,
Кўнгил, тўлқун ургил дар'ёлар янглиғ.

Авжда меҳру-вафо, олтин севгилар,
Олтин табассумли рӯёлар янглиғ.

* * *

Жавлон ўйлар: бу кеч ичгум паймона,
Суюкли заводим равнақи учун.
Ва бошлаб юборар қувноқ тарона,
Дилда тўлиб-тошган ишқ ҳақи учун...

Тўйчи Фарҳод ГЭС ни тушунар бу чоқ,
Хаёли учади Сир бўйларида.
Шу йил ўлкамизга ёқамиз чироқ,
Шавкати янғирав бахт куйларида!

Қўчқор ўз дардидан бошлар ҳангома:
Шубҳам йўқ, орзуга етаман бу йил.
Инженер бўлгум, то шаҳодатнома
Қўлимга теккунча типирчинар дил.

Солижон кўксида ёнар чўғмисол
Ботирлик белгиси у олтин юлдуз.
Ерга ҳазил қотар, маст этмиш висол,
Гулгул очилади нукрадай оқ юз.

Дилбар севганига боқар ишвакор,
Чораси не, дилга ишқ олов солгач.
Ўлмасам, бош қўшай, деган дарди бор,
Докторлик дипломин қизармай олгач.

Бегмат ёшу, лекин катта ишга бош,
Колхоз даласининг ўктам саркори.
Пахтакорлик донгғи бахтига йўлдош,
Пахтаси — дил севган куйи, аш'ори,

Дер: чексиз давлатга — давлат қўшайлик,
Ижодкор йилларда бўлмасин нуқсон.
Қани, қўлингни бер, чиройли қайлиқ,
Биримиз ўн бўлсин, ўнимиз тўқсон.

Шунда май тўлдириб сўз бошлар Сарвар,
Дўстлар, азиз Сталин учун ичайлик.
Ўрнимиз йўқолмас, бор бўлсин падар,
Юксак давонлардан елдай кечайлик!

Тик турар боадаб, сипоҳ ўғлонлар,
Теримчи, чевар қиз ва отин қизлар.
Бу ном-ҳар қайсига очар жаҳонлар,
Бу номдан ҳар қайси бахтини излар...

* * *

Майли, кўклардан ошсин шўх суронлари..
Булар — менинг ўлкамнинг эркаларидир.
Булар — менинг ўлкамнинг болажонлари,
Булар — менинг ўлкамнинг бекаларидир!

30. XII. 46 йил.

*

БУ-МЕНИНГ ВАТАНИМ

x

СЕВГИ

II

Нечун боқишларингиз бу қадар илиқ,
Шумикин ишқ достонинг — жарангдор севги?
Бу нима, бир нафасда бу қандай қилиқ,
Шумикин дил туғ'ёни — беқарор севги?

Сочингиз тарамларинг ипакдан силлиқ
Нега бўйним ўрайсиз, бу не қилгулик?
Иккимизга солади тагин айрилиқ,
Азиз ватан ҳам унга фидокор севги...

I

Узатинг тунда мени, силкитиб рўмол,
Кетамен, сиз қоласиз, эй соҳиб камол,
Ишқимизни кафилга олади дархол
Республика, жонажон, вафодор севги.

Тунда кетмасам агар, жўнайман саҳар,
Бу йил беаёв жангга бўлдим сафарбар,
Кўз тутинг, бу сафар ҳам бўлгай бехатар,
Сиз кутинг, ҳар жойда ҳам мададкор севги...

III

Балки, ёлғиз қолурман салқин тунларда,
Балки жанглар қилурман қизгин кунларда,
Бўлурман суронларда ҳам тутунларда,
Чунки, ватан севгиси — талабгор севги!

Турмуш гўзал ҳам жаҳон кўринар хавфсиз,
Лекин, ҳар увоқ ўлжа олинмас довсиз,
Талаб этса ёшлик ҳам фидо, тўхтовсиз,
Бу — анчайин севгимас, барқарор севги...

IV

Водилардан оқар олтин жилғаси,
Қорли тоғлар бошида қуёш жиғаси,
Асрларнинг кўз очиб кўрган тулғаси,
Ҳур ватан, республика, беғубор севги!

Ҳар нимадан азизроқ, қадрдоним — сиз,
Шу куним, келажаким, жонажоним — сиз,
Кўзларда қорачиқдай сақлаганим — сиз,
Эй ватан, республикам, сулув ёр, севги...

*

МЕН — ОНА БУЛСАМ АГАР...

Мен она бўлсам агар, сиз ота-падар,
Броқ, кўнгилга солманг зарра ҳам кадар.
Ахир этилмагансиз ўлкадан бадар,
Уйламангки, мен қолдим ёлғиз — дарбадар.

Биламан, ватан сизни чақирган жангга,
Тушасиз тўлқинларга, ботасиз чангга,
Олқиш, ёв қал'асига зарба урганга,
Мардона сафарингиз довруқ нақадар!

Ўртоқлар кўнгил сўраб келиб кетади,
Хат ёзиб сўранг дейди: қачон қайтади?
Сафарбар мард улфатга салом айтади,
Эр йигит қаршисида на хавф, на хатар...

Қора тош қаршисида бўлинг тиғ — табар,
Ҳар Хитой деворини қилинг зер — забар.

Зафарлардан ўлкага беринг соз хабар,
Шухратингиз жаҳонга кетсин, сафарбар!

Гавҳар ширин уйқида мадор олади,
Мен энди фабрикага кетсам бўлади.
Кекса, мулойим буви уйда қолади,
Ухла қўзим, кўз нурим, қуванчим Гавҳар!

Тушингда боғлаб олиб қирмизи дурра —
Куласан, гуллар аро кулади курра.
Жанг майдонида қўйиб рекорд бир мирра,
Отанг шарафла келур, сўзлари шакар.

Кенг мамлакат олқиш-ла олади тилга,
Ғазаллар, қўшиқларда ёйилур элга.
Куйларда буюк сафар жойланур дилга —
Эзгу жанг майдонда жанговор аскар.

Азиз ватанимизнинг зўр жангларида,
Чапаевдай от суриб ялангларида,
Ойли кечаларда, ол тонгларда —
Отанг қаҳрамон бўлиб келар музаффар!

*

ВАБО

Тўрғайлар ухлашур явшан тагида,
Дар'ё бўйларида — тўқойда сукут.
Ялтироқ шабнамлар лола баргида,
Зангори самода парча оқ булут.
Тўлун ой юзади — сулув келинчак,
Тепамда интизор боқар, кимгадир..
Кафтимда тургандай ҳар йироқ бурчак,
Кафтимда тургандай ҳар олис адир.
Соқит, сўлим кеча.. Мен соқчи эдим,
Соялардай йироқ қоровулхона.
Соқит, сўлим кеча, тўрт томоним жим..
Сақлар эдим элни мардона.
Сақлардим, тинч бўлсин яқин ва авлоқ,
Ширин бўлсин азиз гўдак уйқуси.
Роҳат уйқу олсин бу она тупроқ,
Лабларида ширин тушлар кулгуси.
Ором олсин улуғ шаҳарлар,
Ором олсин инсон, жонивор.

Ором олсин кекса падарлар,
Роҳат уйқу олсин севган ёр...
Тинч бўлсин қўрада қўзичоқлар ҳам,
Роҳат уйқу олсин йилқи уюлда,
Роҳат бўлсин чаман қишлоқлар ҳам,
Безовта бўлмасин айтиқ унғурда...
Сезар эдим ўзни жавобгар,
Юрагимда мардлик туйғуси.
Қадам қўялмасин ҳеч заҳар,
Роҳат бўлсин юртим уйқуси.
Тун салқини оҳиста қучар,
Пичирлаган каби аллаким...
Ким бу? Наҳот, япалоқ учар?
Қандай шарпа? Нега тағин жим?
Пўлат қўрғонимга ким қўймоқчи от?
Ким жонидан тўйди бу замон?
Ким жонидан тўйган ўшал зот?
Ким тўкмакчи тупроғимда қон?
Шитирлаган товуш нимаси?
Шакалмикан ўлаксага зор?
Ё бўрими қоннинг ташнаси?
Йўлборсмикин ахтарган алқор?
Ё, кўзимни қўйдими боғлаб,
Бирон айёр, бирон жодугар?
Тўқай аро турарми чоғлаб?
Бу не соя, нима дардисар?
Ёки еллар чарх уришарми

Ергичамдин келтириб бўса?
Ё парилар югуришарми,
Алвастининг шарпаси, йўқса?..

Йўқ! Бу на пари, жин ва на алвасти,
На бўри, на шақал, ва на жодугар.
Элни таламоқдир, элдадир қасди,
Бу келган ялмоғиз ёвдир дарбадар...
Элнинг оромини бузган ўшалар,
Ямламай ютмоқда мисли оч юхо.
Гўдак уйқусини бузган ўшалар,
Ўлкани босмоқда хатарнок вабо...
У—вабо! Хок бўлди жаннатдай эллар,
Шоир тополмайди лойиқ бирон ном,
Севганим сочини силаган еллар,
Салқин қанотингда етгизгин салом:
«Сояси мўл боғлар, балки, мени кўролмас,
Балки бу жангларда бўлурман ҳалок.
Лекин, душман бу элга хўжа бўлалмас,
Тиз чўкмаймиз унга ҳечқачон!»

1941.

*

БЕШОТАР

(Партизан қўшиғи)

Эсларимда у—қора йил,
Гувлаган бўрон.
Толпинарди қуршовда эл,
Ев солур сурон...
Қўлларда сен, қилгандик жанг,
Ватан, эрк ҳақи...
Ахир бўлди танг, ҳанги-манг —
Ев манжалақи!

Айрилмас ўртоғимсан,
Жанг йўлдошим бешотар!
Синалган яроғимсан,
Сен яна бўлдинг даркор.
Марди — майдон,
Қон қақшатай,
Қоқ манглайдан —
Қўзлаб отай.

Ухлар бұлсам, сен бағримда,
Құнмади тұзон.
Улди қанча ёв қаҳримда,
Улдирдик чунон...
Ардәқладим дов елкамда,
Чет юрди бұри.
Урнинг бұлди тинч ўлкамда —
Деворим тўри...

Бизга таниш қирлар, йўллар,
Тўқай, жар, сўқмоқ.
Қағалаб ғоз учган кўллар,
Қамишзор овлоқ...
Таниш дар'ё ёқалари,
Қумлоқ, сўнгсиз дашт.
Какликзор тоғ орқалари,
Тоза сурдик гашт...
Босиб қолди қароқчилар.
Эски қадрдон!
Элга офат солмоқчилар,
Жангга! Икковлон!
Оғир, ошнам, бу жанг оғир,
Тўғри ол мўлжал.
Қаттол ёвга — замон охир,
Ажал ҳам ажал!

Айрилмас ўртоғимсан,
Жанг йўлдошим бешотар!

Синалган яроғимсан,
Сен, яна бўлдинг даркор.
Марди — майдон,
Қон қақшатай!
Коқ манглайдан —
Қўзлаб отай!

1941

*

ОЛЕГ ВА УРТОҚЛАРИ

I

Кеча аёз, кеча совуқ...
Бўрон эсар ларзакор.
Инграгандай узоқ-ёвуқ...
Оламда не дахшат бор!
Беш азамат бўлмиш тутқун,
Қуршаб келар юз жаллод.
Қўлда занжир, дилда тўлқун,
Дилда армон, оғир дод;
Бу — ёш Олег қўрқув билмас,
Ва тўрт мактабдошлари.

II

Кекса жаллод сохта кулар:
— «Сўйла, ким йўл оздирган?
Айтган — дарров озод бўлар,
Қим варақа ёздирган?»

Кизил байроқ қадаган ким?
Ким ўргатмиш қасам'ёд»?
Ҳайкал каби боқишар жим,
Беш ис'ёнкор — ёш авлод...
Сотқин эмас, сотқин эмас
Бу ўлканинг ёшлари!

III

Жаллод урар юзга қамчи,
Усал ва хит бақирар:
— «Қўзғолонга ким илҳомчи,
Ким қасосга чақирар?
Қароргоҳу, яроқ қайда?
Айт, гар керак бўлса жон...
Кимлар қочқин боз тўқайда?»
Ҳамон унсиз бешовлон,
Мағрур турар, ҳеч сиғинмас,
Олег орқадошлари —

IV

Жаллод дейди: «Ёшсан, увол...
Отиласан бешинг ҳам!»
Жавоб айтар Олег дарҳол:
«Эй сен эски муттаҳам!
Билганингни қил, эй, ғаддор,
Қўрққан ким бор ўлишдан.

Улган яхши такрор-такрор
Сенга қарам бўлишдан!»
Олқиш ўқир жим шу нафас
Мард Олег йўлдошлари...

V

Тиғдан ўтди чап ва ўнг қўл;
Яна қийноқ... яна дўқ.
Қон оқди мўл, қон оқди мўл,
Лек, жавоб йўқ... жавоб йўқ!
Олег шунда на'ра чекар —
Боз кўтариб расо қад:
— «Ниятинг — пуч, бўш ва бекар,
Биз — ҳақ, биз — кўп, биз беҳад!
Ис'ён этар, бўйин эгмас
Олег маслакдошлари!»

VI

Олег кўрди: оғу оқар —
Шамширларнинг тиғидан.
Жаллод баттар найза тақар,
Лек, асар йўқ йиғидан...
Олег дадил ва тик боқар,
Дилда ётар оғир дард...
Олег кўзи чақмоқ чақар:
«Мард туғилган — ўлар мард!»

Улим кутар, жавоб бермас
Олег ва қўлдошлари...

VII

Кеча совуқ... учади қор...
Дор олдида... сўнгги дам:
— «Ватан... она! Йиғлама зор!..
Бор бўл... Сталин дадам!»
Гулдуракдай учди овоз,
Титраб кетди биёбон.
Ва кўз юмди бешта шаввоз,
Жаллод ёзар шу замон:
«Ўлди бешак! Ва чамбарчас, —
Мана жонсиз бошлари...»

VIII

Бешак? Йўқ... йўқ! Ёлғон тугал!
Келар қаттол интиқом.
Келар ҳали бйзга ҳам гал,
Узоқ эмас у айём!
Дарвозангни тақиллатур
Қизил таққан найзалар.
Гулдуракдай овоз айтур:
«Беомон бу лаҳзалар...
Келди. Олег ва забардаст —
Қасоскор сафдошлари!»

1943. 26. 10

*

ТУЙЧИ ЭР ЙИГИТ УҒЛИ

Уқ ёғади дўл янглиғ,
Айлана — қон кўл янглиғ.
Тўйчи дер «ўтирмайин
Анқов янглиғ, гўл янглиғ...»
Тўйчи — асл эр йигит,
Шер боласи — шер йигит.
Ўзбек тантилигини
Бир кўрсатай — дер йигит.
Тўйчи қай ботирдан кам!
Уқдай учарди ҳар дам...
Бутун ғайрат ва қаҳри
Шу дам бўлди жам'улжам.
Бир дам — оламлар қадар,
Олам — олам зар қадар.
Мардга қимматроқ не бор
Жанг чоғи зафар қадар!
Бир дам — бамисли рўё...
Саф тортиб ўтди дун'ё;

Эсига тушди қишлоқ,
Соз дала, яшил дар'ё...
Эсга тушди шу замон:
Онайи зор, ёри жон;
Барқ урди хаёлида
Севгили Ўзбекистон;
Жилвагар қорли тоғлар,
Узумзор, яшил бозорлар,
Шўх гуринглар, жўралар,
Еронлар, олтин чоғлар...
Ба чопди чақин каби,
Сел каби, оқин каби.
Ташланди ўт комига
Ўт каби — ёлқин каби...
Босиб тушди ўтни ўт,
Евда шу дам учди қут.
Тўсди дўзах офатин
Мисли ўқ ўтмас совут...
Қурбон бўлди паҳлавон,
Ғепа бағри лола қон.
Лек, қолди ёв бемурод,
Ўт сочолмай саргардон.
Югурди пиёдалар,
Ҳужумкор шерзодлар.
Бир дамда бўлди ғаним
Абжақ ва афтодалар...
Бўлди танти фидойи,

Юртимнинг эркатои...
Халос этилди, аммо,
Ватаннинг парча жойи!
Балли, эр! Голиб ўлдинг,
Ут аро қолиб ўлдинг,
Ёвга солиб офатлар,
Ўчингни олиб ўлдинг...

Тун кечар — келар кундуз,
Мард бир ўлар, номард — юз...
Номинг эрлик авжида
Порлагай мисли юлдуз!

1943.

*

УЧ

Немисни қир, ҳам расо қир,
Уч ташнаси қонмасин,
Жаннат диёр — вайрон, тақир,
Ловва-ловва ёнмасин!
Қоматинг — ҳам, елканг — яғир,
Дилда алам қолмасин!
Туниг — аза, кунинг — оғир...
Бало панжа солмасин!

Жарда кўрсанг — жарда ўлдир,
Қирда кўрсанг — қирда от!
Қўрқит — ўлдир, алда — ўлдир,
Тўғри келган ерда от!
Кундуз ўлдир, тунда — ўлдир,
Саҳар, оқшом демай от!

Қайда кўрсанг — шунда ўлдир,
Асти навбат бермай от!

Сен немисни ўлдирмасанг
Немис сени ўлдирар,
Ўлдиришга улгурмасанг,
Оғзингга ўқ тўлдирар.
Халқумингдан дорга осар,
Товонингдан тилади,
У шундай пес ва дардисар,
Билганини қилади.

Йўлда кўрсанг — йўлда янчгин,
Чўлда кўрсанг — чўлда чоп!
Дар'ёларда, кўлда санчгин,
Ўнг ёндан ур, сўлда чоп!
Тоғ бошида, сойларда ур,
Тўқай, пана жойда чоп!
Қақшат, ботқоқ — лойларда ур,
Қанча чопсанг — фойда, чоп!

Сен немисни ўлдирмасанг,
Сени немис ўлдирар.
Ўлдиришга улгурмасанг,
Хазон урмай сўлдирар.
Юлдуз кесар кўкрагингдан,
Ўйиб олар кўзингни.
Болта урар курагингдан,
Тирик кўмар ўзингни.

Немисни қир, ўлдир, ўлдир!
Омон берсанг бўлмайди.
Уч тийғини кўзлаб қўндир,
Йўқса, кўнгил тўлмайди.
Немисни қир, қирғин бошла,
Қайтолмасин юртига.
Аямайин ташла, ташла
Ўзи қўйган ўтига...

Етим қолсин гўдаклари,
Есир қолсин ёрлари.
Ур, ёрилсин юраклари,
Кўкни тутсин зорлари,
Уввос тортсин оналари,
Жинни бўлсин жўраси.
Хароб бўлсин хоналари,
Барбод бўлсин қўраси...

Сен немисни ўлдирмасанг,
Сени немис ўлдирар.
Ўлдиришга улгурмасанг,
Дўзохида куйдирар.
Қамаб қўяр молхонага,
Мол сингари бўғизлар.
Тамға солиб пешонангга,
Жигаринг ер тўнғизлар...

Йиғлаб қолар муштипаринг,
Йиғлаб қолар чақалоқ.

Йиғлар онанг ҳам падаринг,
Йиғлаб қолар эл-аймоқ.
Йиғлаб қолар тамтам қизлар,
Ука қолур оғасиз.
Дил мулкида қонли излар,
Жиян йиғлар тоғасиз...

Йиғлаб қолар гулламай боғ,
Босар бойқуш, босар зоғ.
Бу диёрда ёв қолса соғ,
Эл кўнгли ҳеч бўлмас чоғ.
Немис қолса, тупроқ ҳаром,
Немис теккан сув ҳаром.
Немис ичса товоқ ҳаром!
Нима бўлса, шу ҳаром!

Омон қолган битта аблаҳ —
Бир қишлоқнинг ёниши!
Омон қолган битта аблаҳ —
Офатнинг соғ қолиши!
Улдирилган ҳар муттаҳам —
Омон қолган юз одам!
Улдирилган ҳар муттаҳам —
Илгарига бир қадам!

Бошига сол замонохир
Қочалмасин бир жаллод!

Оши — заҳар, нони — тахир,
Ранжимасин, сўнг, авлод!
Немисни қир, ҳам роса қир,
Қуруб кетсин уруғи...
Чақир! Нафрат ва ўч чақир,
Шу — ўлкамиз буйруғи!

1943.

ЗЕБИ

«Зебижон отланди кетди сой блан».
(қушук)

«Биёки зулфи кажу, чашми сурмасо инжост».
Зебинисо

Суронлар қаҳрида кезар қўрқувсиз,
Хуснига ярашган хўб ном — Зебижон.
Тағин жаҳонларга бўлди бергусиз,
Дўстлари юборар салом, Зебижон!

Меҳрибон, мулойим, дўстга бегина,
Қамолат топарди зийнаба-зийна,
Кечаги сан'аткор, содда қизгина,
Бугун бермас ёвга ором — Зебижон.

Юрагида ёнар ғазаб оташи,
Уқидан учади ғанимлар боши,
Гўзал мамлакатнинг эй қалам қоши,
Қутлуқ бу зафарёб айём, Зебижон!

Майдонда йўлбарсдай кўкрагин керган,
Ёвларни мўлжалга олиб хўб терган,
Балли, барака топ сен эй қиз — мерган,
Жанг сан'атиға ҳам пором, Зебижон.

Оловга киради, ботқоқ кечади,
Тўғри келса лойқа сув ҳам ичади,
Майли, золимларга кафан бичади.
Майли, қирғин солсин мудом — Зебижон!

Аяма, то учсин ғанимнинг қути,
Ут қўй, кўкка қадар ўрласин ўти,
Ҳалол бўлди онанг эмизган сути,
Соғ бўл деб кўтардик биз жом Зебижон.

Чарх уриб ўйнарднинг мисоли кафтар,
Жангда ҳам достонинг тўлуқ бир дафтар.
Номингни ёзгали даркор бўлди зар,
Ғалабангни этгил давом — Зебижон!

ҲАМШАҲАР

Мен сенга қойилман, азиз ҳамшаҳрим,
Мен сенга қойилман, дўсти-қадирдон.
Сен менинг ёв томон йўллаган қаҳрим,
Мен сенга қойилман, ватандош ўғлон!

Мен сенга қойилман, азиз ҳамшаҳрим,
Чунки сен тангисан, қалби чўғлисан.
Ҳар кунинг бир дафтар — очилур баҳрим,
Мардона ўзбексан, ота ўғлисан...

Қорда, бўронларда ҳамиша тетик.
Пайт пойлаб урасан пешонадач дал...
Ба'зан, ҳафта бўйи ечмайсан этик,
Зорланишга юрмас тилинг ҳеч маҳал.

Сен тикка қарайсан ўлим кўзига,
Сенда йўқ қўрқувнинг аломати ҳам,

Ишонмайсан ёвнинг фитна сўзига,
Сен ҳамон ўшандай, сен ҳамон бардам.

Чунки сен қаттолсан, чунки сен қайсар,
Қадалган жойингдан қон оқизғучи.
Сени тушда кўрса душманинг вайсар,
Жонига тегипти найзангнинг учи...

Кўзларинг ўткурки, юбормас хато,
Тўнғуз овлагандай овлайсан ғаним,
Сен немис бошига туғилган бало,
Ардоқлим, ардоқлар сени ватаним.

Сенинг ҳар зарбингда оталар зўри;
Сени жангга бошлар зафар шукуҳи.
Шаштинг қайтаролмас у дажжол, ўғри,
Сенда ҳувайдодир ўзбекнинг руҳи...

Мен сенга қойилман, азиз ҳамшаҳрим,
Тоғлардан баландсан ва тоғлардай зил.
Сени унутмагай ҳеч кўркам шаҳрим.
Сени туққан она яшасин юз йил!

1943.

*

БИР ВАРАҚ...

Тоғдан тушди туман саҳролар томон,
Қора унгурлардан ўтдим ёнма-ён.
Тўқайзорни бўғиб олди зулумот,
Шарпасиз сўқмоқда танҳо сурдим от.
Ўтдим даралардан, кечдим сойлардан,
Ўтириб муздак сув ичдим сойлардан.

Алла қачонлардан ошна бу жойлар,
Қора мағоралар, ирмоқлар, сойлар...
Бу ерда юз даф'а тоққа тирмашдим,
Юз йўла тошлоқлар, довонлар ошдим,
Юз йўл тонг отдирдим чинор тагида,
Юз йўл дучор бўлди менга бу жийда,
Юз марта дуч келдим излаганимга,
Юз марта хавф тушди ёлғиз жонимга...
Булутлар тўпланар кўк қатларига,
Шабнам ўтиради қуш патларига...
Қора кўзларимга чўқар теран ғам,

Биринчи мартаба бу кўзларда нам,
Умримда илк даф'а келди оғир дам,
Қушдай толпинаман, кўзғолмас қадам...
Мен ёв қаршисида қилмадим сажда,
Дўстлар, ёмон отга қўйманг бу важда.
Бир ўзим бир талай ёв аро қолдим,
Бир ўзим бир талай жонларни олдим...
Мен якка, душманим эди бир гала,
Белим, оёқларим бўлди дабдала,
Отешдим, чопишдим, найза солишдим,
Қолганлари блан тагин олишдим.
Энг сўнг қочди золим узиб битта ўқ.
Гўё шу ўқ бўлди ажалимдан дўқ...
Ўзи ҳам сулайди мендан нарироқ,
Ўзи мендан аввал жон берди, шу чоқ...
Мана кўз олдимда ит ўликлари...
Оҳ, азиз ватаннинг мовий кўклари!
Оҳ тошқин сойларим, чинор таглари,
Жийда толларимнинг ойдин барглари!
Сен учун ўламан олтин тупроғим,
Бахтим, саодатим, чаманим, боғим!
Ўлишим биламан, ўлдим шон блан,
Шу сўзларни ёздим тошга қон блан.

Мардона ўлганлар номи қолади
Мардона ватаннинг зар китобида..

*

СОЙ...

Бўзсув қадар муҳаббат туйдим
Русиянинг тошқин сойига.
Она юртдай меҳримни қўйдим
Тўқайзору, ботқоқ, лойига.
Ажойиб сой, толзор ёқаси,
Жарларида унгулар, ғорлар.
Яшил дала — тўқай орқаси,
Кўз илғамас кўкаламзорлар.
Омон олиб ўтгай хатардан
Тўқайларда у чиғаноқ йўл.
Хабар берар ҳавзи кавсардан
Аҳ'ён-аҳ'ён соз, жимжима кўл...
Тошқин сойнинг у қирғоғида
Ла'нати ёв қароргоҳи бор.
Кўнгил ёнар жанг сўроғида,
Қор ёққунча ётдик интизор.
Сарвизорнинг кумуш тангаси
Тўкиларди беқарор, нолон.

Кўзимизда ўч алангаси,
Кўз тикардик дамбадам уён.
Билардикки, келгинди лашкар
Чарлаган йўқ бизни қўноққа.
Улдиради, қўлга тушсак гар,
Еки ҳайдаб кетар тунёққа.
Билардикки, келгинди лашкар
Жуда ғаддор, жуда доғули.
Ўлгудай пес, ўлгудай ўжар.
Истар, бўлсак ландавур қули...
Билардикки, биз ҳайдамасак,
Бизни ҳайдар ернинг қа'рига.
Бари бирдай қутурган кўппак,
Чанг солади дангал бағрингга.
Келгиндининг ҳақи йўқ, ахир,
Сойнинг ёлғиз қатрасида ҳам.
Эл қонидан ичишар чағир,
Бари бирдай ўғри, муттаҳам.
Шунинг учун жаҳлимиз қистар,—
Боққан сайин нарги соҳилга.
Шунинг учун барча ўч истар,
Ўч қон блан битилмиш дилга.
Шунинг учун... сўлум сой учун,
Жанг олдида ичдик боз қасам;
Ҳар ким ўзи ўсган жой учун
Жон аямас бўлди ўшал дам.
Қолар токай ёв панжасида?

Азиз тупроқ ва сўлум қирғоқ
Бир тун... ахир келди кутган чоғ,
Қишининг совуқ исканжасида,
Замбараклар солди тулдирак,
Ҳам ёришди булутлик само.
Улимлардан беради дарак
Аччиқ бўрон, тутунлик ҳаво,
Эмаклашиб қору-музларда
Мадад олиб қиш кечасидан,
Музлар қотиб, ўтдик юзларда,
Ўтканларнинг бир нечасидан.
Ҳамла деган шундай шиддаткор,
Ҳар лаҳзаси бебаҳо бир йил.
Бир лаҳзада қанча салмоқ бор,
Бир лаҳзада муродлар ҳосил...
Ҳамла деган шу қадар ғаддор,
Мижжа қоқсанг бебурд ўласан.
Мижжасида умр юки бор,
Мижжасига қойил бўласан...
Ўликларни ўтамиз босиб,
Ўқ ёғилар бамисоли дўл
Ўқ ёғдирдик ўчга муносиб,
Ўқ ёғдирдик ўлсин деб ёв мўл.
Мана музлаб қолган ўликлар,
Парчаланган замбараклари.
Мана той-той тугунлар, юклар.
Ерости уй, ғор йўлаклари.

Мана қирғоқ... оқ, сўлум қирғоқ,
Нақадар соз, нақадар қўрқинч.
Тўнтарилган, ўйилган ҳарёқ,
Дилга чангал солади ўкинч.
Эссиз тупроқ!.. Эй харомзода,
Хўш, ҳайвондан фарқинг не ўзи?
Сенга нечун ҳаёт дун'ёда?
Ҳаром сенга бу тупроқ тузи...
Хароб соҳил... бари бир сен соз!
Қандай хушвақт зафар оҳанги!
Зарҳалларла саҳифангга ёз:
«Ўғилларнинг бир дамлик жанги...»
Хароб соҳил... бари бир сен соз,
Яна эганг бўлдик, азиз жой!
Ғазаб учун бу ўч ҳали оз,
Кутар қанча қирғоқ, қанча сой.

1942.

*

ОНА ШАҲАР

Эй, шимол қал'аси — афсона шаҳар,
Эй, қадди букилмас мардона шаҳар,
Эй, жанг қўшиғида тарона шаҳар.
Шонинг бўлди дoston жаҳона шаҳар,
Эй, ўлкам ғурури, эй она шаҳар!

Сенда олам-олам ҳусн, қудрат бор,
Ҳатто ҳар парча тош қадим ёдигор,
Қамолга олди ёв, аблаҳ-бадқирдор,
Майли, мажақлансин бошлари такрор;
Эй чексиз давлатда дурдона шаҳар!

Улди остонанда беадад ҳайвон...
Сен жанг майдонида соҳиби қирон;
Зарбинг зилзиладай еру-кўк ларзон,
Нишини уролмай, янчилар чаён!
Синиқ ғишт ололмас бегона, шаҳар!

Улуғ Ленин шаҳри, баҳодир қўрғон;
Қор этарми келса юз бор ўт-тўпон!
Сени улуғ акам, дер Ўзбекистон.
Сен учун арзийди берсак ҳатто жон,
Шаҳарлар олдида ягона шаҳар!

Сен деб дилда тўлқин, ишқимиз жўшқун;
Узоқ эмас! Келар ўшал шаддод кун,
Жавоб берар, ҳатто, қатра қон учун,
Синиқ гишт учун ҳам тўлар талай хун,
Уч бўлар беомон; жонона шаҳар!

Майли, айланангда ҳайвон подаси;
Майдонда чархланур мард иродаси,
Ботирга куч берар жанг шаббодаси.
Бирга кўтарилар зафар бодаси,
Улуғ пойтахтга дугона шаҳар!

Эл дерки: нодон дўст — бошинга жафо,
Қора кунда чин дўст — пешаси вафо!
Бўйнингга минолмас сариқ рудапо,
Одамдан сурилур хатарнок вабо,
Сен учун борамиз майдонга, шаҳар!

1942.

БУ — МЕНИНГ ВАТАНИМ

Шу'ла тўлқинлари тоғлар учида,
Ярқираб кўринар кумуш ирмоқлар,
Хўб гўзал товланар тонг оғушида
Поёнсиз мамлакат, бўлуқ тупроқлар.
Азамат шаҳарлар бурчи-бурчида,
Ёйилган элатлар, эллар, аймақлар.
Хирмонлар уюлган қирлар тўшида,
Водилар, далалар, азиз қирғоқлар...
Бу — менинг ватаним! Бу — бахт диёри,
Бунда эзгу эрк бор — эл ифтихори.

Қузғуннинг севгани фақат вайрона...
Наҳот, боғимизга қўнажак қузғун?
Равами, бемалол кезса бегона?
Жаннат ўлка, наҳот, бўлажак бузғун?
Ичарми қонлардан май қона-қона?
Ўлакса изларми шақал кундуз кун?

Эй тошқин ғазаби дилда паймона,
Қўзғал, эй, қўзғалки, бу не қаро кун!
Бу — менинг ватаним! Бу — бахт диёри.
Бунда одамзоднинг энг бахтиёри...

Қўзғал қаҳрамонлар, айёр ёв томон,
Ут қўй! Ёнсин қолмай — на пар, на қанот...
Қўзғат зўр бўронлар, бадкор ёв томон,
Чоғидир! Зарба ур, ур жадалроқ! Бот!
Э, марди майдонлар, беор ёв томон.
Бошга налар солмас келса, эй, ҳайҳот!
Э, жангда қоплонлар, ғаддор ёв томон,
Ё ўлим, ё ҳаёт? Йўқ ўлим... Ҳаёт!
Бу — менинг ватаним! Бу — бахт диёри,
Бу пўлат қал'адир! Пуч ёв бадкори.

Замон кўчасида доғули, мурдор,
Ит суқинг кирмасин бутун нонимга!
Замонанг охирдир, кўз оч шармисор,
Тумшуқ суқиш маҳол бахт маконига!
Э ажал ўрдаси, талвасанг бекор,
Тер тўкиб топганим даркор жонимга,
Чинакам эгаман, токи дун'ё бор —
Еримга, сувимга ва осмонимга...
Бу — менинг ватаним! Бу — бахт диёри,
Бу мард эл — элларнинг чин халоскори!

1941,

*

БОБО

Уғлидан кечқурун олди қора хат,
Уйқу тугал қочди чол кўзларидан.
Сархона сингудай тортди чилимни,
Бир кўргуси келиб эварасини,
Саҳар чоғи тушди келин ёнига.
Аста чақалоқни қўлига олди,
Ўпди эркалатиб пешонасидан,
Ёзиб қулочини, талпинар енгил,
Учирма палапон янглиғ чақалоқ.
Бобо-бобо, дейди ма'сум, бепарво.
Титрар беихтиёр, тутгандай тўлғоқ,
Оппоқ соқолларга ларза тушади,
Нуроний юзларида икки қатра ёш
Садаф доналардек юмалаб кетар.
Ростлар қоматини ўша лаҳза чол,
Ўт парча сингари эварасини
Мағрур ва меҳрибон ўпади такрор.

— Ұзи-я... ёпирай, мунча ўхшабсан!
Боламсанки, сенга тушибди меҳрим,
Боламсанки, мени атайсан бобо.
Кунда бир кўрмасам уйқум қочади,
Ғусса тўлиб кетар бобонг дилига.
Ургилай қулуним, садағанг бўлай,
Ўзига ўхшаган танти бўл, чироқ,
Душманга беомон, дўстга меҳрибон.
Бобонг сени кўрса, сигмас терига,
Ўлсам зурриётим қолар жаҳонда...

1943 йил.

*

ЙИҒИ

Оҳ... Дилларни эзиб келар бу йиғи...
Мунчалар ингрatган қандай кўргулик?
Бағрин бурдалаган не алам тийғи.
Не бўлди бунчалик ёниб-куйгулик?
Мунчалар ингрatган қандай кўргулик?

Йиғлама онажон, эй асрдийда.
Оппоқ сочларингга бўлайин қурбон.
Йиғлама, кўрқмасин шу норасида;
Фарзандинг ёдгори — бу невражон,
Оппоқ сочларингга бўлайин қурбон.

Умрнинг озори, ҳаётнинг ранжи,
Мусибат қаддингни букмиш мисли ёй,
Ўлмиш ёлғиз ўғлинг — умидинг ганжи,
Қайғунгга кенг олам бўлолмайди жой,
Мусибат қаддингни букмиш мисли ёй.

Ла'натлар ўқийсан немис разилга,
Ўғлинг учун талаб этасан жонлар,
Ранжинг ранж солади ранжимас дилга,
Оламни титратар мунгли фиғонлар,
Ўғлинг учун талаб этасан жонлар.

Сочларинг ёйибсан мисли оқ булут.
Эгнингга кийибсан мотам либоси,
Ўғилнинг сурати қўлларингда бут,
Сени адо қилмиш фарзанд савдоси,
Эгнингга кийибсан мотам либоси.

Қаддингни расо тут, ягона ўғлинг
Ягона ватан деб фидо этмиш жон.
Ардоқлайди ватан, тўқ бўлсин кўнглинг,
Ардоқлайди уни эрк севган жаҳон,
Ягона ватан деб фидо этмиш жон.

Ардоқлайди уни келажак йиллар,
Ардоқлайди уни новқирон авлод.
Ардоқлайди уни уруғлар, эллар,
Номи ўчмас, ерда то бир одамзод,
Ардоқлайди уни новқирон авлод.

Йиғлама, йиғлайман йиғлашинг сари,
Немис юз жон тўлар мард ўғлинг учун.
Неваранг — ўғлингнинг ўринбосари,
Ягона тасалло бўш кўнглинг учун,
Немис юз жон тўлар мард ўғлинг учун!

ҚИРҒОҚ

Жануб далалари — жимжима барқут,
Унда емишларнинг туслари гулранг.
Тонг отган дамларда уфуқлар ёқут,
Кечаси кенг осмон булут-ла кулранг.

Ба'зан юлдузларнинг чарақлашидан
Ерда топиб бўлур ҳаттоки йина.
Ой бўса олади дала тўшидан,
Денгиз — кенг оламга сайқал ойна.

Қирим қизларининг сочлари каби,
Қалин зайтунзорлар — тоғ, тепаларда.
Лутфига ташнадир ошиқнинг лаби,
Кумуш шалолалар ялтирар жарда.

Денгиз тубларида чўмилар қуёш,
Жаннат манзаралар роҳатдир жонга.

Юртимга қал'адай сонсиз қия тош,
Ялта — гул диёрим, бермам жаҳонга.

Қирғоқ, қирғоқ! Сўлум майдонларингдан
Хаста мадор олур, диллар баҳраманд.
Қўзим ололмайман гул дийдорингдан,
Толган юракларга жон бўлур пайванд.

Қирғоқ, олтин тупроқ — сахий мамлакат!
Ше'рим санармикан васфивгни билмам...
Нақадар ҳаётбахш, қандай баракат,
Шоир, эрк олди боз бу гул диёр ҳам.

Қувон, куйларингни эрта саҳардан
Элларга таратсин эртанги еллар.
Қувон, қўшиқларинг ошсин кўклардан,
Қўшиққа қўшилсин эрк олган эллар.

Қирғоқ, ватанимнинг жаннат боғисан,
Ҳуснингга ойина уфуқнинг зари.
Қирғоқ, ватаимнинг олтин тоғисан,
Сен — денгиз бўйида тенги йўқ пари...

*

ҰЛИМ

Қалтироқ ва талваса босипти тугал,
Ўлмакда панжалари узиқ аждаҳд.
Йилларнинг ваҳимаси бўлар тугал ҳал.
Бу ўлим заруратдир, исбот нораво.

Ортиқ суринмаяжак қорли йўлларда,
Совуқ ўрмонларда рус қишлоқиси,
Мурдалар ётмайди музлик кўлларда,
Димоғни ёрмагай бадбўй қон иси.

Ердан ювилмакда тарихнинг доғи,
Дилдан ювилажак теран аламлар.
Қайтиб келмас, келмас шум қуллик чоғи,
Бахтни ўғирлаган ялмоғуз дамлар!

Германия қизи, йиғла ва қус қон,
Қайтиб бормас бўлди кутган йигитинг.

Герман оналари, бўзла нотавон,
Қайтмас фарзанд атаб туққан шум итинг!

Бу ўлим шу қадар яқин, шу қадар...
Мен унинг тантанасин кутаман ҳардам —
Аксиома каби беисбот келар,
Оламдан сурилар иблис, муттаҳам!

*

АЙРИЛИК

АЙРИЛИҚ

Шумли хабар олакелди субҳидам,
Изтиробда қолдим, кўзда жиққа ёш.
Буюк адиб ўлган, ўлкада мотам,
Золим табиатнинг бағри бунча тош?

Ерга боқдим, ерда уйиган сукут,
Айрилиқ очмишдир аччиқ бир яра.
Кўкка кўз ташладим, кўк юзи булут,
Қуёш мотамсаро, ранги қопқора.

Қуёш каби порлоқ, оташин ҳаёт,
Қандай сўнақолди? Ҳасрати оғир.
Куррада шум ўлим қоқдим қанот?
Не надомат, олам узра қандай сир?

У — тобутда, оғир ўлим уйқуси
Айланиб учади адиб бошида.

У сокин ётади, оқарган туси,
Буюк доҳий турар тобут қошида.

Бошини эгади бутун ер юзи,
Қайғуда у ўсган буюк мамлакат.
Чақмоқдай таралган шум ўлим сўзи
Кўзларга қуймишдир ўлчовсиз ҳасрат.

У йўқ. Жаннат янглиғ Қирим боғлари!
Ҳаста адиб ортиқ юрмас соянгда.
Денгиз бўйи, тошқин сув қирғоқлари!
Горький ёнингизга келмас бу тонгда.

У йўқ. Оламшумул дoston ҳақида
Кремльга келмас суҳбат қилгали.
Байрамда кўринмас минбар устида,
Олам уни кўп чоқ соғинар ҳали.

У ўлган... Жим ухлар мангу уйқуда,
Аммо хотираси сўнмас ҳеч замон.
Қал'алар фатҳ этдик ер, кўк ва сувда,
Ўлимни ҳам енгиб олсайдик омон.

1936. Июль.

*

СЕРГО ОРДЖОНИКИДЗЕ

Улди улкан саркор, қахрамон одам,
Қора ўпқинларга ботмаган одам,
Бутун мамлакатга қадрдон одам,
Улим хабаридан олам ларзада.

Кетди улуғ ватан еткузган ўғил,
Кавказ бургутидай полвон эди ул,
Ватан чаманзори очганида гул,
У йўқ, эл мотамда, боғбон азада.

Қуёшга йўл солган полвон юртимиз,
Жаҳонга яллуғлар сочар ўтимиз,
Улимни ўлдирсак эди энди биз,
Дайди зарбасидан юраклар зада.

Серго! Едгоринг сўнмас ҳеч замон,
Ватан коммунага етишур омон,
Сен ҳаёт, бахтиёр дилларда ҳамон,
Биз блан борурсан ҳарбир лаҳзада.

1937. Февраль.

У КҮН...

(Владимир Ильич Ленин)

Хуллага ўралган кекса ўрмонлар
Нечун инглашади, қандай мунги бор?
Январь ташлаб ўтди замҳарир қадам,
Чинорлар бошида булут барқарор.

Улка бўйлаб у кеч ёғди қор нуқул,
Довуллар шиддаткор, шамоллар дайди.
Қорлар, оловлардан очиб ойдин йўл
Мамлакат дам сайин силжимоқдайди.

Ёзди қарри тарих саҳифасига —
Тарихини титратган бир сўз ларзакор,
Курра қулоқ солди радио сасига,
Олам тинди гўё, юракларда зор...

Заводлар кўксидан юксалди тутун,
Шаҳарлар устида кезди ноласи.

Одамзод бўтадай бўзлади бутун,
Паймона бўлгандай сабр пиеласи.

Йиғламас кўзларда кўринди ёшлар,
Курра бундай вазмин кўрганми қайғу?
Эгилди-эгилмас не мағрур бошлар,
Тошқин дар'ёларда тинди оқар сув.

Ўз узун умрида бу кекса дун'ё
Шундай мусибатга бўлганмикан дуч?
Йўқ!

Қалтираб тушди дун'ёлар, гўё,
Ерга ларза солди бир сўздаги куч...

Ленин вафот!

Нечун оламда сукут?

Нега шилдирамас, булоқлар турғун?

Нега инсонлардан учди ранг ва қут?

Нега кўзларда ёш, чеҳралар сўлгин?

Нега булут аро боқасан офтоб?

Нега ҳар юракда дариг, вовайло?

Нега, эй коинот, боқишинг нотоб?

— Айрилиқ дардига бағрим мубтало!

* * *

Нега ёш тўкасан мағрур одамзод,
Нега жарангламас созларда наво?

Нега бўғозларда бўғилмиш фар'ёд?
— Айрилиқ дардига бағрим мубтало!

Зал... Кекса большевик, қарри сафдошлар
Бош қуйи киришар Ильич ёнига.
Эгилар эгилмас у мағрур бошлар,
Юрак тоб беролмас дўст ҳижронига.

Минбар сари юрди биров шиддаткор,
Тўлқин уриб келар қора сочлари;
Сталин... Кўзларда шаффоф ёш қатор,
Унга қадалади кўзларнинг бари.

У сўзлар, тоғлардай вазмин ҳар сўзи,
Денгизлардай теран, кундуздай аён.
Асрларга татир ҳар гавҳар сўзи,
Тинглар кенг мамлакат, тинглар кенг жаҳон.

Авлодлар номидан этди қасам'ёд,
Аждодлар номидан этди қасам'ёд...

* * *

Ленин ўлган эмас...

У ҳаёт ҳали.

Ленин ўлган эмас, у ёнимизда.

Ленин ўлган эмас... Даврон сургали

У абадий яшар давронимизда.

Боягина, улкан бекат тўрида,
Броневиқ устида сўйлаган янглиғ,
Боягина, қалин ўрмон қўйнида,
Оғир хаёлларни ўйлаган янглиғ...

Ҳам Дзержинскийга телефон қоқар,
Бераҳм бўлгин, дер, ёвга бўл қаттол...
Горькийга меҳрибон, мулойим боқар,
Улуғлик олдида улуғ Горький лол...

Ленин ўлган эмас... Ленин бор ҳали!
У блан кўкарар, камол топар ер.
У сафдошни чарлар ва дейди: балли!
Қучар: пўлатдай бўл, пўлатдай бўл, дер...

Ленин ўлган эмас... Ленин барҳаёт!
Ленин — асрларнинг ўлмас фаҳридир...
Ленин ўлган эмас... Ленин ўлмас зот,
Ленин — золимларга элим қаҳридир!

Ленин ўлган эмас... Ленин барҳаёт.
Ленин — доноликнинг тошқин наҳридир!
Ленин ўлган эмас, у мангулик от,
Не наҳр, ақлнинг чексиз баҳридир!

Ленин ҳар қадамда ўлкамизга ёр,
Ҳар увсқ ҳам улуғ зафарда сарвар.

Ҳар увоқ ҳам улуғ жангда Ленин бор,
Ленин борки, бу эл бахти муқаррар...

Жангларда, оташ ва дўзах ичида
Ленин ҳар найзадор ёнида ҳозир.
Ленин кучи яшар мардлар кучида,
У ҳар шижоаткор ёнида ҳозир...

Бу эл яшар экан, яшайди Ленин,
Ленин яшар экан, эл яшар амон.
Лениндай илгари етаклар элин
Замонам Ленини Сталин ҳамон...

*

ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ЛЕНИН

Эй ақл дар'ёси, эй расо одам,
Эй даврон келтирган дов елкэсида!
Эй, шубҳа устидан чеккан сўнг рақам —
Қора туманларнинг зид кўлкасида.
Эй зако зиёси, э... зеҳни олам,
Эй иқболни кўрган ҳақ эгасида!
Зарби зилзиладай зил ўлим, мотам —
Наҳот тополди жой ёз ўлкасида?

Йўқ, асло!.. Гулбоғлар, хиёбонларда —
Сени мудом кўрар жаҳон барҳаёт.
Дар'ёлар очиб қоқ биёбонларда,
Сен ёрсагки, қурар инсон зар ҳаёт...
Ўзинг қопу очган соз замонларда —
Нечук даврон сураар кар, заҳар ҳаёт?
Умр ҳушҳол кечар қаҳқашонларда,
Ҷам'и жаҳон кўрар — на дилбар ҳаёт...

Йўқ, сенга ўлим йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Элтар паҳлавон эл нақ сийнасида.

Сени деган дун'ё қадди эмас хам,
Гавҳарсан кўнгиллар хазинасида...
Ўтқаллар, давонлар кечди дов ўлкам,
Тўфонлар тик турди ҳар зийнасида:
Замонлар муродни қилсак жам'улжам
Барқ урар бу даврон ойинасида.

Зимистон элларда жилвагар баҳор,
Кўксига тақди гул қанча қақроқ туз...
Ҳар гул япроғида табассуминг бор,
Гул фасли ўлкамда демас: қиш ё, куз.
Меҳнат бу диёрда улкан ифтихор,
Жаҳон саҳнасида ўлка ёруғ юз.
Ҳароратинг зўрки, эй соҳиби кор,
Чирчиқ кечасида рашк этар кундуз...

Йўқ, сен ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Ёд этар оналар бахт алласида.

Сийна доғларига қўялдинг малҳам --
Машаққат йилларда, хавф палласида,
Сен — ўлка шонисан! Сен — ғурур, ҳашам
Ғолиб мамлакатнинг шоҳ ялласида.
Ғолиб эл дерки: эй, сенсан муҳтарам —
Жаҳон-жаҳон зафар таралласида.

Олмалиқ конига тушасан ногоҳ,
Мардларга жилмаюр, ўткир кўзинг бор.

Чирчиқ тўғонида ҳар лаҳза огоҳ,
Ҳамиша мунаввар, ёруғ юзинг бор.
Чигил, говғалардан йўл очар ҳар гоҳ,
Кремль авжида зап юлдузинг бор.
Қаҳрингдан ғанимга олам маҳшаргоҳ,
Политбюрода ҳам мудом ўзинг боёр.

Йўқ, йўқ, ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Сен пайдо ҳар зафар арафасида.
Қаршингда ёш аскар ичар илк қасам,
Илк меҳрини қўяр ҳар норасида...
Изингдан илгари югурар олам,
Сен — абадий зиё бахт дидасида...
Минг обида қурар ижодкор одам —
Ҳали замоналар қасидасида...

Шарифбобога сен ҳамроҳ тун бўйи,
Сув суғординг жилмай жилға бошидан...
Сенсиз ўтмас кузда Фарғона тўйи,
Мажлисда ўрнинг бор ҳай'ат қошидан.
Элда басталанар ҳар кун бахт куйи,
Жаҳон завқ олади янғирашидан.
Сенга банд одамзод хаёли — ўйи,
Мардларга тимсолсан йигит ёшидан...

Йўқ, йўқ, ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Папанинга ёрсан муз саҳросида.
Қор қаламрўйида хуш боғи эрам,
Шаҳар барпо овлоқ туз орасида.

Йўлдан уралмагай ҳар шум, муттаҳам;
Эл — оқни ажратар тун қорасида,
Сен бўлсанг, бас, осон ҳамма мушкул ҳам,
Даҳшатларда, душман можаросида.

Эй... дар'ёи меҳр, бебаҳо гавҳар...
Жаҳон нур олади, манба'и нурсан.
Эл дерки: зар қадрин биледи заргар,
Эл дер: то ҳаёт бор, сен ҳам турурсан..
Олам китобида номинг му'табар,
Ҳар қайда ярақлаб сен кўринурсан...
Зулмат диёрига гўё оқ саҳар,
Гўёки офтоб этгунг зуҳур сен.

Йўқ, йўқ, ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Кўрдим хирмон чоғи Дон даласида.
Чўпонларга ажаб меҳрибон, ҳамдам
Узоқ Қозоғистон қарқарасида.
Осий фаллоҳларга дўсти — муҳтарам,
Ҳиндиқушнинг ҳолий мағорасида,
Сталин кенгашар кеч то субҳидам —
Кремльда, бутун иш борасида...

Маҳорат бобида бўлди паҳлавон
Сени даласида кўрган пахтакор...
Рекорд ол қизгинам! дейсан, на шоён,
Шакархон ша'нига яшил водий тор.

Сенинг ҳар ши'оринг мазмуни жаҳон,
Сенинг ҳар калиманг ўзи хўб аш'ор.
Саодат боғлари бўлмагай хазон,
Сен илк боғбонсан, оламга ошкор.

Йўқ, йўқ, ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Ярақлайсан офтоб ша'ша'асида.
Келишар: зўринг бор, жилонг бор, десам,
Қояларнинг шаддод шаршарасида.
Сезар ўз ёнида ўлка чинакам —
Бўстонда, қумлоқда, тоғ дарасида.
Овозинг ёвузга хавф солар, бардам —
Янграр қалдироқдай эл на'расида...

Хоразмда сени атар, ёш улли,
Олис Бадаҳшонда, падари калон.
Шимол саҳролари — булбулли, гулли,
Болтиқ бўйларида юрт дориламон.
Бутун ҳиммат сенда, устози кулли,
Ақл уммони тўрт, сен — теран уммон...
Лак-лак меҳнат аҳли бўлур кўнгилли —
Қат'ий жанг айёми қурганда майдон...

Йўқ, йўқ, ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Сен ҳаёт — келар кун мадҳиясида.
Ўлимга тик боққан кўзлар, гарчи, нам,
Лекин, мунг йўқ шоир марсиясида.

Сен борсанки, эртам бугундан кўркам,
Зафарларнинг зангин манзарасида
Қуёшдай ёнасан кундуз ҳам, кеч ҳам —
Ҳаёт денгиз бўлса ҳар заррасида...

Илҳом солиб оқсоч Жамбул кўнглига,
Бахши Абдуллага сен тутқиздинг соз.
Гов сололмас булут, шамол йўлига,
Евқур лочинларинг на баланд парвоз!
Сен севги ўргатдинг ватан ўғлига,
Таллинг қадрдон Дарраи Дарвоз.
Еруғ бердинг замон, зулмат чўлига,
Зўр устозимизга сен ўзинг устоз!

Йўқ, йўқ, ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Жонсан озодликнинг пок танасида.
Сени доҳим дегай узоқ эварам —
Қирқинчи асрнинг сўнг санасида.
Қуёш ҳарорати сенсиз бенур шам,
Қуёшларинг курра айланасида.
Сени чўққиларга кўтаргай олам —
Коммунанинг жаҳон тантанасида.

1940.

ДОСТОНЛАР

ҚУЗИ

(Бир ҳикоя)

.
Бор экан етим Ёрун,
Номи Қўзи, бенаво.
Изларкан илиқ ўрин,
Ўксиз, дардига даво.
Излар кундуз парча нон,
Тунлари титрар бедор.
Излар бахтини сарсон,
Чўпон, ба'зан мардикор.
Бахт этагин тутқизмас,
Ғам кутар борса қаён.
Умид ипини узмас,
Эс танигандан буён.
Тер оқизар узун йил,
Бўлади баттар муҳтож.

Тошга тегар, синар дил,
Юрак қони тўлар бож.
Умри ёт эшикларда,
Кўзга чўккан хандаси.
Гоҳ қишлоқ, гоҳ шаҳарда,
Ҳар даргоҳнинг бандаси.
Қиларкан гоҳо хаёл,
Гўё қиши бўлар ёз,
Кўклам — япроқ ёзар тол,
Шохлар чўзар бўй дароз.
Хаёлида: дил қуши —
Баҳорга этар парвоз.
Орзуси — кўнгил хуши,
Най чолганда мунг овоз.
Уйлар: кетай бош олиб,
Тўкай пешона терим.
Қўриқ очай куч солиб,
У бўлгуси ўз ерим.
Орзуси — Асқар тоғдай,
Броқ, қани куч — мадор?
Муҳтожга ким қўл бергай?
Кўзини кўкка қадар..
Шум ёлғизлик ваҳмаси
Солар мудҳиш қалтироқ.
Тордир олам саҳнаси,
Ер қаттиқ, осмон йироқ..

Хаста кабутар симон
Дилда жафо рахнаси.
Сўнган умиднинг осмон —
Гўё мудҳиш дахмаси.
Елғиз... Лекин ҳар билак —
Шерникидай бақувват.
Бахт, қўноқ излар юрак,
Топсам, дер, пана — хилват.
Элдан четдароқ бўлса,
Гийбат сўздан нарироқ.
Сероб соз қирғоқ бўлса,
Заҳар, оч кўздан йироқ.
Етим — уннаб қиш бўйи,
Йиғди икки тўрва нон.
Келганда баҳор тўйи —
Чиқди кетди дашт томон.

Қаттиқ нондай қоқ дала,
Ош'ён умид қушига.
Сайри — қизғалдоқ, лола;
Қумлоқ-тўшак тўшига.
Атрофга узоқ боқар,
Қўлни қўйиб қошига.
Тошлар — ястиқ бошига.
Тошлар — ястиқ бошига.
Кетман қаттиқ тушганда,
Даштни тутар садоси,

Куни ҳеч бўлмас канда,
Ер очмоқ муддаоси.
Чарчаганда чўзилиб —
Йиғлар якка куйига,
Олар кўнгли бузулиб,
Бир қўшиқни ўйига:

Ғариблик даштида қолган ғарибман,
Ғариблик даштида ҳайрон қолибман.
Ғариблардан ғариброқ ким жаҳонда
Ғариблардан ғариброқ мен ғарибман.

Тирналган қуёш юзи,
Ғарибларнинг оҳидан,
Қочарми етим Қўзи
Оч бўри нигоҳидан?
Қўриқ айланасида
Бойлар ери бепоён.
Чоракор ҳамаси-да,
Ишлашар ночор, аён.
Ғари малай — мардикор,
Отда ўтар хўжаси.
Одамларни тутар хор,
Зоғараси, гўжаси.
Қўзи уннар мардона,
Йўқ ёрмаси, қайласи.
Йўқ хароба бошпана,
Хатто бузуқ чайласи.
Беҳол қумга ёнбошлар,

Кўк ёқар минг-минг гавҳар.
Уша ошино тошлар
Ястиғидир то саҳар.
Игнада чоҳ қазгандай,
Очди базўр парча ер.
Ери — нони ширмондай,
Имлар, нари кетма, дер.
Энди унга сув даркор,
Сув келмайди ариқсиз.
Ариққа тушди ночор,
Жулдур, оёқ чориқсиз.
Офтобнинг таптида
Қийналади ёлғиз жон.
Оқшом кетман кифтида —
Чўкар, қолмайин дармон.
Кутмайди онайизор,
На ука, на сингил бор.
Йўқ сирдош, йўқ улфат — ёр,
Ёлғизлик қандай ғаддор!
Мисдай қизар ёз куни,
Ҳансирар бетоқат ер.
Чиқар гўё тутуни,
Гўё дер: «сув бер, сув бер!»
Ариқ қазиди Қўзи,
Сув очай деб майдонга.
Ҳаркимнинг та'на сўзи
Тошдай тегар ёш жонга.

Қўзижон кетман урар;
Онадай азиз ери.
Балога танти турар,
Тўқар пешона тери.
Фарҳоднамо зарбида —
Қаттиқ тупроқ худди мўм.
Ташналик бор лабида,
Сув кўринар гоҳо қум,
Гоҳо қайноқ биёбон
Тўлқинланар сув янглиғ.
Босар кўзини туман,
Ташналик ва ҳайронлик...
Анҳор жилваси офат,
Ва'да бор, вафо йироқ.
Чопар гўё осов от,
Жилав солдирмас, броқ...
Қўзи, кунлардан бир кун,
Сувни очди ниҳоят.
Кундузидай бўлар тун,
Севинчи тошар ғоят.
Очган сув бу тупроқда
Ўйнаб жондай келади.
Ер кутади йироқда,
Сув жонондай келади.
Қўзи кетди илдамроқ,
Товонига ботар тош.

Суюнганин кўрсанг нақ,
Суюнгандан кўзда ёш.
Қўзи қўриқ айланар,
Товши чиқмас, тили лол.
Йигит ва ер шайланар,
Сув кутишар ташна ҳол.
Ер ўзи, йигит кўзи —
Телмиришда интизор:
«Упқонми, нима ўзи?»
Қўзи туролмас, қизар.
Чопар ариқ ичидан:
«Нега сувдан йўқ дарак?»
Из қолмас севинчидан,
Елдай учар жонсарак.
Не кўзла кўрсин, ҳайҳот!
Сув оқар ўзга томон.
Қораяр кўзга ҳаёт,
Оҳидан титрар осмон.
Қим у тўғон бошида?
Туроббой арзандаси.
Одамлари қошида,
Ўқдай тегар хандаси.
«Ичасизми сиз ҳам?» дер,
Учар қаҳқаҳалари.
Қўзи сўзлар мисли шер;
«Сизми эл оғалари?»

Мусулмон, инсофми шу?
Қани, ҳақиқат қайда?
Нима бўпти жиндак сув?
Етарликку сув сойда?»
Тошиб сабр косаси,
Сув очади Қўзижон.
Аён юрак ғуссаси,
Ташналик кўзда аён;
Армонлар мисли олов,
Кўзда ёнар бепоён.
Бошга солди катта дов
Бой балоси шу замон.
Миниб ғазаб отига —
Юрди жазо лашкари.
Боқмас Қўзи додига,
Қалтак тушар бош сари.
Бой шунақа сув ичар,
Сувга қўшиб қон ичар.
Қамбағал оғу ичар.
Қонин беомон ичар.
Қўзи қонга булашган,
Етар ташна тупроқда.
Қонга чўп-чор илашган.
Ёв кўз солар йироқда.
Офтобнинг ўтида —
Ер ва йигит ташнадир.
Даштнинг йироқ четида —

Сероб, гўё чашмадир.
Қон қуйилар кўзига,
Дашт, саҳро сув кўринар.
Боқар само юзига,
Кенг само сув кўринар.
Бошга урар қайнар қон,
Ўтда ёнар вужуди.
Иситмаси қийнар жон,
Кўнглидан чиқар дуди...
Тушди мунглик бошига
Зўровоннинг қамчиси.
Биров келмас қошига,
Ёшлари — қон томчиси.
Қўзғалолмас, бедармон,
Кўнглида озор ётар.
Даштда кўринар тўфон,
Қатрасига зор ётар.
Бош урар шудгорига,
Дилда алам ўт қалаб,
Ўтади юқорига,
Биров сойни ёқалаб.
Сув очар Қўзи томон.
Ачинар дил, кўрганда:
«Мунча зулм, бе имон
Худо беҳабар банда!»
Жовлон урар лойқа сув,
Титрар бедармон бадан:

«Чинданми сув, нега бу?
Бу бахт қайдан, нимадан?
Мен ўксизнинг кунимга —
Бағри куйган ким бўлди?
Рахмат айтай мен кимга
Дили севган ким бўлди?
Сувмисан, кел ичайин,
Ер ҳам, мен ҳам ташнаман.
Қонга ботдим, анчайин,
Сенинг учун ошна ман».

Мажнун Лайли кўксига —
Бош қўйгандай, тўлғанар.
Ҳар на келар эсига,
Сувда ётиб тан ёнар.
Ер ичар, ерга қўймай —
Хаста шер ичар тўсиб.
Тан ёнар; кўзи тўймай —
Ичар Қўзи қон қусиб.
Оғзидан қонлар оқар,
Лойқа сувлар лоларанг.
Сўнг бор ноумид боқар,
Тинар тинмас жон аранг.

* * *

Ҳали ҳам бор ўша ер,
«Қон қус» экан дашт номи.

Сўйлайди бўзлаб шоир,
Гоҳо суҳбат айёми.
Бу замон ўзга замон,
Офтоб янглиғ шуладор.
Одамизод меҳрибон —
Бир-бирига ҳамдам, ёр.
Барча куяр бир учун,
Бир куяр барча учун.
Куяр чексиз ер учун,
Куяр бир парча учун.

1939.

*

СУВ ҚИЗИ

(Эртак)

Юлдузлар-ла чароған кеча...
Урмонларга боқар ўроқ ой,
Йўлларингга боқдим, эркатой,
Сен кечикдинг ва'дадан пича.

Сен кечикдинг тоқат тоқ бўлди,
Аста бордим булоқ бошига,
Қулоқ солдим қушлар товшига,
Сен кечикдинг, тонгги чоқ бўлди.

Оёқ қўйдим қирғоқ тошига,
Сен келмадинг пайт адоқ бўлди,
Машриқ ранги секин оқ бўлди,
Салом бердим тонг наққошига.

Мана келдинг ёнимга бу кеч,
Сўйлаб бердинг қайғули қисса;

Мен қиссангдан олайин ҳисса,
Лекин, сирдай сақлайолмам ҳеч.

Мен бу ҳазин куйингни, дилбар,
Битта-битта олай қаламга,
Битта-битта ёяй оламга;
Наслларга қолсин бу хабар.

Куйла сулув! Сочлари қора ...
Бу — ўтмишдан қонли бир япроқ,
Не балолар кўрди бу тупроқ,
Куйла эркам, сўйла ошқора!

* * *

.....
Қадим чоқда, денгиз бўйида,
Қапасида — ғариб уйида
Эртадан кеч уннаб, тер тўкиб,
Юз энкайиб, белини букиб,
Ҳаёт кўрган экан битта чол.
Дарахт тикиб тақир тошлоққа,
Чекар экан заҳмат якка ҳол,
Уйи узоқ экан қишлоққа.
Аммо, унинг парваришидан
Камолига старкан дарахт.

Қиё тоғнинг қирра тошидан
Тортиб олар экан бу чол бахт.
Шарбат оқар экан боғидан,
Мўл бўларкан олмаю, анор.
Тер тўкаркан баҳор чоғидан,
Қанда қилмай то ёққунча қор.

Бўлар экан чолнинг бир қизи,
Шамшод унинг бўйига хуштор.
Лаби писта, юзи қирмизи,
Дастор олма каби нақшдор.
Сочларига илҳақ мажнун тол,
Қўшиғига булбуллар хумор.
Қўзи шаҳло ва тиллари бол,
Тенгсиз экан ой каби дийдор.

Юзидаги нақшини олма
Олган экан гул яноғидан.
Қайрилма қош, беллари толма,—
Элга дoston бола чоғидан.

Чолнинг якка юпанчи экан,
Нуридийда экан Орзи қиз.
Кўрган кўзнинг қувончи экан,
Кўрган йигит қолмас севгисиз...

Овозаси таралган экан,
Ҳатто, Кўҳиқофнинг тоғидан —

Неча марта сўралган экан,
Совчи келиб девлар шоҳидан.
Бир кўргали келишар экан
Денгизнинг ҳам нарги ёғидан.
Бир кўрмоққа тиришар экан
Бўйин чўзиб ҳарким боғидан.

Қиз ҳар куни субҳидам чоғи
Сув олгали тоғдан тушаркан,
Қиё тошда — ошна булоғи
Улфат экан, шўх учрашаркан.
Узоқ қолиб чашма бошида
Кўз ташларкан денгизга томон.
Қушлар сайрар экан бошида,
Денгиз усти қуюқ бир туман.
Туман ёриб келаркан кема,
Қим билади, аллақайлардан,
Қим билади, ахтарар нима,
Сарсон бўлиб узоқ жойларда...
Қим билади, Орзи қиз нега
Бунча суяр денгиз бўйини.
Балки, булоқ сирдош дардига,
Нима экан бўлган ўйини?
Нега тикар сувга кўзини,
Қимни кутар бунча интизор.
Кўрмоқчими сувда юзини,
Юзи кундан чиройлик ҳазор.

Ё, чашманинг барқут бўйлари
Илк севгининг уйғонган ери,
Шунга ўла узоқ ўйлари,
Шуми узоқ қолмоқнинг сири!
Худди ўзи, ана дилрабо
Кулги ўйнар қора холида.
Сочларидан ўпганда сабо,
Ери ўтар гул хаёлидан...
Танти йигит, ўктам чавандоз,
Ахир унга шунда дуч келмиш.
Ва'да берган, бўса олган боз ,
Илк севгиси дилга хуш келмиш .
Аввал баҳор, тонг чоқларида,
Сув бўйида шунга хаёл банд.
Табиатнинг гул боғларида
Йигит ишқи ташламиш каманд.
Кўзи тушар келган кемага,
Кўзи тушар денгизга ҳар чанд;
Аммо, хаёл банд ваҳимага,
Кўнгли дилдор кўнглига пайванд.
Балки унинг севган отаси
Бермоқчидир севмас йигитга.
Вайрон бўлиб ёшлик сафоси,
Келин бўлиб тушмоқчи четга.
Йўқ, ота ҳам энди унаган,
Онаси ҳам рози ўшанга.
Совчилар ҳам келиб тунаган,
Қалин моли — ўн қўй, юз танга.

* * *

У отадан тушмоқчи йироқ,
Қўшилмоқчи севган ёрига.
Юрагига чанг солур фироқ,
Кўз ташлайди булоқ жарига.
Болалиги, шўх ўйинлари,
Ўтган умр тушар ёдига.
Она меҳри, ота куйлари
Қолур... Борар кимнинг олдига!
У, тагин шу денгиз бўйида,
Ёшлигининг улфати булоқ.
Аллanelар кезар ўйида,
Хайрлашар гўё у шу чоқ:
— Хайр, чашма! Мен кетар бўлдим,
Севган ёрим бу ердан йироқ.
Севган ёрга болу — пар бўлдим,
Ўртамизга тушади фироқ...
Хайр, денгиз! Хайр, тўқайзор!
Хайр, қушлар! Яхши қол, боғим!
Фироқ оғир экан ва ғаддор,
Болалигим, шўх қизлик чоғим...
Қиз уйига кетмоқчи бўлди,
Аммо, ортдан ташланди чангал.
Типирчилаб, сўнг қиз дод солди,
Ёт қўл уни кўтарди дангал.

Оғзин бойлаб солди кемага,
Кема юзди денгиз юзидан.
Қимлар экан, қийнар нимага,
Қўрқувидан кетди ўзидан.

Кўз ёши-ла онаси қолди,
Кўз ёши-ла кекса чол қолди.
Ғариб, ўксиз хонаси қолди,
Боғча қолди, суюк тол қолди.
Муродига етаолмайин,
Йигит қолди, севган ёр қолди.
Дилдагини айтаолмайин,
Чашма бўйи беқарор қолди...

* * *

Шу денгизнинг нарги ёғида
Бўлар экан бераҳм султон.
Гулзорида, ҳарам боғида
Қанизаклар, сулувлар чандон...
Али бобо — бераҳм, ғаддор,
Қандай кўнглинг бўлди, бегуноҳ
Қизни сотдинг султонга беор,
Дариғ, сулув! Фойдасиз оҳ, воҳ...

Мана, яқин бир йил ўтдики,
Қаттол султон асираси у.
Зулмларнинг бормикин чеки,
Қандай совуқ, зўравон суйгу?

У соғинар ўз қишлоғини,
У соғинар булоқ бошини;
У соғинар гул тошлоғини,
У соғинар тоғу, тошини.
У соғинар денгиз бўйини,
У соғинар онажонини;
У соғинар булбул куйини,
У соғинар еган нонини...
У соғинар чол отасини,
У соғинар севган ёрини.
У соғинар толлар остини,
Қимга айтар ўксук зорини?

* * *

Қўп ўтмайин ой, кунн тўлиб,
Бир қиз туғди Қрим сулувси.
Аммо, дили аламнок бўлиб,
Куз баргидай сўлмишди туси.
Олтин берган бўйи баробар
Орзи учун султон ўғрига.
Кеча-кундуз ёш тўкар дилбар,
Боласини босиб бағрига.
Баҳор бўлди, боғлар гул очиб,
Узоқлардан қанот қоқди ел.
У, бегоқат қизини қучиб,
Юрагини олар дардли сел...

Йироқлардан учган қалдирғоч,
Нима хабар келтирдинг менга?
Деган каби боқар сумбул соч,—
— Бориб айтгин она юртимга,
Кўзинг тушса магар ҳолимга,
Бориб айтгин ғариб онамга,
Бориб айтгин севгилигимга,
Уя солгин ўксиз хонамга...
Бориб айтгин юраги пора,
Бахти қора, бадбахтдан хабар.
Ўзга юртда сарсон, овора,
Тутқунлигим айт, борсанг магар...

* * *

Тўлиб тошди сабр косаси,
Қизгинани босди бағрига.
Тун яримдан ўтган чамаси,
Ўзин отди денгиз қа'рига.
Бечора қиз ўзини отди
Миноранинг қоқ тепасидан.
Жимжиғ кетди, сувларга ботди,
Қайтиб чиқмай денгиз остидан.

* * *

Кеча ойдин, баҳор айёми,
Қатра-қатра ёш тўкар булоқ.

Мармар эди осмон жоми,
Булутларнинг ранги ўта оқ...
Қишлоқ ухлар, тўқайзор жимжит,
Сўқмоқ йўлда оёқ шарпаси.
Чашма бўйлаб юрарди йигит,
Узоқларда ошна капаси...
Чашма бўйлаб юрар у хомуш,
Қайғуси тоғ, қалби садпора.
Юрак ўйнар, ақли фаромуш,
Нима излар экан оввора.
Худди шундай баҳор кунда,
Ой қўйнида, чашма бўйида,
Эркалатган ёрни қўйнида,
Уша хилват — йигит ўйида...
Наҳот Орзи буни унутар,
Наҳот, барбод бўлар муҳаббат.
Наҳот, ўзга ишқини тутар
Ва'да берган эди-ку қат-қат...
Ва'да берган то ўлгунимча
Сени дейман, сенга ёрман, деб.
Худди шундай ойдинди кеча,
Ўпган эди вафодорман, деб.
Қишлоқ ухлар, тўқайзор жимжит,
Тинган эди қушларнинг товши.
Чашма бўйлаб юради йигит,
Сувдан чиқди алла не боши.
Тош бўлдию, қотди ўрнида,

Кўз узалмай боқди наридан.
Қизалоқ бор эди қўйнида,
Хабар берар ошна паридан...

Аста қочди йигит тўқайга,
Ўз кўзига ишоналмай хит.
Пари чиқди ошно жойга,
Титрак олиб термулар йигит.
Бу — ўша-ку, севгили дийдор,
Бу — ўша-ку, йўқолмиш жонон.
Бу — ўша-ку, нозанин дилдор,
Бу — ўша-ку, азиз Орзижон...

Нега унинг қўйнида бола,
Нега чиқди денгиз остидан.
Нега йиғлар, нега бу нола,
Ранжишлари кимнинг дастидан!
Ё, у-масми? Сув қизимикан,
Сочларини ювгали чиққан?
Ё, Орзими, шу ўзимикан,
Айрилиқлар бағрини сиққан?..

Ҳа! Бу ўша, сулув Орзи қиз,
Сувдан чиқди баҳор айёми,
Маконидир денгиз, зўр денгиз,
Тортиб турар доимо коми.
Ерни ба'зан соғинар ўксиз,
Чиқар шунда чашма бўйига.

Еш тўкади бечора, дилсўз,
Ота — она тушиб ўйига...

* * *

Ҳар йил баҳор ғунча очганда,
Янги япроқ ёйганда боғлар;
Ой ва юлдуз ёруғ сочганда,
Ухлаганда айлана тоғлар,
У чиқармиш, қизи ёнида,
Қаршилармиш ошно қирғоқ,
Ойли туннинг оппоқ қўйнида
Тикилармиш кўзлари йироқ...
Жиндак шарпа эшитган замон
Ташланармиш қайта денгизга.
Ота, она, севган ёр ҳамон
Кўз ташлармиш узоқдан қизга...

1937 йил
Ялта.

*

ДИЛКУШО

I

.....
Субҳидан салқини эсди боғлардан,
Оқ туман оқади қиё тоғлардан;
Оҳиста сўкилур саҳар ёқаси,
Ёришиб кўринур денгиз орқаси.
Булбуллар сайрашур гулзор айланиб,
Еллар боғ ичини юз бор айланиб —
Қитиқлашиб ўтар ғунча баргини;
Ё, ахтариб кетар қир чечагини,
Ёки, макон этар зайтун тагини,
Ёки, паноҳ тутар тоғ этагини.
Ёки, тол тагида ухлаган қизнинг
Сочини тўзитиб қочади нари,
Мавжларига тегиб тинчсиз денгизнинг
Яна гулзор тараф кетар сарсари.
Ёки бешикдаги бола юзига
Салқин қанотини урар оҳиста.

Ё, кўзи тушади сулув кўзига,
У, ҳали уйқуда, лаблари писта.
Уйқуда қишлоқлар, саҳро, биёбон,
Уйқуда пештоқлар, уйқуда шаҳар.
Уйқуда оқ сарой, яшил хиёбон,
Аста сўкишдадир ёқасин сахар.

Сўфи манорадан чўзади азон,
Оғир чиқиб келар мачитига хон.
Тун бўйи қадаҳлар уриштирган қўл,
Бир зум ибодатга маҳкум ноилж...
Нақшин табиатга кўз ташлади ул,
Кўнглини овлаган нечук бир гултож?
Ёки бекларидан келмаган хирож?
Нега у дарғазаб, ўйланур фақат,
Ё, дилни боғламиш ўзга сунбул соч?
Ё, тунги базмлар зериктирмиши,
Ёки, Бухороси тушган эсига?
Ё, уни қийнаган дахшатли тушми,
Қандай ғазаб изи қўнган тусига?
Ёки, хаёлида мажҳул бир ният,
Ё кечаги меҳмон, олифта хоним —
Эҳтиёт олтинга қўл солдимикан?
Ким, бебош қалбига кадар солди ким?
Ёки «нодон элат» қўзғолдимикан?
Ё, айнаб қолдими кофир оқпошшо,
Вайрон қилмоқчими тахту бахтини?

Ўзи бу элларда айлар тамоша,
Бузмоқчи бўлдими қилган аҳдини?
Ё, хон тангрисини айламоқда ёд,
Жаннатдаги кўшким бўлсин, деб обод?
Ёки, пайғамбардан тилар шафоат,
Ёки, таҳоратсиз ўтдими тоат?
Дам меҳробга тикар бежо кўзини,
Дам четга буради ғамгин юзини —
Қўшни боқчалардан ақтаргани на?
Ё, бетоб бўлдими, хастами яна?

Йўқ, бетоб эмас хон, иши жоба-жо,
Бухоро тахтига у соҳиб танҳо.
Оқпошшодан унча ғаш эмас кўнгул,
Ахир, зарсарупо кийгизганку ул,
Пешкаш бўлганку унга Бухоро,
Тортиқлари келган жонига оро...
На тахти хавфда, на ўлка толон,
На юрти кўтарган қарши қўзғолон.
Ахир, бекларининг қамчиси қон-ку,
Кўз ёшларнинг ҳарбир томчиси қон-ку.
На тунги базмлар, на кетган олтин,
На бадмаст лаҳзалар, на меҳмон хотин
Унинг тош кўнглига солмаган кадар.
Унинг хазинаси ҳали тўла зар.
Ялта боғларида кўшқу кошона,
Ҳою-ҳавасларга ҳар кун парвона...

Заррин хоналарда у ҳоқим танҳо,
Қилғулиги махфий, қилмиши пинҳон...
Базмига князьлар, бойлар келади,
Қасрига сулувлар, ойлар келади.
Олтин товоқларда тортилуру овқат,
Ёқут қадаҳларда гупуруру бода.
Жойида салтанат, жойида шавкат,
Шалоқ ҳаёти бор бу сайргоҳда.
Фақат...

Қўшни боғда бир қиз кўрмиш хон,
Баднафси дил ўртар, тошар ҳаром қон:
Сочлари жингалак, кўзлари хумор,
Тоғдаги оҳудек бир шўхлиги бор.
Юзида барқ урар ойдек жамоли,
Лабида ягона ҳиндуваш холи;
Дун'ё жафосидан ҳали беҳабар,
Ўйноқи дилига қўнмаган кадар —
Ҳали ўн тўртга ҳам кирмаган барно,
Ялта гулзорида бир гулира'но...
Хон уни кўрдию, кўнгли бўлди банд,
Эрон маликаси бу кеча ҳарчанд —
Ишваю, ноз ила ёқмади хонга,
У ҳануз кўз узмас боқар бир ёнга...

Беғуноҳ боғбоннинг ёлғиз фарзанди,
Якка овинчоғи — умр пайванди;
Бола ҳаётига ҳали тўймаган,
Ширин шўхлигини ҳали қўймаган,

Қизгина, не ғамга бўлдинг мубтало,
Сенга кўз ташлапти беинсоф бало...
Унинг гавҳари бор, унинг зари бор,
Унинг ҳийласи бор, ёмон шарри бор.
Унинг оқпошшоси — суюнчиғи бор...
Оқпошшонинг хунрез, заҳар тийғи бор.
Унинг Бухороси, шўрлик юрти бор,
Унинг юрт кўнглига қўйган ўти бор.
Унинг мирғазаби сиртлондай ёвуз,
Нола қаршисида кўнгли тош ва муз.
Унинг ўрдаси бор, унинг қасри бор,
Балохўр, тош кўнгил, нодон асри бор,
Унинг зиндонлари томуғдан батар,
Унинг кишани бор — умрга хатар. —
Гадо боғбон, нега товладинг бўйин,
Ғазаби боғингдан кўтарса қуюн —
Додингни кимларга айтасан, гадо?
У, ахир бир элни айлаган адо,
У, ахир Бухоро тахтида амир.
У яна оқпошшо вақтида амир...

Хаёллар из солди пешонасига,
Аста кетар экан ўз хонасига —
Ғазаби кўнглида олди аланга:
«Санми, бермайтурган қизингни манга?
Узоқ Бадаҳшоннинг дилраболари
Менинг ҳарамимда тарашади соч,
Зарафшон бўйлари, Марв уволари

Пари қизларидан беришади бож...
Жория бекларнинг қизи ҳарамга,
Канизак Бухоро нозанилари.
Эрон нигорлари келур ўрдамга.
Ҳар кеча қўйнимда янги бир лари...
Ҳашамағ қадрига етмаган жинни,
Ҳасратга қўймоқчи бўласан кимни?
Санми бермайтурган қизингни манга?»

Осмон юзида ҳарир гўшанга,—
Зарбоб сарупога ўралган сулув,
Сочлари денгизда судралган сулув,—
Кундузнинг дийдаси — келинчак қуёш,
Уфуқ дарчасидан чиқармишди бош;
Осмон юзини сайргоҳ айлаб,
Фируза бўшлиқдан ўтар авайлаб.
Уфуққа ястанган эди чексиз сув,
Овунчоқ бўлмади на у, на-да бу...
Боқчалар устидан боқди йироққа,
Булутга бош қўйган азамат тоққа;
«Айпетр» бошида туркум оқ булут,
Ҳаволарда оғир учади бургут;
Бургут ўз панжасин йиққани янглиғ,
Муштини сиқди у, кўзлари қонлиғ...
Боғлардан келади қушлар навоси,
Ҳеч қайси бўлмади кўнгил давоси.
Мулозимга тикди тинган кўзини,
Май! деди, қадаҳга урди ўзини...

Кулранг туман эди кўк юзи букун,
 Қирим боқчалари фаровон, тўкин,
 Унда тер тўкади то кечга қадар —
 Бели букулмаган боғбон — падар.
 Унда золим бекнинг гулгун мулки бор,
 Ҳар кеча тўй, базм, ўйин кулки бор.
 Унда икки хўжа бирдай ҳукмрон,
 Унда олтин ўзи соҳибиқирон...

Қўшиқлар келади узумзорлардан,
 Хабар бериб ўтар сўнгсиз зорлардан.
 Қоядан ялтираб тушар шалола,
 Қушлар қўшиғида янграйди нола.
 Чўпон най чалади атлас тепада,
 Боғбон нонуштасин қилар қапада...

Қизи сув келтирди булоқ бошидан,
 Уйининг зийнати кичик ёшидан..
 Тошлоқ ер устида ям-яшил боқча,
 Унинг кўз олдида ўсган ҳар шохча.
 Унда олуца бор, олма бор, нок бор,
 Қаҳрабо узумлик бир талай ток бор,
 Унда ҳалол меҳнат, пешона тери,
 Пешона теридан гулламиш ери..
 Тош девор ўраган — ўзича қал'а,
 Шу қал'а ичида яшар қиз бола.

«җизга яраша ўтган куни бор,
 җизга тонглари, ойли тунни бор.
 Тўйларда айтгали мунгли куйи бор.
 Нонуштаси қолиб ўйга ботди чол,
 Хоннинг таклифига жавоб топмас, лол.
 Юз хаёл келарди якка бошига,
 Таскин тополмасди дил бардошига:
 — «Норасида қизни нетмакчи бу хон,
 Хотини бир гала — ўзи битта жон,
 Тағин қасри тўла ғулом, канизак...
 Бўй етмаган қизга келдими кезак?
 Бу қандай адолат, бу қандай инсоф,
 Бошимга қуласа яхши Кўҳи Қоф!
 Унинг олтинлари менга надаркор.
 Қизимнинг ҳаётда ҳали ҳақи бор.
 Офатингдан сақла, ё парвардигор!
 Норасида қизга қўл солди бадкор.
 Шу кунни кўргунча ўлганим яхши!»
 Кўздан ихтиёрсиз тўкулар ёши,—
 Қайрилиб қизини кўрди боғбон,
 Енгил тортган каби бўлди шу замон...
 Қизи шўх олқордай сапчиб ўйнарди.
 Гулларга сув сочиб, қочиб ўйнарди.
 Кўнгли жиндаккина топдими ором,
 Ё ваҳший орзуга бўлаёзди ром;
 Ў аста турдию йўл солди боққа,

Меваси тизилган ҳарбир бутоққа,
Падар кўзи блан ташлар эди кўз,
Аmmo чол бўғзида тиқилган бир сўз..
Бир сўзки, дун'ёга татир шиддати,
Элга дoston бўлур унинг ҳиддати..
Бир сўзки, боболар айтмаган ҳануз,
Асрлар қалбида сақланган бир сўз:
— «Бермайман қизимни, тортса ҳам дорга,
Ундан кўра ўзим отаман жарға!»

3

.....
Ўзгачадир қаср бу оқшом,
Нелуфар боғ ўта чароғон.
Ҳар гўшада ўзга бир ҳашам,
Букун хурсанд кўринадир хон.
Шошиб ўтар жориялари,
Қанизаклар тузар дастурхон.
Та'зимкордир маҳрамлар бари —
Дабдабага бағишлайди шон.
Ойнинг мармар кокили тўзмиш,
Чўмилгали тушмиш денгизга.
Денгиз кўхна куйини чўзмиш,
Мафтун бўлиб сувдаги қизга.
Танбур товши бошлади сарбоз,
Чолинг хонга сарбоз чолинг боз.
Хон муродга етган бу кеча,

Шунга ўла хурсанд бу кеча.
Билмайсанми сувда юзган ой,
Сув қизидай сочи тўзган ой!
Сенга ўхшаш соҳибжамол қиз,
У тиллари шакар ва бол қиз —
Тоғ кийиги каби шўх пари,
Юрагида дарди йўқ пари —
Боғбоннинг ёлғиз фарзанди,
Арзандаси, умр пайванди —
Жингалак соч, бегуноҳ бола,
Тоғда ўсган бағри қон лола —
Қўп кунларким, қасрла қамол,
Хонга асир гулдайн жамол...

Нимага, ой, тўлғаниб қолдинг,
Хаёлларга чўлғаниб қолдинг?
Ёки, эшинг келди ёдинга,
Қим етади энди додинга?
Сен денгизда сочинг ювасан,
Ё, самода танҳо шувасан.
У-чи? холэ қасрга тутқун,
Қўз ёшлари ровондир ҳар кун.
Шўхлиги йўқ, сочини юлар,
На сўз айтар, на жиндак кулар.
Қўргандирсан эшингни балки,
Етди унга золимнинг илки!
Сен булутга яшринган кеча,
Фожиадан кечикдинг пича,

Сотқин одам, ёлланган одам,
Кўнглига тош бойлаган одам —
Беҳуш қизни ўғирлаб келди,
Зулумотга бир офтоб келди...
Гадо боғбон, шўрлик пешона,
Юз эшикка бўлди парвона,
Кўкка чиқди доду фиғони,
Наинки сен билмадинг они?
Уша кундан бери қиз тутқун,
Хилват уйда сақланар тун-кун,
Арз этади бад ҳирсини хон,
Бағишламоқ бўлур гўё жон.
Унамайди, қиз дод солади.
Юзларини ўйиб олади.
Момоларнинг сўзи этмас кор,
Еш тўкади бечора зор-зор...
Наинки сен билмадинг, ойхон?
Мана букун ҳирс-ла ёнар хон.
На шарият ёдига келар,
На ўзга ғов олдига келар,
На худодан сўраган изин —
Қучмоқчидир боғбон қизин...

Ўзгачадир қаср бу оқшом,
Нелуфар боғ чиройи ортган.
Ҳар гўшада ўзга бир ҳашам,
Қаср ишрат шовқига ботган.
Шошиб ўтар жориялари,

Қанизаклар тузар дастурхон,
Қўл қовишган маҳрамлар бари
Дабдабага бағишлайди шон.
На отанинг ризоси мунда,
На бечора она хабардор.
Наҳотки шу бадбахт тунда
Ма'сум ҳаёт топталур беор...

Мана шундай хонлар одати,
Ўзгаларнинг бор саодати —
Оёқлари остида поймол,
Кўхна дун'ё, қарри тарих, зол! —
Синанг мунча аламга тўла,
Аламларинг оламга тўла...
Зиндонларда чурийди одам,
Нон ўрнига тош ейди одам —
Ҳарамларда зўрланади қиз;
Жонвордай хўрланади қиз.
Уввос тортиб йиғлайди она,
Доғли бағрин тиглайди она —
Тўлғанади бетоқат дун'ё,
Ўз бахтига ўзи ёт дун'ё,
Наинки сен хабарсиз, ойхон?
Мана шундай шод бўлади хон!
Ота, она бўзлар, қон йиғлар,
Юрак йиғлар, бутун жон йиғлар,
Денгиз йиғлар, биёбон йиғлар
Осмон йиғлар, кенг жаҳон йиғлар...

.
Сўфи чўзиб айтади азон,
Чиқиб келар мачитига хон.
Гаранг боши саждага кетур,
Хаёлидан Бухоро ўтур!
Сайр энди теккан жонига,
Йўл солмоқчи ўз маконига;
У ерда тахт, у ердадир шон,
У ердадир ўрда, дор, зиндон,
Қулларига берди у фармон:

.

Қуёш чиқди денгиз кетидан,
Еруғ тўкиб ёрқин бетидан.
Қўрди ерда вахшат изини,
У, муштипар боғбон қизини —
Пайқаб қолди наҳанг оғзида,
Унсиз фар'ёд қотган бўғзида.
Ғазаб блан сузди осмонга,
Қуёш тўкди жаҳаннам ўти.
Тўлғоқ тутиб тўлғонди денгиз,
Пайдо бўлди ғазаб булути.
Булут қуйди... аммо қасрни
Олиб кетолмади тошқинлар.
Тунда ўтган бу маш'ум сирни
Ювиб ўтолмади тошқинлар...

На'ра чекди қаҳрла денгиз,
Тўлқинларин урди соҳилга.
Тарихларда қолди қора из,
Кўчиб юрар эллардан — элга...
Қирғоғидан ошолмай денгиз,
Жимжит қолди, зўр армон қолди.
Сўлган чечак каби бўлди қиз;
Ота қолди, ғариб жон қолди.
«Айпетр»нинг чўққиларида
Туман қолди, зор — фигон қолди.
Булбулларнинг қўшиқларида
Нола қолди, бир туғён қолди.
Ғарибларнинг ўксиз дилида
Гумон қолди, беомон қолди.
Гадоларнинг бадбахт элида
Кўзғалажак бир бўрон қолди.
Саҳарларнинг мрамар юзида
Битта коса тўла қон қолди.
Боболарнинг ўлмас сўзида
Тарихларда шу дoston қолди.

4

.
Уйқусидан гаранг турди хон,
Шароб ичди биллур косадан.
Кўзи тушди кўчага томон,
Сархуш боқди у «махоса»дан.

Гадо кўрди хон дарвозада,
Турар эди унда саҳардан.
«Қим бу, нечун санқир афтода,
Йўлчимикан узоқ шаҳардан?
Хожими, ё, сарсон қаландар?
Ё, ўлпондан қочган бандими,
Ё ҳиндуми, жоду — сиҳргар?
Ё, талаби бирон жандами?
Кайф йўқотган кўкнорими, ё,
Ё, қулмикан дуога келган?
Ёки ўзга бир арзи борми,
Ё, ўғрими дун'ёга келган?

Йўқ! бу на қаландар, на дуогўй қул,
На хожи, на жоду, на шафқат талаб!
На қочқин, на ўғри, на безори ул,
На кайфсиз кўкнори, на бир беадаб!
На жанда сўрайди, на бир бурда нон,
На ис'ён қўзғаган бирон оси бу!
На амир қасдига тушган мард ўғлон,
Зўрланган бир қизнинг ўз дадаси бу!

Эгнида жандаю, қўлида асо,
Фарзандини ахтарган сайёҳ,
Йўллар ўтмиш чарчамай расо,
Қалби тўла армон оҳу-воҳ.
Талаби қиз, талаби — фарзанд,
Боғидан узилган гулнинг дардида.

Кекса кўнгли фарзандига банд,
Оламини куйдирад оҳи сардида.

Хон пайқади, юмди кўзини,
Кўз олдидан ўтди бир сурат,
Йўқотгандай бўлди ўзини,
Чилим! деди тажанг шу фурсат...
Хотирига келди узоқ юрт,
Боғларига соябон булут,
Қояларга бош қўйган денгиз,
Ўша қаср, у кеча, у қиз...

Кўз олдида ҳали у кеча,
Бечора қиз тўлғаниб пича,
Оғушида сўлди, берди жон,
Бадмаст кўзлар тўлиқ қора қон!
— Йўқотингиз, ҳайдангиз! Дарҳол!
Дарвозадан ҳайдалди бу чол...

Қаср эшигида қиз ҳайкали бор.
Мазлума кўзида қон-ёш ҳали бор.
Ма'сум нигоҳлари кўзида зоҳир,
Табиат, нақадар шоиру моҳир —
Ки, шундай шоҳ асар яратаолмиш,
Сунбул сочларини орқага солмиш...
Шундай бир сулувлик берган бу юзга,
Аммо бадтоле'и нетган ўксизга!

Уша маш'ум кеча, шодиёна тун,
Қанча бадбахтларга бир ғамхона тун,
Хоннинг шум хирсига бўлмишдир қурбон,
Ёввойи оғушда бермиш ғариб жон.
Қишлоқ мотамсаро, эл мотамсаро,
Булут мотамсаро, сел мотамсаро,
Денгиз йиғлаганмиш, тоғ йиғлаганмиш,
Субҳидам уйғониб боғ йиғлаганмиш...
Аммо, на раҳм бор, ва на адолат,
Элни золим шундай этмишдир ғорат!

1937, Ялта.

МУНДАРИЖА

Байрам қўшиқлари	3
Илк қўшиқлар	
Ана боғлар	7
Чўл	8
Кураш	10
Эдилда	12
Овоз	
Овоз	14
Бахшининг айтганлари	18
Қўшиқлар	26
Етти барно йиғит ва бир қувноқ чол	30
Пойтахт	
Шаҳар бўсағасида	31
Пойтахт	36
Яшил япроқлар	
Сафарбар	41
Яхши шаҳар	44

Ҳам посевной ҳам васл.	47
Яшил япроқлар	50
Кутиб олинганда	53
Яли-яли	56
Шодиёна	58
Кўл бўйларида	60
Аму қирғоқларида	62
Аму қирғоқлари	64
Тўйга атаганим	66
Куз	68
Ойсанамнинг тўйида	72
Фарғона	79

Ошиқона

Ой юзлик	90
Кўзларим йўли устида	92
Мард йигит ёринг бўлай	93
Пилла	95
Бўсаси қанд	97
Кўзларим йўлингда	98
Ёр	99
Боғ кўча	101
Саҳарларда	102
Қора кўзлик	104
Бир шўх	105

Онажон

Саргузашт	107
Сулув	110
Куз	112
Вафо	114
Балки	116

Орзулари	117
Ўғил	119
Ухла, ҳўзим	121
Қуёшнинг забти	124
Онажонлар	126
Сен она	128

Уйлар

Қизғолдоқ	129
Қиз	132
Қоя	131
Сени болалигим мен кўрдим боя	136
Юрт қўшиғи.	140
Навой	141
Боғимнинг чечаклари	144
Самога телмуриб боқдим кечаси	146
Барака томчилари	148
Билмайсанки	150
Лолазордан ўтганда	151
Денгиз бўйида	154
Аччи сой	159
Гурунг	166

Бу — менинг ватаним

Севги	169
Мен — она бўлсам агар	171
Вабо	173
Бешотар	176
Олег ва ўртоқлари	179
Тўйчи Эрийгит ўғли	183

Уч	186
Зеби	191
Ҳамшаҳар	193
Бир варақ	195
Сой	197
Она шаҳар	201
Бу— менинг ватаним	203
Бобо	205
Йиғи	207
Қирғоқ	209

Айрилик

Айрилик	213
Серго Оржоникидзе	215
У кун	216
Владимир Ильич Ленин	221

Достонлар

Қўзи	227
Сув қизи	238
Дилкушо	250

На узбекском языке
МИРТЕМИР
ИЗБРАННЫЕ СТИХИ
Госиздат УзССР
Ташкент—1947

Редактор Исраилова З.
Рассом И. Икромов
Тех. редактор Уманский П.

Теришга берилди 7|VII 1947 й. Бо-
сишга рухсат этилди 27|XI 1947 й.
Р. 0538 Формат 60×92|32 Уч. аят.
л. 10.25. Печат. л 8.5 1 печат листи-
да 40000 ҳарф. Ўз ДАВНАШР. Шарт-
нома № 83 — 45 й. Индекс н(а).
Тираж 6000. Баҳоси 12 с. 50 т.

Тошкент 1-нчи боғмаҳон сн. 1947
Заказ № 340